

**Всесвітня
література
та культура**
в навчальних закладах України

Видається з січня 2000 року

**№ 11–12 (200–201),
ЛИСТОПАД-ГРУДЕНЬ 2017**

Щомісячний всеукраїнський
науково-методичний журнал
Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія KB № 3849 від 07.12.1999

ЗАСНОВНИКИ:

Івано-Франківський обласний
інститут післядипломної педагогічної
освіти та видавництво «Антросвіт»

Головний редактор
Ірина Мокреєва

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

Михайло Чембержі, чл.-кор. АПНУ
Тетяна Бовсунівська, д. філол. н.
Зінаїда Кирилюк, д. філол. н.
Ігор Лімборський, д. філол. н.
Дмитро Наливайко, д. філол. н.
Володимир Тихомиров, д. філол. н.
Рауль Чілачава, д. філол. н.
Лариса Безобразова, к. філол. н.
Олег Пилип'юк, к. філол. н.
Леонід Шкаруба, к. філол. н.
Алла Бойко, д. пед. н.
Анатолій Ситченко, д. пед. н.
Тетяна Пахомова, д. пед. н.
Світлана Дітькова, к. пед. н.

Науковий консультант
Анатолій Ситченко

Видавець
Дмитро Лебедь

 099-153-69-60

«Всесвітня література
та культура в навчальних
закладах України»

WWW: zl.kiev.ua
E-mail: antrosvit@ukr.net

ЗМІСТ

Педагогічні смаколики

- Ольга Чоловська. Урок мовою серця.2
- Наталія Дениско. 10 моїх педагогічних смаколиків.4
- Уляна Мартинюк. Формування креативної особистості. .7
- Наталія Дуняшенко. Використання сучасних освітніх
електронних ресурсів – запорука підвищення пізнавального
інтересу учнів до предмета (на прикладі вивчення твору
Крістіне Нестлінґер «Маргаритко, моя квітко»).15
- Людмила Савченко. Використання ігрових педагогічних
технологій на уроках зарубіжної літератури.20
- Ольга Денисюк. «Страви-делікатеси»
з мого вчительського «меню».23
- Наталія Вихрист. Мої улюблені педагогічні смаколики. .26
- Наталія Рябошапка. Робота з пошуковою таблицею в
системі формування читацької та мовленнєвої культури. . .28
- Світлана Дячок. Педагогічні смаколики
від Світлани Дячок.29
- Юлія Желізко. Ключики до дитячих сердець. . .31
- Марія Юрчишина. Від особистості письменника –
до особистості учня.33
- Інна Сорока. Таємниці, сховані у філіжанці кави. .36
- Валентина Полякова. Гештальт-завдання
на уроках зарубіжної літератури.45
- Олена Ірклій. Формування громадянина України на уроках
зарубіжної літератури (на прикладі літературних творів,
що вивчаються у 8 класі).51
- Наталія Ваврів. Гра-подорож у Країну
Зарубіжної літератури.55

Індекс видання 22816

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 6. Зам. 17-
Друкарня ТОВ «ЗАДРУГА»
м. Київ, вул. Фрунзе, 86

© «Всесвітня література та культура в навчальних закладах України», 2017

Урок мовою серця

Зарубіжна література – предмет особливий, людинотворчий. Окрім того, що ставить завдання представити літературу як вид мистецтва, він покликаний творити цілісну особистість. Тому вчителю дуже важко обмежитися технологіями, якими б результативними вони, на думку спеціалістів, не були. Тут потрібно включати методику серця. Адже від цих уроків залежить, чи загориться вогник у дитячій душі, чи зможе цей маленький промінчик протистояти життєвим незгодам. З іншого боку, зарубіжна література відкриває дітям кольоровий світ не дає потонути в сірих буднях, формує цілісну особистість, здатну прислухатися до власної душі, власного серця, власних думок. Та це можливо лише за умови, що читач зрідниться з текстом, впусить його у свою душу. Тоді й виникає бажання висловлювати власні думки, відстоювати їх, відшукуючи потрібні аргументи, а не ховатися за маскою чужих висловлювань, які, на думку учнів, хоче почути вчитель. А на це здатні ті, хто ладен за будь-яких обставин залишатися самим собою. Той, хто усвідомлює просту істину: те, з чим ми приходимо в цей світ, – це дарунок нам від Бога, а те, з чим підемо з нього, – це наш дарунок Богові. Перед Ним будуть зняті усі маски, й потрібно буде показати себе справжнього.

Як пробудити в дітях оту справжність? Як дати усвідомлення того, що вчителю кожна дитина цікава й що вчитель може бути цікавим для них? Звісно, кожен учитель повинен добре володіти навчальним матеріалом. Та цього замало. Дітям важливо відчувати, що в клас зайшов не тільки вчитель, філолог з певним стажем і категорією, а й людина, у якої є свої захоплення, симпатії, рідні люди, є свої тривоги, переживання, він не завжди все знає, у чомусь сумнівається. І перед собою в класі бачить не тільки дитину, у якої досвід значно менший, учня, якого потрібно навчити, а й людину, якій щось може подобатися, а щось – ні, когось любить, іншого зневажає, перед кимось розкривається, іншому закрити шлях до власної душі.

Розповім про кілька, на перший погляд, незначних, але для мене дуже важливих епізодів, які допомагають мені прокладати стежки до дитячих сердечок.

У п'ятому класі ми вивчаємо народні казки. На першому уроці потрібно познайомити дітей з теоретичним матеріалом. Можна урок наповнити термінологією, та чи сприймуть її діти. Починаємо з усної народної творчості. І я розповідаю дітям про те, як мені в дитинстві розказувала казки моя бабуся. Зазвичай це було, коли ми їли кашу. Починалося

все з «Курочки Ряби». Казка закінчувалася, а каші в тарілці ще було багато. І тоді дід із казки говорив «Заміси на тім яйці тісто і спечи мені колобка». Але ця казка закінчувалася, а каша – ні, і тоді лисичка бігла в ліс, бачила зайчика, в якого коза-дереза забрала хатку. А потім ця коза розуміла свою помилку, будувала хатку і жила там зі своїми козенятами, казка продовжувалася, допоки каша в тарілці не закінчувалася. Тепер з дітьми можна говорити, що моя бабуся – це частинка народу, і казку вона розказувала, як хотіла, бо вона не авторська, не записана, і кожен може її по-своєму змінювати. І вже не перерви вони підходять до вчительського столу пропонують своє продовження цього дивного сплетіння казок. Просять принести фотографію моєї бабусі, хочеться подивитися на такого цікавого оповідача.

Китайська казка «Пензлик Маляна» розповідає про хлопчика, якому в сні дідусь подарував чарівного пензлика. Все намальоване ним оживало. Але якщо художник проявляв жадібність, могло перетворитися на каміння. Після обговорення пропонує дітям «намалювати» щось для своїх однокласників. Охочих багато. А коли піднімаються, довго думають «Малюють» різне: машини шоколаду, комп'ютери палаци, не задумуючись над тим, наскільки це необхідно одноліткам. А я спостерігаю за реакцією тих хто отримує ці словесні малюнки. Не всі радіють багато здивованих. Є про що поговорити. Прошу підняти руки тих, чий малюнок перетвориться на камінь. Тепер є шанс замислитися тим, хто «малював». Говорю їм про те, що у них був шанс подумати і зробити щасливішими своїх однокласників. Можна було комусь намалювати маму, яка приїхала із заробітків, комусь друга, іншому збільшити зріст, прибавити, або позбавити необхідності носити окуляри..

Розповідаю про один малюнок. Коли вже для усіх було намальовано, підняла руку Таня, сказала, що її малюнок лише для одного, для Юри, і вона намальовала б його тата живим. І тоді Юра встав і сказав, що для Тані він намалює все, що вона захоче. Після цього діти просяться знову малювати, вже по-іншому. Але отримують домашнє завдання: намалювати для своїх рідних, з якими живуть разом. Прийдеться добре поламати голову, щоб знайти те, що є найнеобхіднішим для мами, тата, братиків, сестричок. А це робота душі. Цього в підручнику не вичитаєш.

Казка Шарля Перро «Синя Борода» дає вчителю шанс зазирнути у внутрішній світ дитини. У ній чоловік дає дружині ключик, але забороняє відкривати ним потаємні двері. І все ж вона піддалася спокусі. Виникає питання: хто більше винен? У процесі обговорення виникає цікаве слово «хочеться». Що воно означає? Учні отримують завдання написати твір-мініатюру за цим словом. Та найцікавіше, що оцінки за цю роботу вони не отримують. Значить, можна писати все, чого душа бажає. Потрібно бачити, як загораються дитячі очі, коли вони працюють. А за їхніми «хочеться» можна пізнати їх самих. Комуś хочеться всіх собак привести додому і щоб вони говорили людською мовою, комуś – заглянути в мамину шкатулку, комуś, щоб сестричка одужала і сама почала ходити. Але є й інші: мати автомат, щоб всі боялися та ін. І тут для вчителя відкривається дитяча душа, починаєш розуміти, наскільки вони різні, і шукати шляхи підходу до кожного учня окремо.

У 6 класі перед знайомством із оповіданням Рея Бредбері «Усмішка» пропоную дітям написати твір-мініатюру «Світ через 100 років». Фантазують: машини літають, силою думки виготовляють різні речі, освоюють космічний простір... Діти схильні вірити у краще. І тим більше їх дивує майбутнє, зображене американським письменником. Руїни міст, дивні свята спалення книг, знищення останнього автомобіля, пловання на витвір мистецтва. Чи реальне таке майбутнє для нас? Якщо добре придивитися, то його ознаки уже в нашому часі, хай незначні, але є. Запитую: «А у вашому класі є ті, хто знищив би картину Леонардо да Вінчі?» Діти ствердно хитають головами, і їх погляди перехреснюються на здатних до такого вчинку. Та називати їх я забороняю. Після дзвінка саме ті, про кого діти так думають, підходять до стола і переконують, що вони ніколи б такого не зробили. Хтозна, може, й справді зрозуміли.

Таким же несподіваним для семикласників є оповідання Маркеса «Стариган з крилами». Коли просиш дітей описати, яким вони собі уявляють свого ангела, здебільшого вони словесно малюють його в білих кольорах, молодим, дужим. Ангел Маркеса не такий: його знайшли у калюжі, мокрого, брудного, старого. Його крила схожі на курячі. Чому він такий? Від кого залежить, який вигляд матиме ангел? І варто дати хоча б хвилину помовчати і подумати, яким дитячі вчинки роблять ангела. Чи хочеться їм зустріти свого охоронця? Чи не бояться, що він буде зовсім не таким, якого хотілося б побачити? Є над чим подумати.

Оповідання Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» знайомить дітей з жахливими наслідками війни. Головний герой, який навчався у художній гімназії, понад усе мріяв малювати. Та війна забрала у нього руки, а його рідну гімназію перетворила на шпиталь, куди звозять понівечені війною тіла. Страшна картина. Та вона чомусь залишила учнів майже байдужими. Текст ніби прочитали. Та важливі деталі не помітили. Скільки років головному героєві? Чую у відповідь 35, 25, 30. Гадають. Та на шкільній дошці його рукою написана фраза. І писав він її три місяці тому. Значить, він тільки закінчив школу. Значить, йому лише 17, значить, він ровесник наших одинадцятикласників. А діти можуть уявити наших Володю, Олега, Андрія... на війні, серед пострілів, спалахів і вибухів? І тоді історія хлопця, якому 17 років, стає набагато ближчою.

Перед знайомством десятикласників із творчістю Волта Вітмена зачитую учням один із перших рядків його збірки «Листя трави»: «Себе я оспівую, себе я славлю». Якою учні уявляють собі людину, яка робить таку заяву? На думку учнів, це егоїстичність, самолюбубування, зверхність. Та поет зовсім не такий. Він цінує кожен атом свого тіла і так само ставить й до інших людей. А чи вміють наші діти себе славити? Пропоную учням похвалити себе. І перше, що чую у відповідь: «Це нескромно». Нашим дітям важко себе хвалити, та й ми, дорослі, не так вже й часто це робимо. Вони набагато легше погодяться назвати свої негативні сторони. Багато хто запитає, чи потрібно це вміти. Але ж через кілька років їм потрібно буде влаштуватися на роботу, писати резюме. Чи вдасться, якщо «нескромно називати свої переваги». Тож чи не варто сісти в коло і допомогти дітям знайти в собі те, за що вони самі можуть себе похвалити, за що їх похвалили б батьки, а за що – учитель. Це ж ті компетенції, які потім пригортаються в житті.

Дуже важливо для пошуку рішень пропонувати учням уявити себе на місці літературного героя. Для прикладу, чи хотілось би їм мати такий дивовижний портрет, як у Доріана Грея (О.Уайльд «Портрет Доріана Грея»? Якщо так, то чи погодились би вони відкрити його у присутності інших людей? Чи є у когось бажання відчувати таке ж поклоніння людей, як Гренуй (П.Зюскінд «Запахи»)? Щоб відповісти, перш за все потрібно заглянути у власну душу.

На моє переконання, робота душі – це і є головне покликання уроку літератури. На такий урок ти йдеш, відкриваючи власне серце, власну душу. А щоб не боятися її відкривати, потрібно постійно працювати над самовдосконаленням. Сальвадор Далі говорив, що «гнатися за досконалістю – марна справа, вона завжди буде попереду. Та це не привід зупинятися. Кожен повинен прагнути стати найкращою версією самого себе». Та про це іншим разом.

Ольга Чоловська,
вчитель-методист зарубіжної літератури
Борщівської ЗОШ I-III ст.№2
Тернопільської обл.

10 моїх педагогічних смаколиків

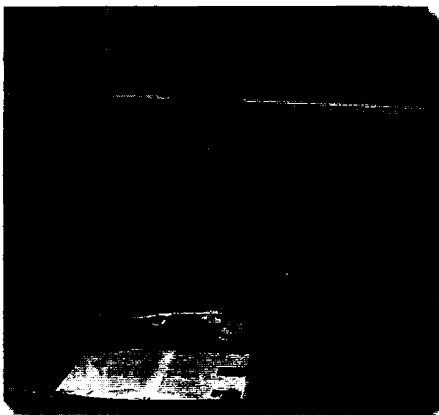
1. На оглядових уроках з вивчення літературної епохи учням пропонується велика кількість матеріалу. Для кращого запам'ятовування укладаємо **таблицю «Презентація епохи»**, яка містить таку інформацію: назва епохи, хронологічні межі, історичні та культурні передумови, філософське підґрунтя, художні особливості, основні жанри, головні теми, представники, здобутки та ін.

За таблицею учням легко створювати зв'язне висловлювання про літературну добу. Знайомлячись з античністю, заповнюємо таблицю разом з учнями. Під час вивчення середньовіччя пропонуємо роботу в групах. Коли опановуємо епоху Відродження, учні працюють у парах, а при ознайомленні з бароко і класицизмом – індивідуально. Для мотивації даного виду роботи пропонуємо такі ситуації:

- до вас звернулися автори підручника, щоб ви склали таблицю про епоху на форзаці підручника;
- вам запропонували стисло представити літературну епоху у Вікіпедії;
- допоможіть вчителю створити слайд в презентації, який представляє певну епоху та ін.

Презентація епохи

Назва	античність
Визначення	сукупність надбань давніх греків і римлян, що є фундаментом європейської культури
Хронологічні рамки	VIII ст. до н. е. – V ст. н. е.
Основа античної літератури	міфологія
Панівна форма літературних творів	поезія
Головна цінність античної літератури	людина
Літературні роди	епос, лірика, драма
Представники	Давньогрецька література: епічні поеми Гомера («Іліада» та «Одіссея»); найвідоміші поети – Тиртей, Архілох, Сапфо, Анакреонт, Солон, Алкман; трагіки – Софокл, Есхіл, Евріпід; комедіограф Арістофан. Основоположники давньоримської літератури – Вергілій, Горацій, Овідій

2. Під час вивчення життєвого і творчого шляху разом з учнями створюємо **візитку письменника**, яка стисло представляє його особу. В ній вказуємо: ім'я, роки життя, країну, сферу діяльності, основні твори, головні теми, художні особливості, значення та ін. Спочатку візитку заповнюємо на уроці разом з учителем під час вивчення нового матеріалу про письменника. Пізніше таке завдання даю учням на етапі узагальнення та систематизації

матеріалу (у групах, парах, індивідуально). Візитка може бути домашнім письмовим завданням. До неї звертаємося під час повторення, підготовки до контрольної роботи.

Візитка письменника

Ім'я	Гомер
Роки життя	приблизно 8 століття до нашої ери
Країна	Давня Греція
Характеристика	сліпий, мудрий, натхненний музами
Сфера діяльності	мандрівний співець-аед, поет, вихователь дітей
Твори	«Іліада», «Одіссея»
Гомерівське питання	1. Чи існував Гомер? 2. Чи написав Гомер «Іліаду» та «Одіссею»?
Титул	«Гомер – батько поетів», «Божественний співак»

3. На уроці ідейно-художнього аналізу твору складаємо **«Паспорт твору»**. Він має такий вигляд: назва твору, автор, літературний напрям, жанр, тема, проблематика, мотиви, основні ідеї, головні герої, композиція, елементи сюжету, художні особливості та ін.

Використання «паспорту» урізноманітнює урок, вчить дітей бачити основне у творі, закони його будови, художні особливості, сприяє виробленню вмінь і навичок аналізувати текст, структурувати його, систематизувати, узагальнювати.

Паспорт твору	
Назва твору	«Іліада»
Автор	Гомер
Історична основа	Троянська війна
Міфологічна основа	міфи троянського циклу
Жанр	епічна поема
Тема	гнів Ахілла та його наслідки
Композиція	15 693 рядки «Іліади» розбито античними вченими на 24 пісні — за числом літер грецького алфавіту. Події відбуваються на 10 році війни протягом 50 днів
Основні ідеї	осуд війни, оспівування героїзму, миру, материнської та батьківської любові
Головні герої	Ахейці (данаїці, греки): пихатий Агамемнон, прямодушний і сміливий Аякс, дещо нерішучий Менелай, сміливий Патрокл, хоробрий Ахілл, хитромудрий Одіссей. Троянці: легковажний красень Паріс, стійкий захисник міста і ніжний сім'янин Гектор, обтяжений літами й негодами добрий старий Пріам, віддана дружина Гектора Андромаха, віщунка Кассандра, прекрасна Елена, провісник Гелен, жрець Лаокоон.
Художні особливості	<ul style="list-style-type: none"> • докладна, повільна оповідь («епічний спокій»); • «гомерівський каталог» (детальний опис подій, предметів, речей); • «епічний об'єктивізм» (неупереджене, об'єктивне ставлення до подій і героїв твору); • постійні епітети, гіперболи, порівняння, повтори; • віршовий розмір – гекзаметр

5. Сьогодні стають популярними **ментальні карти (майндмеппінг, карта знань, інтелектуальна карта, карта пам'яті, карта думок)**. Саме поняття вперше ввів Тоні Б'юзен (Tony Buzan) у 1970 році. Спершу "mind map" означало: «хороша форма для нотаток». Ще будучи студентом, Тоні пропонував його як альтернативний спосіб ведення конспектів, оскільки простий запис речень на папері не приносив бажаного результату. На даний момент інтелектуальні карти вийшли за межі конспектування і значно розширили сфери застосування: вони вважаються хорошим інструментом для організації думок і навіть для покращення інтелекту. Тепер Б'юзен пояснює техніку майндмеппінг як «багатогранний пристрій для тренування, що розвиває кожний ментальний м'яз розуму».

Інтелектуальні карти допомагають записати, запам'ятати, з'єднати і вивести інформацію візуально. Створюються вони на папері (оригінальний спосіб) або ж за допомогою програмного забезпечення, якого станом на 2014 рік існує вже близько 50 видів. Основні елементи карти – ключі (або їх ще називають тригери): слова і малюнки, кожен із яких символізує конкретний спогад, сприяє виникненню нових думок та ідей і таким чином допомагає повніше використовувати можливості розуму. Тригери радіально розходяться від центральної ідеї за допомогою серії з'єднуючих гілок. Процес побудови карти імітує поведінку нейронів у процесі думання, коли активуються зв'язки

між ними. Людина думає не реченнями, а картинками, кольорами і діями. Провідна ідея карт пам'яті полягає у відображенні саме такого «натурального» стилю мислення.

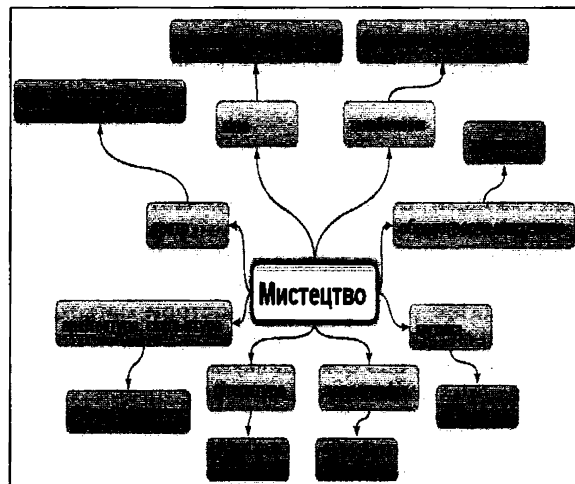
На різних типах уроків зарубіжної літератури використовують ментальні карти: на оглядових уроках з вивчення літературної доби, на уроках вивчення особи письменника, на уроках аналізу художнього твору, на уроках характеристики літературного персонажа, на уроках вивчення теорії літератури.

4. Ще один вид таблиці – **«Анкета героя»**. У ній зазначаємо: ім'я, вік, походження, зовнішність, вчинки, риси характеру, ставлення до людей, сферу діяльності та ін. Таблиця містить всю інформацію про героя. Вона вказує учням, на що потрібно звернути увагу, характеризуючи персонажа. За допомогою такої таблиці учням неважко скласти усне і письмове висловлювання про літературного героя.

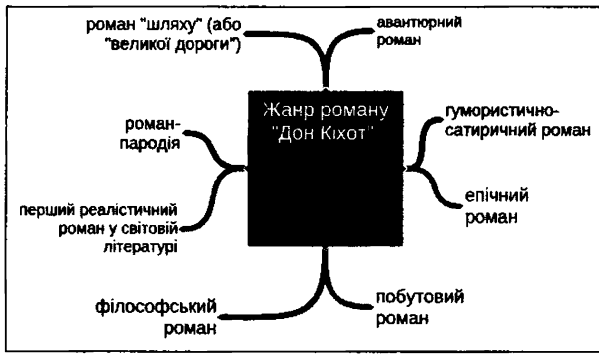
Анкета героя

Ім'я	Гектор
Походження	син Пріама та Гекуби, мужній захисник Трої
Ставлення до сім'ї	ніжний чоловік, люблячий батько
Почуття	гнів на нападників, любов до ближніх
Риси характеру	твердий і несхитний, патріот, добрий товариш, мужній, має високорозвинене почуття обов'язку, схильний до самопожертви
Епітети	шоломосяйний, необачний, знаменитовеличний, кріпкодушний, слашний, преславний, мужогубитель, прехороший, невгамовний, великий, ясний, переляканий
Висновок	Йому знайомий страх, але він його долає. Перемагає насамперед самого себе і діє, як того вимагає сумління. Ідеал античного воїна-героя

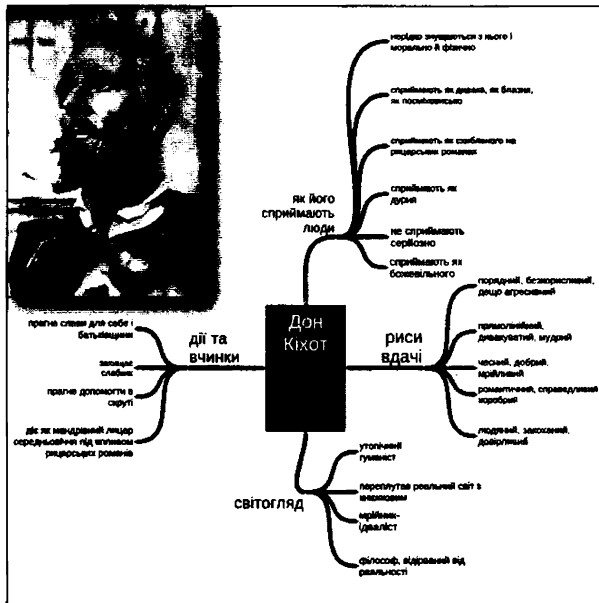
Ментальна карта «Мистецтво»

Ментальна карта «Жанр роману «Дон Кіхот»

Ментальна карта «Образ Дон Кіхота»

6. Цікавою формою роботи є **кросенс** – асоціативна головоломка нового покоління. Слово «кросенс» означає «перетин значень» і придумане за аналогією зі словом «кросворд», яке в перекладі з англійської мови означає «перетин слів».

Оскільки основне значення кросенса – це певна загадка, ребус, головоломка, то він є гарною формою нетрадиційної перевірки знань із теми. Також його використовують під час формулювання теми і мети уроку, вивчення нового матеріалу, в якості постановки проблемної ситуації, на етапі закріплення і узагальнення вивченого матеріалу, під час підбиття підсумку роботи на уроці, як рефлексію.

Кросенс пропонують учням як творче домашнє завдання.

Кросенс «Гомер»

7. У своїй роботі використовують **мотиватори**, які рекламують як читання, так і книжку. Їх застосовують на вступних уроках, уроках позакласного читання, для оформлення кабінету, на позакласних заходах. За аналогією учні створюють **постери** книжок, що вивчаються. Для цього знаходять в Інтернеті ілюстрації до твору або обкладинку книжки і дописують слоган, який рекламує твір.

8. Щоб перевірити словниковий запас учнів, їх уміння застосовувати частини мови, складати тема-

тичні складні речення, використовують прийом **«Штрихи»**.

Штрихи пишуться за таким алгоритмом:

1-й рядок. 1 іменник.

2-й рядок. 2 прикметники.

3-й рядок. 3 дієприкметники.

4-й рядок. 4 дієслова.

5-й рядок. 5 прислівників (чи дієприслівників).

6-й рядок. Складносурядне або складнопідрядне речення з теми.

Література.

Зарубіжна, українська.

Повчальна, захоплююча, цікава.

Розкриває, зберігає, виховує, знайомить.

Зачаровуючи, надихаючи, відображаючи,

змальовуючи, вражаючи.

Література – вид мистецтва, який за допомогою слова відображає життя у всіх його проявах.

9. На підсумкових уроках в кінці семестру проводжу **букслем** – книжкове змагання. Протягом 3 хвилин учень презентує художній твір. Інші учасники змагання оцінюють виступ за критеріями, визначеними заздалегідь. Перемагає той, хто набере найбільшу кількість балів. Переможець нагороджується оцінкою «дванадцять».

10. На етапі рефлексії використовують прийом **«Сонечко»**. На дошці прикріплюють круг від сонечка, дітям роздають промінчики жовтого і голубого кольорів. Промінчики треба прикріпити до сонечка:

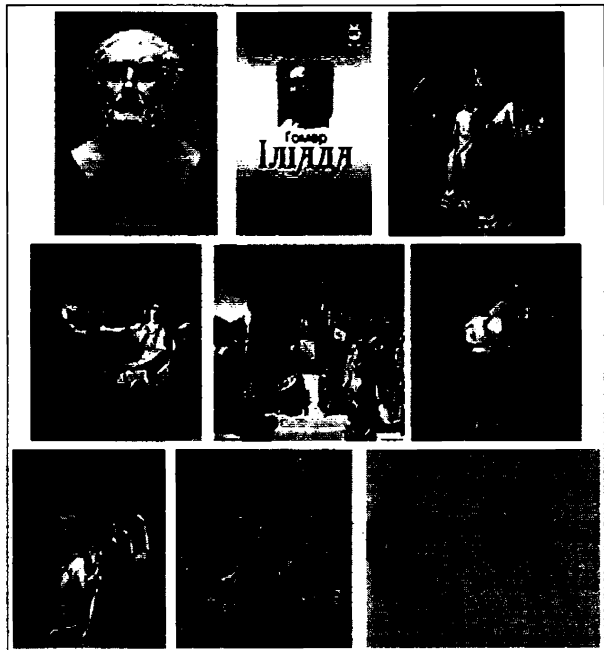
жовтий колір – мені сподобався урок, було багато цікавої інформації,
голубий колір – урок не сподобався, не було ніякої корисної інформації.

Наталія Дениско,

вчитель зарубіжної літератури

Костопільського НВК «ЗОШ І ст. – гімназія

ім. Т. Г. Шевченка», Рівненська обл.

Формування креативної особистості

Якщо учень у школі не навчився сам нічого «творити», то і в житті він завжди тільки наслідуватиме, копіюватиме.

Л. Толстой

Не дивина, що у 5 клас приходять учні, які вміють добре читати і переказувати прочитане. Але, напевне, жодному з нас не хотілося б, щоб учень увесь урок переказував прочитаний твір (п'ятикласники переконані, що їхня майбутня оцінка залежить від обсягу розказаного твору. Дуже часто вони з розчаруванням і сльозами запитують: «Навіщо я читала всю казку, якщо ви спитали мене лише частину?»). Тому дуже важливо навчити учнів не сліпо переказувати, а творчо інтерпретувати, сміливо висловлювати власні думки, аргументувати переконання, відстоювати власну позицію, вміти аналізувати характери, вчинки персонажів, давати їм оцінку, розуміти творчий задум автора. Одним словом – сформувати активного креативного читача.

Я працюю над проблемою «Формування креативної особистості школяра». Пам'ятаючи слова В. Сухомлинського: «Духовне життя дитини повноцінне лише тоді, коли вона живе у світі гри, казки, музики, фантазії, творчості. Без цього вона – засушена квітка...», на своїх уроках намагаюся ввести дітей у цей дивовижний світ творчості, видумки, фантазії, креативності.

Щоб краще проілюструвати шляхи реалізації проблемного питання, хочу представити свій досвід роботи із зазначеної проблеми, поділитися методичними розробками (власне педагогічними смаколикками).

ОПИС ДОСВІДУ

Провідна педагогічна ідея та новизна досвіду

Провідна педагогічна ідея досвіду: розвиток креативних здібностей учнів на уроках зарубіжної літератури та в позакласній роботі, формування ключових компетентностей методами креативного навчання на уроках зарубіжної літератури; формування життєвих цінностей, реалізація творчих обдарувань, організація пошуково-дослідницької роботи школярів і їх самореалізація в позакласній роботі.

Хочу поділитися досвідом активізації креативності на уроках, організації і проведення гурткової роботи; розкрити роль самостійної роботи учнів у процесі творчого розвитку, формування загальнолюдських і морально-етичних ціннісних орієнтирів, перетворення здібностей і задатків у обдарування і компетентності.

Наукова новизна полягає у визначенні оптимальних форм, методів і прийомів проведення позакласної роботи для формування свідомого читача, творчого співрозмовника, дослідника і рецензента, у розкритті змісту методики формування ключових компетентностей школярів на прикладі уроків і гуртків із зарубіжної літератури через впровадження інноваційних освітніх технологій у тісній співпраці вчителя і учнів.

Науково-теоретична база досвіду

Креативність як здатність до творчості, як основний показник дитячих обдарувань досліджував ще В. Сухомлинський, називаючи її «закономірністю формування творчої особистості». І. Яковлев стверджує, що креативність (творчість) – це «здатність породжувати оригінальні ідеї, відмовлятися від стереотипів». Поділяють цю думку й інші вчені, серед яких В. Моляко, С. Рубінштейн, О. Сисоєва, Я. Пономарьов. Такі вчені як М. Никандров, В. Кан-Калик, Л. Рувинський, О. Антошак, І. Ганжала, П. Вайнцвайг розглядають креативність як пошук нових завдань і рішень, застосування нестандартних прийомів діяльності.

Видатні психологи В. Андреев, А. Бертон, О. Кульчицька, Г. Костюк у своїх наукових дослідженнях доводять, що творчість можна не тільки розвивати, а й навчатися їй, більше того, вчені стверджують, що «вправлення учня у творчій діяльності в одній галузі може бути перенесене на іншу галузь».

Педагоги-дидакти Л.Клінберг, К. Сосницький, Ю. Баранський, А.Гісборн, характеризує методи навчання, вперше виокремлюють і креативні (метод придумування, метод «Якби...», метод образної картини, метод гіперболізації, метод аглютинації, метод синектики, метод «Мозковий штурм»). П. Торренс, Ф. Баррон і Д.Харрінгтон, підбиваючи підсумки досліджень у галузі креативності, визначають креативність як «творчу, новаторську діяльність, що характеризується здатністю до продукування принципово нових ідей, які входять у структуру обдарованості»

Обґрунтування актуальності та перспективності досвіду

Основними завданнями вивчення зарубіжної літератури в школі згідно з Держстандартами освіти є формування читацької та мовленнєвої культури, розвиток умінь і навичок учнів сприймати, аналізувати й інтерпретувати літературний твір у культурному контексті, у зв'язках з іншими видами мистецтва, в аспекті актуальних питань сучасності й становлення особистості, розвиток творчих здіб-

ностей. Всі ці завдання тісно пов'язані із формуванням креативної особистості. Адже *креативність* — це здатність до творчої діяльності. *Творча особистість* — людина, що володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, яка вміє відкинути звичайне, шаблонне, здатна творити сама. Потреба у творчості є її життєвою потребою.

Розвиток креативних здібностей у школярів — одне з найважливіших завдань сучасної школи, яка покликана не тільки давати знання, а й готувати дітей до самостійного життя: учні мають вміти нестандартно мислити, оперативно приймати рішення, знаходити декілька шляхів вирішення проблеми і обирати найоптимальніший з них.

Формування креативної особистості — це розвиток творчого потенціалу учнів, пошуки шляхів їх самовираження. У цьому й полягає актуальність досвіду, який враховує сучасні підходи до організації навчально-виховного процесу у світлі модернізації освіти, дає можливість забезпечити всім учням умови для ефективного особистісного саморозвитку і самовдосконалення через впровадження креативних методів навчання на уроках зарубіжної літератури та через участь у позакласній (гуртковій) роботі з предмета.

Перспективність досвіду забезпечує розроблена програма гурткової роботи, спрямована на формування свідомого читача, розвиток пізнавальних потреб і творчої активності учнів, яка не вимагає спеціального додаткового обладнання і може проводитися при звичайних умовах. Єдине, що потрібно — вільний час педагога і учнів.

Сутність досвіду

Уроки зарубіжної літератури, твори класиків світової літератури, впливаючи на емоційну сферу учнів, допомагають формувати ключові компетентності школярів засобами креативного навчання.

Креативність — це навчання творчості і творча діяльність учнів, яка дає змогу виявити і розвинути задатки здібності дітей, навчити їх реалізовувати свою фантазію, вигадку, акторські вміння, допомагає розвивати навички пошукової та дослідницької роботи, сприяє нетрадиційному підходу до вирішення проблем. Вона пробуджує так звані «потреби до творення»: емоційний настрій, мотивацію, настанови, ступінь власної активності особистості, значні зусилля, спеціальний пошук знаходження нового способу вирішення проблеми.

Зрозуміло, що для розвитку творчої особистості необхідне використання не тільки методу креативного навчання, а й різноманітних технологій (критичне мислення, інтерактивні, проектні технології, технології особистісно зорієнтованого, проблемного, інтегрованого і компаративного навчання), а також має бути розроблена система завдань (творчих, дослідницьких, самостійних, пізнавальних, пошукових, диференційованих, різнорівневих, випереджувальних тощо).

Усе вищеперераховане, а також система позакласної роботи із зарубіжної літератури стимулюють позитивну мотивацію кожного учня, допомагають сформувати свідомого читача, поглиблює інтерес до предмета, максимально розкривають його обдарування, здійснюють інтелектуальний розвиток.

Мета досвіду — впровадження ефективних методичних засобів та технологій творчого пошуку, навчання, виховання й самовдосконалення дітей під час уроків і позакласної роботи з предмета.

Об'єктом дослідження став процес формування креативної (творчої особистості) на уроках зарубіжної літератури і в позакласній роботі.

Предмет дослідження — це процес урочної та позаурочної (участь школярів у конкурсах, олімпіадах, гуртках) предметної діяльності, спрямованої на формування ключових компетентностей (читацької, комунікативної, соціальної, пізнавальної, практичної, творчої), виховування креативної особистості школяра.

Вид досвіду за характером новизни — досвід раціоналізаторський, бо передбачає вдосконалення методів, форм, засобів навчання на основі їх творчого використання.

Методи дослідження: вивчення літературних джерел, педагогічні експерименти, педагогічне спостереження, моніторинг, класифікація, систематизація фактів, аналіз і узагальнення, опис одержаних результатів.

Результативність впровадження досвіду та очікувані результати

Результативність досвіду полягає у створенні сприятливих умов для розвитку творчих здібностей учнів (що засвідчує участь у конкурсі «Пурпурові вітрила», I Міжнародній грі зі світової літератури «Sunflower – 2016», філологічній олімпіаді, організованій і проведеної Прикарпатським національним університетом імені В. Стефаника (I, II місця); формуванні свідомого читача з широким кругозором, умінні учнів вільно висловлювати свої думки і судження, дискутувати, наводити цитати на підтвердження сказаного, образно мислити, писати прозові і поетичні твори; формуванні загальнолюдських цінностей.

Моніторинг навчальних досягнень учнів із зарубіжної літератури, контрольні та самостійні роботи, опитування учнів та батьків показали, що рівень навчальних досягнень учнів має позитивну динаміку.

У процесі реалізації завдань досвіду учні вчать аргументувати свої переконання, відстоювати власну думку, аналізувати характери, вчинки персонажів, розвивають всі свої здібності, задатки: пам'ять, увагу, сприйняття, уяву, мовлення, мислення, логіку, фантазію, артистизм, творчість, ораторські, аналітичні, акторські здібності, зв'язне мовлення, виразне читання. Одним словом, формується активний свідомий читач, з компетентностями, необхідними до активного самостійного життя.

Репрезентація досвіду

Усна: виступи на серпневих конференціях вчителів-словесників, на районних засіданнях школи передового перспективного досвіду, на курсах підвищення кваліфікації, на шкільних методичних об'єднаннях, районних методичних об'єднаннях учителів-практиків зарубіжної літератури, участь педагогічних лекторіях вчителів зарубіжної літератури, довантажених уроками української мови і літератури, науково-практичних конференціях, районних і обласних семінарах, педагогічних радах, психолого-педагогічних семінарах;

письмова: публікації на освітянських сайтах, на сторінках педагогічних газет і журналів, участь в інтернет-конкурсах професійної майстерності, видання брошур, розробка авторської «Програми розвитку креативної особистості», методичні рекомендації щодо відвіданих уроків, проблемних питань.

Показ досвіду: участь у Тижні вчителя зарубіжної літератури, організованому Інститутом філології Прикарпатського національного університету імені

В.Стефаніка, проведення відкритих уроків під час районних і обласних семінарів, участь у засіданнях школи передового педагогічного досвіду, шкільних методоб'єднань; обмін досвідом; відвідування і аналіз відкритих уроків; участь у освітянських конкурсах.

Наочна пропаганда: створення педагогічного портфолію, в тому числі й електронного, постійно діючі виставки, навчально-методична документація, виставки учнівських робіт.

МОЇ «ПЕДАГОГІЧНІ СМАКОЛИКИ»

Методичні рекомендації щодо формування креативної особистості на уроках зарубіжної літератури

Найважливіше завдання школи – розкрити творчі здібності, обдарування, таланти всіх вихованців.

В Сухомлинський

«Хвилинки творчості»

Роботу над формуванням креативної особистості слід розпочинати з перших уроків у 5 класі, для цього я проводжу своєрідні «Хвилинки творчості»

Спочатку вчу дітей описувати предмет або явище. Адже для того, щоб описати краєвид за вікном, учень повинен вміти описати небо, хмаринки, сонечко, дерева тощо, тому під час хвилинок творчості пропоную учням дібрати художні засоби (епітети, порівняння, метафори, гіперболи). Одного дня ми описуємо небо, іншого – хмаринку, третього – веселку. Такий вид роботи дуже близький дітям. По-перше, відбувається розвиток наочно-образного мислення, яке переважає в учнів 5-6 класів. По-друге, кожна дитина створює свій власний художній словничок, який зможе використати під час написання будь-яких творів. По-третє, в такий спосіб ми в ігровій формі вивчаємо поняття з теорії літератури. Окрім того, даний вид роботи спонукає учнів спостерігати за лексичним і художнім багатством творів світової літератури (учні запам'ятовують, записують цікаві цитати), авторським стилем, характерними ознаками різних жанрів.

Урізноманітнюуючи уроки мовленнєвого розвитку, використовую їх фрагменти на звичайних уроках

Ні для кого не секрет, що сучасні діти дуже мало спілкуються між собою, у них бідний лексичний запас, мовлення «есемесочне», тому одне з найважливіших завдань вчителя-словесника – формування комунікативної компетентності учнів.

На своїх уроках я уникаю переказування твору, обираючи творчу інтерпретацію. Для мене на уроці головне діалог, полілог, творчий монолог. Я даю змогу висловитися всім учням, пояснити їхнє бачення художнього твору, поважаю і підтримую будь-яку точку зору. Для розвитку креативності використовую такі види робіт:

– *творчі інтерпретації* (розповідь від імені одного з персонажів чи предметів, які представляють свого господаря (наприклад, *мольберт чи двірник розповідають історію Бермана, героя новели О.Генрі «Останній листок»*), від першої особи, від автора, читача);

– *інсценізації* (звісно, ми не можемо проводити на уроках заздалегідь підготовлені і відрепетирувані

інсценізації, оскільки на вивчення певного твору зазвичай відводиться 1-3 уроки (залежно від обсягу твору), тому я пропоную так звані *спонтанні інсценізації*, коли методом жеребкування учні на уроці самостійно визначають, хто і яку роль гратиме, і, опираючись на ґрунтовне знання тексту, інсценізують художній твір чи його фрагмент. Такий вид роботи розвиває творчі здібності, обдарування учнів, сприяє самовираженню особистості, згуртуванню учнівського колективу, формуванню відчуття відповідальності перед іншими, допомагає зрозуміти важливість кожного персонажа, його місце у творі. Як показує практика, учні залюбки вживаються в роль позитивних персонажів, а негативними не хочуть бути ніхто. Метод жеребкування унеможливує відмову школяра від тієї чи іншої ролі. Учень повинен проявити свою творчість, артистизм, щоб зіграти чудово не свого улюбленого персонажа, а героя, який йому не дуже сподобався, чи навіть неживий предмет (наприклад, коли готуюся до інсценізації казки братів Грімм «Пані Метелиця» у 5 класі, на папірчиках для жеребкування пишу не тільки імена мачухи, її дочки, пані Метелиці, пасербиці, а й неживих персонажів – півки, яблуні, яких діти повинні оживити, подумати, як зіграти їх без слів за допомогою пантоміми). Тому учні, читаючи вдома запропонований твір, розвивають художнє мислення, уявляючи себе будь-яким персонажем, адже невідомо, кого їм прийдеється зіграти. Окрім того, саме спонтанні інсценізації дають можливість вчителю перевірити не тільки те, чи прочитали учні твір, а й з'ясувати їхнє сприйняття, розуміння авторського задуму, усвідомлення морально-етичних, філософських, загальнолюдських проблем, порушених письменником у художньому творі, і накреслити шляхи вирішення з'ясованих проблем);

– *диспути, дискусії* допомагають учням тактовно і ввічливо відстоювати власну позицію, розвивають вміння формулювати свою думку, доводити її правильність, підтверджувати цитатами класиків, бути цікавим співрозмовником.

Дискусія чи диспут може тривати цілий урок (нестандартний урок – урок-диспут, урок-дискусія), що потребує певної підготовки вчителя і учнів. Педагогу доцільно розробити правила ведення дискусії, які не можна порушувати, заздалегідь дати учням випереджувальні завдання для підготовки до уроку. Під час таких уроків школярі демонструють не тільки знання твору, а й розвивають гнучкість мислення, вміння оперативної й аргументовано відповідати опоненту, використовуючи для підтвердження

своїєї точки зору докази, наведені письменниками (їхні вислови), поважати думку інших.

Своєрідним різновидом міні-дискусії вважаю інтерактивну технологію «Займи позицію», яку можна використовувати на будь-якому уроці, адже вона не вимагає спеціальної підготовки (наприклад, «Займи позицію»: «Герої новели О.Генрі «Дари волхвів» – «двоє дурненьких людей» чи «наймудріші з усіх дарувальників?»). Ця технологія дозволяє учням аргументовано висловити власні думки і судження, а в разі потреби змінити попереднє бачення (розуміння), визнати його помилковість і прийняти правильне рішення (адже на прикладі кращих зразків літератури ми, вчителі, повинні не тільки навчити, а й виховати особистість).

Проводжу різноманітні творчі роботи:

написання продовження твору;

зміна кінцівки твору;

творча робота з текстом («Щоденник подвійних міркувань»);

складання анкети твору чи персонажа;

порівняльні характеристики;

віршовані інтерпретації;

складання власних казок, детективів, новел тощо.

Наприклад, під час вивчення новели О.Генрі «Останній листок», пропоную учням на одну і ту ж тему написати (чи скласти усно) три твори. Учні легко складуть твір-опис осіннього листка плюща. Пропоную скласти казку, оповідання «Подорож останнього листочка».

(На перших уроках мовленнєвого розвитку, коли тільки вчу складати казки, використовую інтерактивну вправу «Незакінчене речення». Учні стають у коло один починає розповідати казку, а інший продовжує сюжет свого товариша, змінюючи його. Для такого заняття доцільно мати персонажа, якого учні передаватимуть один одному. Коли «герой» (наприклад, паперовий листочок) перейде з рук у руки через усе коло, розповідь має закінчитися.

Такий вид роботи допомагає учням запам'ятати побудову будь-якого твору (вступ, основна частина, кінцівка), слідувати за її дотриманням, проявляти креативність, вчить дітей працювати в колективі, що особливо актуально у 5-6 класах (згуртування колективу).

На перших уроках діти ще стають у коло, а пізніше вони розуміють, що всі мають придумати власну версію будь-якого епізоду, адже ніхто не знає, кого наступного запитає вчитель. Це розвиває творче мислення, фантазію, вчить розрізняти реальність і вигадку. Окрім того, такий вид роботи дає можливість кожній дитині придумати декілька варіантів твору.)

У 7 класі, коли вивчається новела О.Генрі, складений учнями твір можна використати для фізкультурних хвилинок (здоров'язберігаючі технології), під час якої діти імітуватимуть пригоди листка.

А третій повинен бути твір-роздум, наприклад, «Про що думав листочок?».

Пропоную учням уявити себе на місці листочка. Які запитання виникли б у них? Які відповіді вони дали б?

Завжди нагадую учням слова Василя Сухомлинського: «Творчість, майстерність, досконалість – це, насамперед, наполеглива праця».

Проводжу творчі діалоги, монологи

Для розвитку креативності пропоную створювати діалоги. Ви запитаєте: в чому ж проявляється креативність? Відповідаю: в запропонованих ситуаціях, які не тільки дають змогу перевірити рівень засвоєння учнями навчального матеріалу, а й реалізують культурологічну і компаративну змістові лінії Держстандарту освіти.

Різновиди діалогів:

– між письменником і журналістом, який бере у митця інтерв'ю;

– між персонажами одного твору;

– між персонажами одного автора, але різних творів;

– між героями зі схожими долями різних авторів;

– між «мандрівними сюжетами»;

– між представниками різних епох, країн;

– між персонажами класиків зарубіжної й української літератури.

Практикую ведення учнями «Читацьких щоденників»,

у яких діти записують враження від книжки, занотують найцікавіше, складають плани, кросворди, ребуси, аналізують персонажів, дають оцінку їхнім діям і вчинкам, висловлюють власне ставлення до прочитаного, виписують художні засоби тощо.

Найкраще це робити під час літніх канікул. «Читацький щоденник» – це творчість учнів, де вони можуть записувати цитати класиків і власні твори, поезії, думки, запитання, які виникають після прочитання, створювати ілюстрації тощо.

Формую читацьку компетентність учнів засобами креативного навчання

– ознайомлюю учнів із новинками літератури (у демонстраційній шафі розміщую книжкову виставку, щоб на перерві учні могли переглянути книжки, прочитати анотацію, зацікавитися; створюю інформаційний стенд тощо);

– практикую поради авторитетного старшокласника (запрошую учнів старших класів, які діляться своїми враженнями від прочитаного твору, дають поради, рекомендації, інсценізують фрагменти твору, зачитують власні інтерпретації на відомий сюжет);

– проводжу разом із бібліотекарем бібліотечні уроки у формі подорожі Країною Книг, ознайомлюю з бібліотечним фондом, організовую конкурс читацьких формулярів учнів для виявлення найактивнішого читача, разом з учнями пишемо відгуки на прочитаний твір;

– проводжу інтелектуальні конкурси, вікторини, змагання на кращого читця (можна за запитаннями, складеними учнями). Літературні ігри використовую на будь-якому уроці найчастіше на етапах актуалізації опорних знань або закріплення вивченого матеріалу (приклад використання ігрових технологій на уроці позакласного читання див. у ДОДАТКУ). Часто пропоную учням вправи з ключем. Наприклад, під час вивчення новели О.Генрі «Останній листок» проводжу літературну гру, яка допоможе визначити тему уроку. **Літературна гра «Віднови послідовність подій»** (розмістити цитати з твору, записані на аркушах паперу, у правильній послідовності)

«У НЕЇ ОДИН ШАНС... З ДЕСЯТИ»
«БЕРМАН БУВ ХУДОЖНИКОМ...»
«ДІВЧИНА ЛІЧИЛА У ЗВОРОТНОМУ ПОРЯДКУ»
«НА ЦЕГЛЯНІЙ СТІНІ ЩЕ ВИДНІВСЯ ЛИСТОК ПЛЮЩА»
«СТАРИЙ НЕМІЧНИЙ, А ХВОРОБА У ВАЖКІЙ ФОРМІ»
«ЦЕ І Є ШЕДЕВР БЕРМАНА...»
«ДВІРНИК ЗНАЙШОВ СТАРОГО МОКРОГО»
«ТАМ ВУЛИЦЯ ПЕРЕТІНАЄ САМА СЕБЕ РАЗІВ ЗО ДВА»
(підказка – якщо правильно розмістити цитати, то можна прочитати слово, яке буде ключовим для всього уроку – «САМОПОЖЕРТВА»);

– паралельно з читанням текстів творів пропоную використовувати прослуховування аудіокниг, перегляд мультфільмів, художніх фільмів з обов'язковим обговоренням і порівнянням із художнім текстом, з оригіналом твору.

– даю учням випереджувальні творчі завдання, виконання яких неможливе без знання твору (скласти анкету, паспорт літературного героя, оформити «сторінку в Інтернеті», написати продовження або закінчення історії, намалювати ілюстрації);

– уроки позакласного читання проводжу після анкетування, опитування учнів (для виявлення їх уподобань), надаю можливість дітям розповісти про свої улюблені книги. Такі уроки допомагають проявити інтереси учнів, що дуже часто стають приємною несподіванкою;

– коли необхідно опрацювати значну кількість матеріалу (зазвичай це уроки позакласного читання) використовую проектні технології. У 5-6 класах пропоную учням створювати колективний проект. Для цього об'єдную їх у групи, кожна з яких отримує завдання. Наприклад, при підготовці до уроку позакласного читання у 6 класі (ДОДАТОК УПЧ. «Міфи Стародавньої Греції»), кожна з груп перечитує тільки один цикл міфів, добирає ілюстративний матеріал, працює з додатковими джерелами і створює свій міні-проект, який стане частиною загального проекту. Під час уроку учні демонструють свої напрацювання, відповідають на запитання вчителя, таким чином пояснюючи решті класу свою частину навчального матеріалу. Коли всі групи презентують міні-проекти, вчитель на етапі закріплення вивченого перевіряє рівень засвоєння учнями навчального матеріалу. Найдоцільніше це робити у формі літературних та інтелектуальних ігор, про які вже йшлося.

Такий вид роботи одночасно виконує декілька функцій:

- ❖ вчить учнів створювати проекти;
- ❖ допомагає швидко і легко засвоїти великий обсяг інформації;
- ❖ формує навички самостійної дослідницької роботи, в тому числі із додатковими джерелами;
- ❖ сприяє згуртуванню учнівського колективу, формує почуття відповідальності кожного за успіх усієї справи;
- ❖ надає можливість відчутти значущість виконаної роботи.

Пізніше учні залюбки створюють індивідуальні проекти (випереджувальні завдання до уроку).

На завершення хочу згадати слова Василя Сухомлинського: «Людина, для якої книжка вже в дитинстві стала такою необхідною, як скрипка для музиканта, як пензель для художника, ніколи не відчує себе обділеною, збідною і спустошеною.»

ДОДАТОК

Урок позакласного читання

6 клас

Тема: На землях Стародавньої Еллади. Міфи Стародавньої Греції

Мета: поглибити і розширити знання учнів про давньогрецьку міфологію, її цикли; ознайомити учнів з елементами дослідницької роботи; вчити самостійно опрацьовувати міфи, презентувати і захищати обрану тему в рамках загального проекту; розвивати навички проектної діяльності, вміння інсценізувати, переказувати, аналізувати міфи; ораторські, акторські, творчі здібності, організаційні вміння, навички швидкого, правильного, емоційного читання вголос, мисленнєві процеси (пам'ять, мислення, увагу); формувати комунікативну компетентність; виховувати захоплення давньою цивілізацією, любов до літератури як мистецтва слова, формувати свідомого читача.

Обладнання: «Словник міфологічних імен», книжкова виставка, учнівські малюнки, проект «Міфи Стародавньої Греції», карта Давньої Еллади, фоторепродукції «Одіссей. Мармур. Деталь античної статуї», «Ахілл і Патрокл. Антична статуя. III ст. до н.е.», «Едіп і Сфінкс. V ст. до н.е.», «Лаокоон. I ст. до н.е. Рим».

Епіграф: Кожен освічений європейець повинен мати достатнє поняття про безсметні твори величної давнини.

О.С. Пушкін

Хід уроку

I Організаційна частина

II Актуалізація опорних знань

Слово вчителя. Стародавня Греція!.. Країна, яку віддаляють від нас близько чотирьох тисяч років. Маленька, за нинішнім рахунком, цивілізація створила культуру, що стала золотим фондом світової, і з якої людство і досі черпає натхненні образи і моральні засади. Цей народ створив багатство літературних форм, що під грецькими назвами стали взірцем для всієї європейської літератури (трагедія, комедія, епос, лірика), а також заклав основу для більшості наукових дисциплін (філософії, філології, природознавства, медицини, музики...).

Чи не тому від давнини високоосвіченою вважали таку людину, яка володіла знаннями про античний світ та його культуру. А хіба можна говорити про культуру Стародавньої Греції, обминаючи її міфи?

Літературна гра «П'яте – зайве»

На попередніх уроках ми вивчали міфи про Прометея, Геракла, скриньку Пандори. А зараз перевіримо, чи уважні ви читачі. Проведемо літературну гру. Я зачитую імена героїв і назви предметів, а ви повинні вказати зайве слово і назвати міф.

1. Вогонь, Зевс, орел, гранат, Прометей (міф про Прометея).

2. Аїд, Деметра, Персефона, гранат, Ікар («Деметра і Персефона»).

– А чому гранат не зайве слово? (Гранат у Стародавній Греції – символ шлюбу. Аїд дав Персефоні покуштувати гранат. Це означало, що вони зв'язані сімейними обітницями, тому дівчина не могла повернутися до матері).

– Який природний цикл давні греки пов'язували з цим міфом? (Зміна пір року)

3. Геракл, подвиг, Гера, Деметра, Еврисфей (міфи про Геракла).

– Скільки подвигів здійснив Геракл? (12, але йому зарахували тільки 10. Еврисфей не зарахував убивство гідри, бо герою допомагав його друг Іолай, і вичищення авгієвих стаєнь, через користюлюбні наміри Геракла (він хотів за роботу 10-ту частину коней)).

4. Епіметей, Пандора, Афродіта, Зевс, скринька («Скринька Пандори»).

– Що означає вислів «скринька Пандори»? (Місце, де зберігалися всі біди, нещастя, хвороби. Відкривши скриньку, Пандора випустила їх у світ. На дні залишилась тільки надія.)

III. Оголошення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

Молодці, бачу, що ви уважно читали міфи, пам'ятаєте їх героїв, зацікавилися їхніми пригодами, тому сьогодні ми з вами продовжимо мандрівку чарівним світом Стародавньої Еллади. Розгорніть зошити, запишіть число, тему, епіграф уроку.

IV. Підготовка до презентації колективного проекту

1. Опитування

– Що таке міфологія? (Наука, що займається вивченням міфів.)

– Яке інше значення має це слово? (Міфологія – сукупність міфів певного народу або всього людства.)

– На які цикли можна поділити давньогрецьку міфологію?

ПРОЕКТ «Міфи Стародавньої Греції» (можна використати ілюстрації до міфів)

I МІФИ ПРО СТВОРЕННЯ СВІТУ І БОГІВ

II МІФИ ПРО ГЕРОІВ

III МІФИ ПРО АРГОНАВТІВ

IV МІФИ ТРОЯНСЬКОГО ЦИКЛУ

V МІФИ ФІВАНСЬКОГО ЦИКЛУ

Слово вчителя.

МІФИ ПРО СТВОРЕННЯ СВІТУ І БОГІВ

Найдавніші серед давньогрецьких міфів – міфи про створення світу і богів. На попередніх уроках ми вже ознайомилися з пантеоном олімпійських богів, отож спробуйте їх упізнати.

Інтелектуальна гра «Впізнай героя за предметом»

❖ Лавровий вінок (покровитель мистецтва Аполлон).

– Чому Аполлон носив лавровий вінок? (Він закохався у прекрасну Дафну, а вона, відчуваючи до нього відразу, кинулася втікати і перетворилася на вічнозелене дерево – лавр. І Аполлон, на знак свого кохання, завжди носить лавровий вінок.)

❖ Молоток (бог ковальства Гефест, єдиний з богів, хто працював. Греки вірили, що його кузні знаходяться в середині вулканів і що це він збудував палац на Олімпі, в якому жили боги.)

❖ Тризубець (бог моря Посейдон, брат Зевса.)

❖ Блискавка (верховний бог, бог грому і блискавки – Зевс).

❖ Терези (богиня правосуддя Феміда.)

❖ Лук (покровитель мисливства Артеміда.)

❖ Колісниця (бог сонця Геліос.)

V. Презентація і захист проекту

I ГРУПА. МІФИ ПРО ГЕРОІВ

Учнівська презентація

Посередниками між богами і людьми у міфах виступали герої – часто напівбоги, оскільки були дітьми олімпійців і землян. Їх наділяли рисами міфологічної казковості і силою богів, вони захищали людей, рятували їх від страшних потвор, знайомих ще з первісних міфів про старше покоління богів.

Найславетнішим серед них був Геракл, син Зевса і земної жінки Алкмени.

Не менш відомим є Персей – син Зевса й аргоської царівни Данаї, котру громовержець звабив, прибравши вигляду золотого дощу. За допомогою Афіни і Гермеса він здолав одну з трьох Горгон – Медузу, чий погляд перетворював усе живе на камінь. Персей звільнив красуню Андромеду, з якою згодом одружився. А голова Медузи прикрасила щит богині Афіни.

Ще одним величним героєм є легендарний співець Орфей – син річкового бога Еогра і музи епічної поезії Калліопи, – який пустився у підземне царство Аїда за своєю коханою Еврідікою. На жаль, герою не вдалося повернути Еврідіку у світ живих, бо він не послухав Аїда і оглянувся, щоб побачити її.

Особливою пошаною афіняни оточили міфічного царя Тесея – одного із славнозвісних міфічних героїв. З-поміж численних подвигів найвеличнішим вважається перемога Тесея над Мінотавром – чудовиськом з тілом людини і головою бика, якому критський цар Мінос віддавав на поталу молодих афінян. Романтикою овіяна у міфах дочка Міноса Аріадна, яка вручила герою нитку, щоб він не заблукав у критському лабіринті.

Літературна гра «Запитання з конверта»

Оскільки ми подорожуємо Стародавньою Елладою, яка сповнена несподіванок і таємниць, то герої, щоб перевірити вашу кмітливості і розум, пропонують вам відповісти на запитання. Прочитайте їх і подумайте, хто буде відповідати.

1. Які подвиги здійснив Тесея на шляху з Троїсени до Афіни.

Здолав велетня Періфета, сина бога Гефеста, який убивав людей своєю палицею;

– знешкодив розбійника Сініда, який заподіював подорожнім страшну смерть: згинав дві сосни, прив'язував до них людину і відлускав дерева, щоб вони розривали тіло нещасного навпіл;

– переміг розбійника Скірона, який примушував усіх, хто проходив повз нього, мити йому ноги. Щойно схилився подорожній, як розбійник штовхав

його ногою зі скелі. Тіла людей розбивалися і їх пожирала жахлива черепаха;

– справедливо знищив розбійника Прокруста, який примушував усіх лягати на його ложе. Якщо воно було коротке, то Покруст обрубав нещасним ноги, а якщо надто довге, то витягував ноги жертви, поки вони не торкалися краю ложа.)

2. Тесей стверджував, що він син бога моря Посейдона. Доведіть це словами з тексту. (Читання уривка за посібником «Міфи Давньої Греції: Твори давньогрецьких авторів», с.154.)

3. Мимоволі Тесей став причиною смерті свого батька Егея. Як це трапилось? (Тесей пообіцяв батькові, що в разі перемоги над Мінотавром він замінить чорні вітрила білими. Проте, засмучений розлукою з Аріадною, яку з волі богів залишив на березі Наксосу, герой забув обіцянку. Побачивши чорні вітрила, Егей в розпачі кинувся з високої скелі і загинув у морських хвилях. З того часу зветься те море Егейським.)

II GRUPA. МІФИ ПРО АРГОНАВТІВ

Учніська презентація

Міфологічний цикл «про аргонавтів» розповідає про подорож мореплавців до далекої Колхиди (територія сучасної Західної Грузії) за золотим руном. Очолив цей похід славнозвісний герой Ясон, син царя Есона, вихованець наймудрішого кентавра Хірона.

Корабель, на якому вони пливли, збудував великий майстер Арг, тому судно дістало назву «Арго», а герої – «аргонавти». Це був десятивесловий корабель, легкий і швидкий, мов чайка, нісся він хвилями моря, долаючи перешкоди.

Подорож була небезпечною: герої билися з шестирукими велетнями, прогнали із Фракії гарпій (напівдів-напівптахів), проплили між Сімплегадськими скелями, які щоразу стикались одна з одною, воювали з птахами-стимфалідами, які знайомі нам ще з подвигів Геракла.

Але навіть припливши в Колхиду, здобути золоте руно було надзвичайно важко: зберігалось воно у священному гаї бога війни Ареса і охороняв його злий дракон. Щоб полегшити Ясонові виконання завдання, його покровительки Гера й Афіна попросили богиню кохання Афродіту закохати в героя доньку царя Еета, прекрасну Медею, яка у всьому йому допомагала. Адже Ясонові належало виорати поле запряженими до плуга биками, які дихали вогнем, посіяти драконові зуби, а потім побороти всіх мужів, які виростуть із тих зубів.

Інсценізація уривка за посібником «Міфи Давньої Греції: Твори давньогрецьких авторів», с.186

«Довго стояли мовчки Ясон і Медея, нарешті порушив мовчанку герой. Він узяв за руку Медею і сказав:

– Прекрасна діво, чому опустила ти додолу очі? Чого боїшся ти мене? Невже гадаєш ти, що я ховаю лихий намір? Ні, не з лихими намірами я прийшов сюди. Я прийшов багати в тебе допомогти. Як допоможеш ти мені, то прославлять тебе на всю Колхиду. Згадай, яка велика слава Міносової дочки Аріадни, що допомогла великому Тесеєві.

Мовчала Медея і тільки дивилася на Ясона очима, повними кохання. Прекрасна була вона у своєму збентеженні. Трепетною рукою дістала вона приготовлену чарівну мазь із-за пояса і подала її Ясонові. Ледве чутним голосом Медея сказала йому:

– Слухай, Ясоне, ось у чому буде моя допомога: вночі умийся в річці, убравшись у чорний одяг, викопай глибоку яму на березі, над нею принеси Гекаті в жертву чорну вівцю, обливши її медом. Потім іди на корабель свій, та гляди – не оглядайся. Почуєш ти голоси і люте гавкання псів, але йди прямо й не бійся. Коли ж настане ранок, намаж собі тіло, спис, щит і меч цією маззю. Нездоланну силу дасть тобі ця мазь, і виконаєш ти доручення Еета. Пам'ятай тільки: коли повиростають із землі воїни, кинь у них камінь, і вони почнуть битися один з одним, тоді напади на них. Візьми ж мазь, з її допомогою зможеш ти руно. Вези тоді його, куди хочеш».

Бесіда з творчим завданням

– Як називалася мазь, яку Медея дала Ясонові? (*«Масло Прометея».* Вона була приготовлена з соку коріння рослини, що виросла з крові Прометея. Всякий, хто намащувався цією маззю, ставав невразливим і нездоланим на один день.)

– Хто із міфічних героїв плавав разом з Ясоном? (*Геракл, Тесей, славетний співак Орфей.*)

– Як закінчується цикл міфів про аргонавтів? (*Ясон зраджує Медею, він вирішує одружитися з дочкою Креонта Главкою. Розлучена Медея вбиває своїх дітей, наречену Ясона, її батька. Сам герой гине під уламками свого корабля.*)

– Уявіть себе міфотворцями. Як би ви змінили фінал міфів про аргонавтів, щоб герої залишилися щасливими? (*Ясон дотримав би даного Медеї слова, був вірним їй до смерті. Їхні сини виростили б сильними і могутніми воїнами і стали б причиною появи ще одного циклу міфів або прославилися б як герої троянської війни.*)

Фізкультхвилинка

Із героями Еллади
Ми мандруємо світами:
У Міноса побували,
Мінотавра подолали,
Разом плавали морями,
Золоте руно шукали.
Зараз в Трою помандруєм,
Трохи там ми повоюєм.
В Фівах сфінкса ми злякались
І під берегом сховались.
Цар Едіп нас врятував –
Загадку він розгадав.
Щоб зазнати цих пригод,
Ми продовжимо урок.

III GRUPA. МІФИ ТРОЯНСЬКОГО ЦИКЛУ

Слово вчителя. Не менш цікавим є троянський цикл міфів, що покладений в основу славнозвісних Гомерових поем. Герої троянського циклу міфів – напівміфологічні, оскільки археологічні дослідження попереднього століття свідчать про можливе реальне існування багатьох з них. Агамемнон, міфологічний цар Мікен, справді був царем, нині розкопано його палац і знайдено матеріальне підтвердження його існування. Доведено існування Трої та її заги-

бель внаслідок пожежі. Отже, можливе існування й інших героїв троянського циклу – Ахілла, Одісея, Гектора, Паріса, хоча сумнівно, щоб це колись було підтверджено.

Учніська презентація

На сторінках троянського циклу міфів ми знайомимося з сином Пріама Парісом, який віддає яблуко з написом «найвродливішій» богині кохання Афродіті, викрадає прекрасну Єлену в ахейського царя Менелая і цим розпочинає Троянську війну, яка тривала майже 10 років.

Ось як описує цей епізод у своєму вірші М.Рильський:

Хай обіцяють мудрощі й корону
Богині пастухові з Іліону,
У тебе є для нього кращий дар:
Стрільчастих брів сліпучі блискавиці,
Жага, що під невинністю таїться,
І першого цілунку перший чар...

Захоплюємося силою Ахілла, який мав єдине вразливе місце – п'яту, куди і скерував стрілу Паріс.

Милюємося вірністю і хоробрістю Гектора, розумом і хитрістю Одісея, який запропонував спорудити дерев'яного коня таких розмірів, щоб у ньому вмістилися найславніші герої.

Приєм «Картинна галерея»

Герої троянського циклу приготували вам фоторепродукції. Розгляньте їх і поясніть, які епізоди з міфів вони ілюструють.

❖ Репродукція «Смерть Лаокоона та його синів»

(Ця скульптура ілюструє смерть Лаокоона та його синів. Коли ахейці залишили троянського коня, Лаокоон просив троянців не брати його в місто. Він пішов на берег моря, щоб принести жертву Посейдону. В цей час Афіна Паллада, покровителька Одісея, послала двох змій, які накиннулися на обох синів Лаокоона.

Жрець поспішив на допомогу своїм дітям, він намагався відірвати від синів змій, а ті ще дуже обвивалися довкола. Так у нелюдських муках загинули Лаокоон та його сини через те, що хотіли попередити троянців про небезпеку.)

❖ Портрет Одісея

(Це фоторепродукція скульптури Одісея, славетного царя Ітаки. Він був дуже хитромудрим. Почувши про початок Троянської війни, Одісей, щоб залишитися з молодю дружиною Пенелопою та сином Телемахом, вирішив прикинутися божевільним.

Він почав орати свої лани, впрігши у плуг вола і осла, а поле засівав сіллю. Щоб змусити героя йти на війну, Нестор і Паламед покляли у борозну перед ним його сповитого сина. І Одісей був змушений визнати, що він вдавав із себе божевільного. Саме Одісей придумав створити троянського коня.)

❖ Фоторепродукція «Ахілл і Патрокл»

(Ця скульптура ілюструє смерть Патрокла, вірного друга Ахілла. Як розлючений лев, кинувся Ахілл на троянців, бажаючи помститися за смерть друга. Він убивав одного за одним героїв Трої. Сам Ахілл загинув від стріли Паріса, яка вцілила йому в п'яту.)

IV GRUPA. МІФИ ФІВАНСЬКОГО ЦИКЛУ

Учніська презентація

Фіванський цикл міфів присвячений цареві Едіпу і його трагічній долі. Едіп міг би увійти до сонму міфологічних героїв, адже саме він переміг Сфінкса, розв'язавши його загадку, і тим самим звільнив Фіви. Та доля Едіпа визначена богами: він уб'є батька й одружиться з власною матір'ю. Батько намагався позбавити сина такої долі: він віддає його рабові, щоб той позбувся дитини. Та раб пожалів хлопчика і передав його коринфському цареві Полібу.

Підрісши, Едіп прибуває до Фів, по дорозі випадково вбиває свого батька, стає царем, одружується з матір'ю Іокастою.

Трагічна доля Едіпа та його дітей виходить на перший план у міфах цього циклу.

Дізнавшись, що він вчинив, Едіп осліплює себе і добровільно йде у вигнання. Супроводжує його у мандрах дочка Антігона.

Виразне читання епізоду з міфу «Едіп відгадує загадку Сфінкса»

Приблизившись до Фів, Едіп здолав Сфінкса, зачитайте відповідний епізод. («Міфи Давньої Греції: Твори давньогрецьких авторів», с.279) .

Гра «Вгадай ім'я»

Як звали рідного батька Едіпа? (*Лай*)

Назвіть ім'я царя, який виростив Едіпа (*Поліб*)

Як звали матір Едіпа? (*Іокаста*)

Як називалася батьківщина Едіпа? (*Фіви*)

VI. Закріплення і узагальнення вивченого

Слово вчителя. Ось ми з вами й охарактеризували усі цикли міфів. А зараз перевіримо чи уважно ви слухали своїх однокласників, а для цього проведемо літературні ігри.

Приєм «Закінчи речення»

❖ Найдавнішими серед давньогрецьких міфів є міфи про... (богів).

❖ Вибратися з лабіринту Тесеєві допомогла... (Аріадна).

❖ Море, в якому загинув батько Тесея, називається... (Егейським).

❖ Ясон мандрував у Колхиду за... (Золотим руном).

❖ Вразливим місцем Ахілла була... (п'ята).

❖ Паріс подарував яблуко богині... (Афродіті).

❖ Ахілл, Гектор, Паріс – герої (троянського циклу міфів).

❖ Едіп розгадав загадку... (Сфінкса)

Гра «Назви пару»

Тесея – (Аріадна)

Ясон – (Медея)

Орфей – (Еврідика)

Зевс – (Гера)

Аполлон – (Дафна)

Аїд – (Персефона)

V. Підсумок уроку

Оцінювання навчальних досягнень учнів

VI. Домашнє завдання: написати твір «Мої враження від давньогрецьких міфів».

Уляна Мартинюк,

вчитель зарубіжної літератури,
Гутівського НВК Богородчанського району
Івано-Франківської обл.

Використання сучасних освітніх електронних ресурсів – запорука підвищення пізнавального інтересу учнів до предмета *(на прикладі вивчення твору Крістіне Нестлінгер «Маргаритко, моя квітко»)*

Інформаційне суспільство потребує творчих особистостей, здатних самостійно мислити, приймати нестандартні рішення, адаптувати знання в різних галузях до постійно змінюваних умов життєдіяльності, активно розбудовувати суспільну інфраструктуру з використанням найсучасніших технологій, тому реалізація потенціалу учнів є актуальним завданням сучасної освіти. Головна мета сучасної освітньої діяльності – упровадження ефективних засобів, технологій пошуку, навчання, виховання й самовдосконалення дітей. Учень потребує такого навчання, яке забезпечувало б розвиток творчого мислення, самостійності й активності в навчальній діяльності, уміння набувати нові для себе знання. Тому застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі на сучасному етапі стає життєвою потребою, оскільки ці технології дозволяють вдосконалити зміст навчального матеріалу, збільшити обсяг теоретичного матеріалу, сприяють виконанню учнями індивідуальних завдань, проектно-ї діяльності, створюють умови для реалізації природних обдарувань особистості. Особливо важливим є те, що сучасні комп'ютерні технології в поєднанні з новітніми освітніми технологіями стають ефективними засобами розвитку мислення учнів. Однак в умовах часового обмеження уроку, надмірного обсягу програмового матеріалу вчителю дуже складно забезпечити диференційований підхід у навчанні, врахувати інтереси, потреби та інтелектуальні здібності кожного учня. ІКТ відкривають перед нами додаткові можливості – у повному обсязі реалізувати орієнтацію на особистість учня і диференціацію навчання.

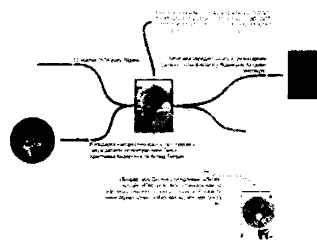
Освітні електронні ресурси (ОЕР) – це інформаційні ресурси, що можуть бути представлені у вигляді текстових, графічних, звукових, відео даних або їх комбінацій, які відображають певну предметну галузь освіти й призначені для забезпечення процесу навчання особистості, формування її знань, умінь та навичок.

Викладання зарубіжної літератури пов'язане з використанням великого обсягу різноманітної

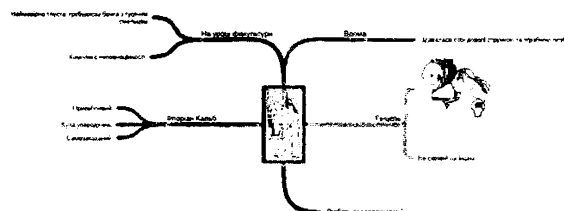

інформації, що робить застосування Інтернету особливо ефективним, оскільки дозволяє дуже швидко опрацювати цю інформацію і представити її у вигляді ментальних карт.

Ментальні карти – це зручний інструмент для відображення процесу мислення і структуризації інформації у візуальній формі. Карта пам'яті реалізується у вигляді діаграми, на якій зображені слова, ідеї, завдання або інші поняття, з'єднані гілками, що відходять від центрального поняття або ідеї. Можливості карт знань дають змогу: «застенографувати» думки та ідеї; поліпшити пам'ять, нагадати факти, слова і образи; стимулювати творче мислення; надихнути на пошук рішення; аналізувати результати або події; підсумовувати інформацію; використовувати карти для всього класу, групи або індивідуально; продемонструвати взаємозв'язки між фактами і подіями; організувати взаємодію між учнями в групах або ролевих іграх. Для створення карт пам'яті використовують програму **Coggle.it**.

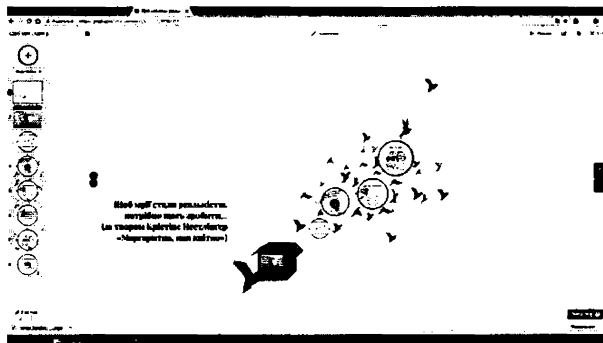
<https://coggle.it/diagram/VwDKBPUK0X9IHfGR>

<https://coggle.it/diagram/WYgTow3GOAABk9vN>

Prezi – це сервіс, за допомогою якого можна створювати інтерактивні мультимедійні презентації з нелінійною структурою. Вся презентація вміщується на одному слайді і складається з багатьох фрагментів.

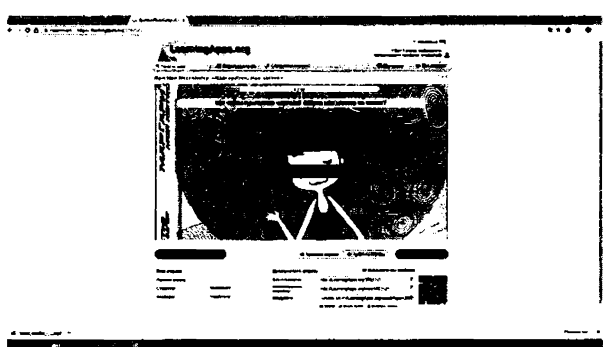
http://prezi.com/ymx1pepnzscs/?utm_campaign=share&utm_medium=copy

Хмара слів – це візуальне подання списку категорій (або тегів, також званих мітками, ярликами, ключовими словами тощо). Зазвичай використовується для опису ключових слів. Ключові слова найчастіше являють собою окремі слова, і важливість кожного ключового слова позначається розміром шрифту або кольором.

<https://wordart.com/xkx6iz0m62ss/word-art-5>

У своїй роботі також використовую конструктор інтерактивних завдань **LearningApps.org.**, який дає змогу створювати електронні інтерактивні вправи: вікторини, вставити пропущені слова, кросворди, пазли та інші. <http://LearningApps.org/3763121>

Фоторедактор Fotor – програма, яка містить у собі величезну кількість мультимедійних опцій. Якщо конкретніше, то за допомогою цього додатка будь-який користувач швидко зможе створювати **фотоколажі**, редагувати фотографії і надихатись різними ідеями.

Скрайбінг – новітня техніка презентації (від англійського "scribe" – накидати ескізи або малюнки); мова виступаючого ілюструється «на льоту» малюнками фломастером на білій дошці (або аркуші паперу); виходить ніби «паралельний ефект», коли ми і чуємо і бачимо приблизно одне й те ж, при цьому графічний ряд фіксується на ключових моментах аудіоряду.

Онлайн-скрайбінг можна створити за допомогою сервісу **PowToon.**

https://www.youtube.com/watch?v=uVCKZSlwe_E

<https://www.powtoon.com/c/d3GHdQebE35/1/m>

Для прикладу, пропоную урок зарубіжної літератури у 9 класі з використанням вищезазначених «Педагогічних смаколиків».

Тема: Щоб мрії стали реальністю, потрібно щось зробити... (за твором Крістіне Нестлінґер «Маргаритко, моя квітко»)

Мета: розповісти про життєвий і творчий шлях письменниці, розкрити основні події сюжету твору, виявити риси характерів героїв у життєвих випробуваннях; розвивати навички виразного читання, коментування, зв'язного мовлення; виховувати позитивні риси характеру, активну життєву позицію, оптимістичний світогляд.

Тип уроку: урок формування знань, умінь, навичок (з ІКТ-супроводом).

Методи, прийоми, форми роботи на уроці: проблемне питання, «Займи позицію», «Незакінчене речення».

Обладнання: фото Крістіне Нестлінґер, тексти твору Крістіне Нестлінґер «Маргаритко, моя квітко», ілюстрації до твору, комп'ютер, проектор, презентація «Prezi».

Очікувані результати:

- учень знатиме життєвий і творчий шлях Крістіне Нестлінґер;

- розкриватиме ідейно-художній зміст та актуальність твору, його сюжетно-композиційні особливості, систему образів, жанрову своєрідність.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності

Вчитель. Прослухайте притчу Бруно Ферреро «Дрібка тепла». Про що ця розповідь?

Був собі колись бавовняний шнурочок, який почувався непотрібним. – Я надто слабкий, щоб бути шнуром, – скаржився. «Я недостатньо гарний, щоб мене використати для створення гобелена чи навіть для гаптування. Ах! Якби я був золотою ниткою... оздобив би одяг архієпископа. Я невдаха! Нікому я не потрібен. Нікому не подобаюся. Навіть самому собі».

Зіщулившись у кріслі, слухав сумну музику і постійно почувався самотнім.

Одного дня почула його грудочка воску і сказала:

– Не впадай у відчай, малий бавовняний шнурочку. Маю ідею. Зробімо щось разом! Звісно, не можемо стати великою свічею, яку поставлять на вівтарі або в залі. Ти надто короткий, а я важу замало. Однак можемо стати свічкою, що подарує

трішки тепла й світла. Краще освітлювати й обігрівати хоча б трохи, аніж бути в темряві й скиглити.

Бавовняний шнурочок охоче погодився. У поєднанні з вошиною став свічкою, котра світила в темряві й дарувала дрібку тепла. Почувався щасливим!

Хто знає, скільки бавовняних, надто коротких шнурочків є у світі. Вони мають знайти грудочку воску, щоби стати щасливими.

Учні. Щоб стати щасливим, щоб мрія стала реальністю – потрібно докласти зусиль.

III. Сприйняття та засвоєння учнями нового матеріалу

Вчитель. Мрії збуваються. Так, це – правда. Однак, щоб мрії стали реальністю, для цього потрібно щось зробити. Наприклад, щоб здобути прихильність красеня-однокласника Флоріана Кальба, не обов'язково бути схожою на модель із глянцю. Достатньо бути самою собою та справжнім другом. А щоб у сімнадцять провести літні канікули на омріяному острові у Греції, та ще й без батьків, для цього, насамперед, потрібно повірити у свою мрію, плакати її. А вже потім отримати хороший атестат, «підтягти» молодшого брата з математики, заслужити довіру в батьків. Саме про це роман Крістіне Нестлінгер «Маргаритко, моя квітко».

Аналізуючи твір, ми спробуємо дати відповідь на проблемне питання:

Що потрібно, щоб мрії стали реальністю?

Біографи розповідають про життєвий і творчий шлях письменниці, демонструють заздалегідь підготовлений відеоролик та ментальну карту.

<https://www.youtube.com/watch?v=QGwkqr7yzh4>

<https://coggle.it/diagram/VwDKBPUK0X9IHFGF>

Робота над змістом твору

Бесіда:

1. Що вам сподобалося у творі?
2. Що не сподобалося?
3. Що видалося дивним, незрозумілим?

Ідейно-тематичний аналіз повісті

Тема – розповідь про три роки життя молодій дівчині та про її родину: батька Егона, маму Елізабет, братика Гансика та сестричку Меді.

Ідея – якщо хочеш чогось досягти в житті, мусиш уміти часом відмовлятися від власних принципів. І тоді тато з мамою вже не сваряться, брат береться за розум, а сусіди перестають вживати фразу «Заки-Рюкзакі».

Проблематика твору

Вчитель. Подивіться на «Хмаринку слів». Які проблеми порушує авторка в романі? Наведіть приклади епізодів з твору, які характеризують ту чи ту проблему.

WORDART GALLERY PRICING COMMUNITY LOGIN

Tap to view WordArt.com. Read the announcement for details.

Word Art 5

By Наталья Дунякина
4 words ago
3 views

<https://wordart.com/xkx6iz0m62ss/word-art-5>

- ❖ батьки і діти
- ❖ кохання і закоханість
- ❖ дружба і зрада

Вчитель. Проблема «батьки – діти» завжди була актуальною. Прослухайте притчу Бруно Ферреро «Скарб». Про що вона?

Батько однієї сім'ї старанно натирав автомобіль мастикою, щоб надати йому бажаного полиску. Одинадцятилітній син допомагав йому – він чистив шматкою бампер.

– Бачиш, сину, ця машина – справжній сімейний скарб. З нею треба поводитися обережно, дбайливо, їй треба приділяти увагу і час, – мовив з повагою батько.

– Так, тату!

– Розумний хлопчик.

Після хвилиної мовчанки дитина тихо промовила:

– А я не є сімейним скарбом?

– Чому таке питаєш?

– Бо ти ніколи не маєш часу для мене.

Який твій родинний скарб?

Один мій приятель має сина, який страшенно любить баскетбол. Приятель ніколи не цікавився цим видом спорту. Але якось присвятив відпустку, аби поїхати із сином і подивитися всі ігри на європейському турнірі з баскетболу. Окрім того, що ця поїздка зайняла понад три тижні, себто цілу відпустку, вона й коштувала немало.

Коли вони повернулися, я спитав у приятеля:

– Чи ти справді так любиш баскетбол?

– Ні, терпіти не можу. Але я дуже люблю свого сина.

Учні. Потрібно цікавитися проблемами, захопленнями, переживаннями своїх дітей.

Система образів

Маргариті Марії Закмаєр

❖ було чотирнадцять років, вона мала сірі, як дунайська рінь, очі, волосся кольору спаніеля, малесенький дитячий носик, на зріст була 160 сантиметрів і важила 64 кілограми 300 грамів.

❖ Сама Маргарита мала декілька звичок. Любила жувати своє волосся кольору спаніеля. Деколи, особливо під час нудних уроків, плела з гривки маленькі кіски. Вона полюбляла тягнути себе за пальці, аж доки не хруснуть суглоби. Чухала свій живіт, хоча він їй і не свербів, а крім того, розмальовувала ліву руку кульковою ручкою так, що та виглядала, наче гіпсова пов'язка. А ще Маргарита часто принохувалася: коли вона когось уважно слухала, то, сама цього не помічаючи, посмикувала своїм малесеньким дитинячим носиком, ніби вловлювала якийсь підозрілий і дуже непристойний запах.

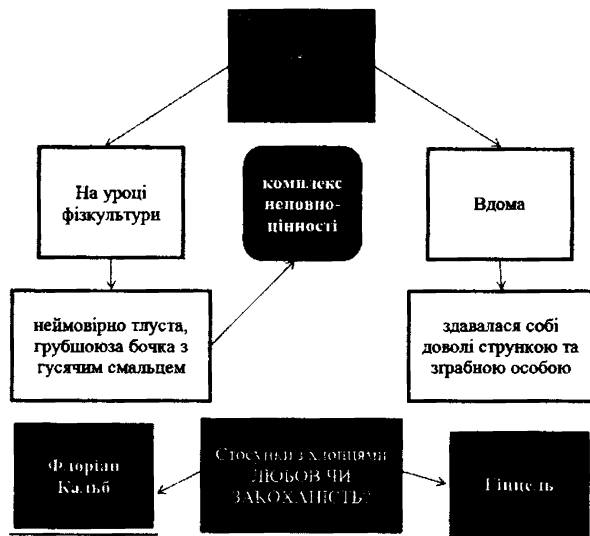
❖ Завжди пунктуальніша за телефонну службу часу.

❖ Маргарита вважала, що Флоріанові треба дати шанс, аби потім не довелося картати себе.

❖ Маргарита ніколи не купалася добровільно. Купання не було її улюбленим заняттям, і коли мамі час від часу вдавалося загнати її у ванну, дівчина виливала неймовірно багато піни для купелі.

❖ – Моя Маргаритка – просто янгол, – озвалася з сусіднього ліжка Маргаритина мама. – Я навіть не

знаю, чим заслужила на таку добру доньку. Просто золото, а не дитина!

Ментальна карта

<https://coggle.it/diagram/WYgTow3GOAABk9vN>

Мама

- ❖ Маму звали **Елізабет**, і вона не працювала, якщо не вважати працю «хатнє господарство».
- ❖ А мама надзвичайно любила куховарити. «Кулінарія – моє хобі», – примовляла вона. Часом вона пекла торт із трьох різних коржів і перемашувала їх двома різними кремами, прикрашала марципанами та консервованими вишеньками. Пекла просто так, без жодного приводу.
- ❖ Бути домогосподинею і матір'ю – це чудово, але мені цього замало!

Тато

- ❖ Тато називався **Егон** і працював у конторі макаронної фабрики.
- ❖ Твій старий не по-справжньому паскудний, він тільки страждає через свої упередження і через те, що йому здається, що його ніхто не любить. Тому він так смикається. Він хоче, щоби його любили, більше нічого!

Гансик

- ❖ 12 років, і він також мав свою звичку. Він почувався добре тільки тоді, коли тримав вказівний палець лівої руки у правій ніздрі.
- ❖ Ага, а ще Гансик колекціонував пташине пір'я. Він назбирав уже три величезні альбоми з пір'янами всіляких курей, голубів, фазанів, папуг тощо.
- ❖ Товстунем Гансик був завжди, та раніше в нього був тугий прошарок сала, рівномірно розподілений по всьому тілі. Тепер Гансик став якийсь драглистий, із подвійним підборіддям і обвислим черевом. Навіть його вуха були якісь товсті. І якщо йому доводилося трохи довше, ніж зазвичай, йти пішки, він захекувався й у нього починало колоти в боці. А якщо треба було йти ще трішки довше, він натирив собі ноги. За останній рік Гансикові стегна стали такі товсті, що терлись одне до одного. І Гансикових гарних ясно-блакитних очей із довгими чорними віями теж не було видно. У них не було жодного шансу визирнути з-поміж товстого навислого чола та круглих щік.

- ❖ – Він, як наркоман! – сказала Маргарита. – Тільки замість наркотиків у нього їжа!

Меді

- ❖ У Меді не було особливих звичок. Хіба би вважати звичкою нудження, марудження, скигління та вередування, але то були радше риси характеру. Можливо, Меді була ще замала для справжніх звичок. Їй було тільки шість років.
- ❖ А ще вона мала одне велике нездійсненне бажання. Уже кілька років вона мріяла про чорного котика.

❖

Бабуся

Бабуся оголосила мамину дієту зрадою всього роду Закмаєрів.

- Ми всі круглі й добре вгодовані. Це – спадкове, – говорила вона, потягуючи носом.

Флоріан Кальб

- ❖ ...виглядав він надзвичайно привабливо: високий і стрункий, білявий і засмаглий. Якийсь такий відчайдушний, якийсь загадковий, якийсь не такий, як усі.
- ❖ Кальб веде нечесну гру! Йому хочеться з тобою цілуватися, тулитися до тебе, мацатися. Але ти для нього недостатньо вродлива, щоби визнати перед іншими, що ти його дівчина!
- ❖ «Флоріан – безнадійний йолоп, от чому я не хочу з ним «ходити»! – визнала Маргарита після п'ятого кола. – Бо він нічим не цікавиться, бо в нього погляди, як в останнього міщуха, і купа упереджень, як у цвельської бабусі. З ним нема про що поговорити, з ним не можна ні посміятися, ні посумувати. На нього можна просто дивитися».
- ❖ – Чому саме з ним, із цим лялюсем! Ти ж уже рік тому визнала, що він нічого не вартий! Він же справжнісінький мачо! Самозакоханий нарцис! Гидотний тип!

Гінцель

- ❖ Так воно і було: хтось присів на лавочку, і цей хтось був із ніг до голови вбраний у чорну шкіру, а оглянувши його знизу вгору й дійшовши до обличчя, вона побачила, що біля неї сидів той тип із метеликом на щоці. Якби не витатуюваний метелик, то вона би, може, ще засумнівалася, чи справді знає цього хлопця, бо на Габрієлиному дні народження він мав зовсім іншу зачіску. Тепер його голова була гладесенько поголена. Тільки на маківці стирчав чорний жмуток волосся. Як розтріпаний пензлик, кінчик якого вмочили в руду фарбу.
- ❖ За словами Гінцеля, він перетворився на руїну – закомплексованого, замороженого доктора хімічних наук. З Гінцелевою матір'ю, своєю однокурсницею, він змушений був одружитися, бо вона завагітніла. Їхній шлюб був від самого початку нещасливий. Коли Гінцелєві виповнилося шість років, батьки розлучилися. Гінцелева мама, котрій через те, що в животі у неї був Гінцель, довелося покинути навчання, стала лаборанткою.
- ❖ – А я нічого не мушу! – сказав Гінцель. – Це «мушення» я для себе повністю ліквідував. Мене тепер ніхто ні до чого не примусить.
- ❖ Та приблизно півроку тому Гінцель змінив стиль. Тепер він мастив волосся гелем, робив проділ посе-

редині й мав тоненькі вусики, закручені кренделіками. Він носив круглі нікелеві окуляри та черевики зі шнурівками, прадідові смугасті штани на шлейках зі шкіряними петлями, замість нормальної сорочки – чоловічу нічну сорочку початку ХХ століття з мотузьяними гудзиками та гаптуванням, а зверху – в'язану камізельку, точнісінько, як у цвельської бабусі. Поверх цієї так званої камізельки – прапрамодель сучасного порохівника. На думку Маргарити, метелик на щоці абсолютно не пасував до цього стилю. Він видавав те, що Гінцель раніше був зовсім інакший.

Марі-Луїза

❖ Маргарита ніяк не могла вирішити, подобається їй Марі-Луїза чи ні. Власне, їй не було що закинути: мила, переважно весела, симпатична та люб'язна, вона поводитися з Маргаритою і Меді так, ніби знала і любила їх із пелюшок.

❖ Розумною Марі-Луїза була, безперечно, також. Навіть із латинськими словами могла допомогти. І, повернувшись із роботи, майже завжди знаходила час поговорити.

Інтерактивна вправа:

1. Яку звичку мала мати Маргарита? (*обсмикувала з боків светр*)
 2. Яку звичку мав тато Маргарити? (*підкручувати вуса*)
 3. Понеділок – це... (*день макаронів із шинкою*)
 4. Що стало причиною чергової сварки між мамою та татом? (*бальзам для волосся*)
 5. Що мама запланувала на осінь? (*вчитися на соціального працівника*)
 6. Як звали типа з метеликом на носі? (*Гінцель*)
 7. Ким працювала мати Гінцеля? (*лаборанткою*)
 8. В кого працювала Елізабет? (*в радника*)
 9. Чим була субота для Маргарити? (*«днем батька»*)
 10. Коли була річниця весілля батьків Маргарити? (*2 серпня*)
- <http://LearningApps.org/3763121>

IV. Закріплення вивченого матеріалу

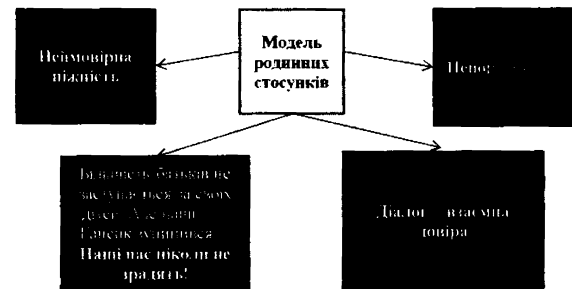
Вчитель: За сюжетом, тато, мама і Гансик – товстуні. Через цю особливість сусіди називали Закмайєрів Заками-Рюкзаками і сміялися, коли вся родина намагалася залізти у своє невеличке авто, щоб провідати бабусю у Цвель. Головна героїня не була ані товстою, ані худю, однак все одно хотіла схуднути. Як більшість ровесників у її віці.

І нічого б не змінювалося у її родині, якби одного разу мама Елізабет не вирішила нарешті схуднути та вивчитися на соціального працівника. «Вона нічого не каже, крім «ГМ-М», сьорбає чай з таблетками, жує жуйку й відтискається! Може, вона здуріла?» – саме так реагує Гансик на бажання мами змінитися.

Її чоловік не розділяв цього бажання і волів бачити «маму» (так він називав свою дружину) домогосподаркою. Непорозуміння перейшли у сварки, а потім – у розлучення. Елізабет переїхала до своєї подруги Марі-Луїзи, забрала з собою найменшу – Меді. Згодом до них приєдналася Маргарита. Батько залишився з Гансиком, який не поділяв поглядів мами та її рішення щодо їжі та навчання.

На тлі сімейних негараздів Маргарита **дорослішає**, худне й заводить дружбу з Гінцелем, з яким знайомиться на вечірці однокласниці. **До нього** з'являються почуття, і Маргарита вже **не розуміє**, хто їй більше потрібен: красень Кальб чи **романтик** Гінцель. Власне, це він так ніжно звертався до Маргарити, називаючи її квіткою.

Робота з опорною схемою

V. Підсумок уроку. Оцінювання учнів

Вчитель. Книжка цікава не тільки дітям, а й дорослим. Вона показує світ дорослих та їхнє сприйняття дітей. Водночас твір розкриває мотиви деяких вчинків дорослих, що дає змогу дітям краще розуміти батьків і сприймати їх такими, якими вони є.

«Незакінчене речення»:

- «Для мене сьогодні важливим було...»,
- «Сьогодні я навчився...»,
- «Мені хотілося б у майбутньому навчитись...»;

VI. Домашнє завдання

Середній рівень. Дати усну відповідь на питання: Якою, на вашу думку, є модель ідеальної родини?

Достатній рівень. Написати твір-прогнозування «Якою стала Маргарита?»

Високий рівень. Створити буктрейлер за мотивами роману Крістіне Нестлінгер «Маргаритко, моя квітко».

Інтернет-ресурси:

- Ментальні карти
- <https://coggle.it/diagram/VwDKBPUK0X9IHFG>
- <https://coggle.it/diagram/WYgTow3GOAABk9vN>

Буктрейлер

- https://www.youtube.com/watch?v=uVCKZSlwe_E
- <https://www.powtoon.com/c/d3GHdQebE35/1/m>

Інтерактивна вправа

- <http://LearningApps.org/3763121>

Хмаринка слів

- <https://wordart.com/xkx6iz0m62ss/word-art-5>

Презентація Prezi

- http://prezi.com/ymx1pepnzscs/?utm_campaign=share&utm_medium=copy

Наталія Дуняшенко,

вчитель зарубіжної літератури
гімназії № 9 Кіровоградської міської ради
м. Кропивницький

Використання ігрових педагогічних технологій на уроках зарубіжної літератури

Курс «Зарубіжна література» надає виняткові можливості для формування світогляду школярів, їх естетичного розвитку. Залучаючи учнів до найвищих досягнень світової культури і літератури, вчитель виховує читацьку та загальну культуру, розвиває художньо-образне мислення, формує творчу особистість.

В арсеналі кожного вчителя-словесника є свій набір методів та прийомів розвитку творчої самостійності учнів, їх літературних здібностей. Намагаючись створити на кожному уроці якомога сприятливіші умови для розкриття творчої особистості учня, використовуючи інтерактивні методи навчання, комп'ютерні та ігрові технології.

Під час підготовки до уроку шукаю такі форми його проведення, які б активізували емоційні та інтелектуальні можливості учня, залучали його до процесу пізнання. Прагну, щоб кожна дитина відчула свою власну причетність до всього, що відбувається на уроці.

Щоб процес пізнання став цікавим, використовую розмаїття літературних ігор.

Гра виконує такі функції: *активізує й урізноманітнює навчальний процес*, знімає напруженість на уроці, створює стабільну ситуацію успіху в навчанні; *забезпечує розумовий, світоглядний і особистісний розвиток* кожної дитини, сприяє позитивній зміні рівнів активності учнів: від репродуктивного через пошуковий до творчого; *спонукає дітей до інтелектуальної роботи*, успішне виконання якої дає учасникам моральну насолоду, оскільки піднімає їх у власних очах; *впливає на формування особистості дитини*: завдяки грі школярі вчаться виборювати перемогу, прагнуть до успіху, контролюють волю, досягають поставленої мети, вимогливо ставляться до себе, бачать перспективу власного зростання й усвідомлюють потребу самовдосконалення; *сприяє вихованню в дітей товарищескості*.

Для створення ігрової форми заняття використовую такий алгоритм:

- ❖ *дидактичну мету формулюю у формі ігрового завдання;*
- ❖ *здійснення навчальної діяльності учнів планую за правилами гри;*
- ❖ *навчальний матеріал використовую як ігровий засіб;*
- ❖ *у навчальну діяльність вводжу елемент змагання, що змінює дидактичне завдання на ігрове.*

«Навчання у грі» можна використати як елемент уроку або його етапу, і, звичайно, як окремий урок.

Моя більш ніж двадцятирічна практика показує, що результативним є використання дидактичних ігор на уроках повторення, узагальнення вивченого матеріалу.

«Впізнай книгу»

Діти намагаються розпізнати книгу за мінімальною кількістю другорядних героїв. Починають гру так: «Я відгадаю цей твір, почувши імена або прізвища шести персонажів», «А я – п'яти...»

Змагання наймудріших

Одна команда загадує іншій загадки.

«Істинне – хибне»

Учні біля номера істинного твердження, яке читає вчитель, ставлять «+», помилкового – «-».

Конкурс пантомім.

Учні, послуговуючись мистецтвом жестів та міміки, створюють «живі» ілюстрації до творів, зображують літературних героїв.

Літературна вікторина.

«Впізнай героя за його портретом, реплікою, реплікою інших про нього...».

«Впізнай твір за його ідеєю». «Впізнай автора твору». «Впізнай місце дії».

Літературна естафета.

Діти записують на дошці дати з життя письменника і коментують їх, передаючи естафету один одному.

Літературне лото.

Учні з'єднують розрізнені картки з найменуваннями літературознавчих понять та їх визначеннями; назвами творів та іменами авторів (перекладачів); іменами героїв та їх репліками; добирають «пари» героїв однієї книги; складають частини назви творів.

«Продовж поетичну фразу». Учні усно чи в письмовій формі продовжують поетичну фразу, розпочату вчителем або товаришем.

«Розшифруй ініціали». Подано ініціали письменників чи літературних героїв, потрібно написати повні імена.

Дидактична гра «Так – ні».

Це універсальна гра, яка дуже подобається дітям і залучає їх до активної участі в уроці. Вчитель загадує літературний персонаж або письменника. Учні намагаються знайти відповідь, ставлячи питання. На ці питання вчитель відповідає словами «так» або «ні».

Можливий інший варіант цієї гри. Вчитель виходить із класу. Школярі загадують письменника або літературного героя. Вчитель повертається у клас і ставить запитання учням, на які вони мають відповісти «так» або «ні».

Наприклад, учитель загадує прізвище письменника В. Гюго. Запитання, які ставлять десятикласники, можуть бути такі: Це письменник XIX століття? (Так). Це російський письменник? (Ні). Це французький письменник? (Так). Цей письменник писав романи? (Так). Цей письменник створив величезну епопею, яку назвав «Людською комедією»? (Ні). Цей письменник писав вірші? (Так). Цей письменник – ключова постать французького романтизму? (Так). Героєм одного із романів цього письменника є потворний горбань? (Так). Відповідь учнів: це Віктор Гюго.

Дидактична гра «Далі, далі...»

Ігровий прийом полягає в залученні учнів до швидкого пошуку відповідей на запитання. Проходить у формі змагання: хто з учасників дасть більше правильних відповідей на запитання за фіксований час (1 хв).

Наприклад, орієнтовні запитання для дев'ятикласників:

1. Кому присвячено вірш «Я помню чудное мгновенье»? (А. Керн)
2. Про кого ці рядки:
«Они сошлись. Волна и камень.
Стихи и проза, лед и пламень...»? (Онегін і Ленський)

Літературна дидактична гра «Бюро знахідок»

Ігрове завдання. Назвати героїв, які «загубили» такі речі:

1. Щоденник із першим записом 30 вересня 1659 р. (*Робінзон Крузо*).
2. Очеретина з іскрою полум'я. (*Прометей*).
3. Карта острова скарбів. (*Флінт, Р. Стівенсон «Острів скарбів»*).

Дидактична гра «Упізнай мене!»

Умови гри. Учень говорить від імені літературного героя, при цьому не називаючи його, але описуючи вчинки, відкриття, міркування. **Наприклад:**

Я уславився величезними стайнями, ще й великим безладом у них. (*Цар Авдій*).

Я брат Прометей, дуже сильний і витривалий. Я тримаю на своїх плечах небесне склепіння. (*Атлант*).

В одній руці я тримаю меч, а в іншій – терези. На моїх очах пов'язка. (*Богиня правосуддя Феміда*).

Дидактична гра «Знайди господарів предметів»

Учитель роздає учням перелік предметів або малюнки цих предметів та пропонує назвати літературних героїв – володарів цих предметів.

Синя фарба (шакал Чандарава); сир (Крук і Лис Ренар); казан смоли (донька-ледащиця; «Пані Метелиця»).

Ігрова вправа «Вірю – не вірю».

Кожне твердження починається словами: «Чи вірите ви, що...» Учні повинні погодитися з цим твердженням або ні, дати пояснення. Наприклад:

Чи вірите ви, що А. П. Чехов використовував такі псевдоніми: «Людина без селезінки», «Брат мого

брата»? (Так, відомо близько 50 псевдонімів Чехова, у тому числі й названі).

Чи вірите ви, що у Ахілла вразливим місцем була долоня? (Ні, вразливим місцем Ахілла була п'ята).

Дидактична гра «Снігова куля».

Алгоритм цього прийому стисло можна описати так: слово–речення–питання–відповідь.

Учитель показує на учня і говорить: «Слово!» Той промовляє слово, яке стосується теми уроку. Показує на іншого учня і каже: «Речення». Другий учень складає речення з цим словом. Третій учень придумує питання до цього речення, четвертий учень відповідає на нього.

Наприклад. Слово: Джульєтта. Речення: Джульєтта – героїня п'єси Шекспіра. Питання до речення: Чому кохання Ромео та Джульєтти називають найсумнішою історією на світі?

Рухлива дидактична гра «Пінг-понг».

До дошки виходять два учні й по черзі ставлять один одному запитання за домашнім завданням. У цій грі можна використати невеликий яскравий м'яч. Учень промовляє питання і кидає м'яч своєму супернику. Учитель оцінює їхні відповіді.

Інтелектуальні ігри-змагання на зразок телевізійних інтелект-шоу

Серед широкого спектру інтелектуальних літературних ігор особливе місце займають конкурси та вікторини на зразок телевізійних інтелект-шоу «Що? Де? Коли?», «Брейн-ринг», «КВК», «Щасливий випадок», «Розумники і розумниці» тощо.

Як правило, такі ігри проводжу на уроці узагальнення знань (з теми, в кінці першого семестру, в кінці навчального року) або використовую у поза-класній роботі.

Такі інтелектуальні ігри стимулюють подальший загальний, культурний, комунікативний розвиток. Для участі в таких іграх учень має володіти достатнім рівнем необхідних знань, оскільки в процесі ігрової діяльності треба давати точні відповіді на поставлені запитання.

Складовою частиною уроків літератури також є рольові ігри.

Під час рольової гри між учасниками розподіляються ролі відповідно до проблемної ситуації. Це можуть бути біографи, літературні та театральні критики, письменники, декламатори, читці, ведучі, літературознавці, художники, психологи, філософи, політики, читачі, експерти тощо (залежно від теми рольової гри).

Для того щоб залучити учнів до активної роботи на уроці, відштовхуватися потрібно від якоїсь теми або проблеми (наприклад, «Чи винні батьки в перетворенні Грегора на комаху?»). Щоб розглянути цю проблему з різних позицій, варто запропонувати учням об'єднатися у групи: «психологи», «батьки», «біографи», «експерти». Кожна група отримує завдання: розглянути ситуацію з погляду обраної ролі, сформулювати та озвучити свою позицію з даної проблеми.

Або ще один приклад. Проблему «Чи можна виправдати злочин Родіона Раскольнікова?» можна

також розглянути в ході рольової гри. Для цього учні об'єднуються у групи («психологи», «філософи», «соціологи», «криміналісти», «друзі, рідні Раскольникова і Соня»). Кожна група знайде своє пояснення природи злочину героя і виправдає чи засудить його.

Така рольова гра стимулює прояв самостійності учнів, їх творчі можливості. Створення ігрових ситуацій в ході уроку сприяє підвищенню зацікавленості школярів навчальним матеріалом, активізує їхню навчальну діяльність.

Ігрові ситуації на уроці – це потужний мотиваційний засіб, але ігрова форма не повинна домінувати над змістом, вона покликана сприяти засвоєнню змісту легко та невимушено.

ДОДАТОК

ЛІТЕРАТУРНИЙ ТУРНІР

Мета: повторити вивчене упродовж навчального року; розрізнати засоби художньої виразності; розвивати творчі здібності, пам'ять учнів; формувати навички командної гри, сприяти розширенню світогляду учнів, виховувати любов до читання.

Підготовка до гри: ігрові завдання дібрані за темами, що вивчалися у 7 класі. Завчасно формуються команди (по 8-10 учнів), кожна з них обирає капітана, емблему, назву, готує домашнє завдання: інсценівку за вивченим твором, запитання для команди-суперниці.

Хід гри

Слово вчителя.

Доброго дня!

Світ дивовижний вас вітає!

Всіх тих, хто вдумливо читає,

Хто прагне більше пізнавати –

Всіх я рада привітати!

Всіх запрошую на гру!

Хлопці та дівчата,

Давайте змагатись.

Гуртом веселіше

Грати і навчатись.

Древні вважали: щоб стати мудрим треба опанувати сім вільних мистецтв: граматику, діалектику, риторику, арифметику, геометрію, астрономію, музику. Зараз ми проведемо «Літературний турнір». Здолавши всі етапи гри, ви станете переможцями. Бажаю успіху! Пригадайте твори зарубіжної літератури, які вас найбільше вразили, найкраще запам'ятались. Адже з творів письменників із світовим ім'ям ми дізнались про історію, культуру, традиції багатьох країн світу. Наша гра буде дороговказом у мандрівці сторінками улюблених творів зарубіжних письменників. (*Представлення журі*).

1. Представлення команд – 5 балів

2. Домашнє завдання (інсценування художніх творів) – 5 балів

3. Розминка (скласти девіз уроку з розписаних слів: «Життя без книги – хата без вікна») – 3 бали

Як правило, використання ігрової технології на уроках літератури поєднує з технологіями особистісно орієнтованого, проблемного навчання, використовуючи інтерактивні методи навчання.

Переконана, що призначення вчителя – не лише вчити, алей дарувати радість. Не завжди все вдавалося. Але в одному я впевнена: у роботі над уроком не можна зупинитися на досягнутому, якщо любиш свою професію, адже «Хто не дивиться вперед – залишається позаду».

Людмила Савченко,

вчитель зарубіжної літератури, старший вчитель Староостропільського НВО «Дошкільний заклад, загальноосвітня школа I-III ступенів, гімназія» Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.

4. «Сім ключових слів» – 3 бали

1. В. Биков – (Альпи, війна, Білорусія, Джулія, собаки, концтабір, втеча)

2. О. Генрі – (сім'я дядька, аптека, 5000 доларів, банк, в'язниця, фармацевтичний довідник, різдвяне оповідання)

3. В. Скотт – (Шотландія, Беверлі, історичний роман, сакси, нормани, король Річард Левове Серце, слава)

4. А. Конан Дойл (Англія, лікар, дует, вбивця, детектив, дедукція, розслідування)

5. «Письменники різних країн світу» (1 бал за правильну відповідь)

1. О. Генрі – Америка

2. Й. К. Ф. Шиллер – Німеччина

3. В. Скотт – Шотландія

4. Айзек Азімов – Америка

5. Василь Биков – Білорусія

6. Акутагава Рюноске – Японія

7. А. Міцкевич – Польща

8. Р. Л. Стівенсон – Англія

6. «Назви твір за ключовими словами» (3 бали за правильну відповідь)

1. «Останній дюйм» – (батько, син, літак, акули, страх, акваланг, кров)

2. «Айвенго» – (раби, Седрик, Ательстан, Джон, воїни, Гурт, Вамба)

3. «Останній листок» – (пневмонія, бульйон, фарби, плющ, художник, дощ, картина)

4. «Пістрява стрічка» – (батіжок, ліжко, посвистування, сестри, смерть, душник, лікар)

7. «Речі та їх власники» (1 бал за правильну відповідь)

Лук та стріли (Робін Гуд)

Кінокамера з плівкою (Бен)

Палітра з жовтою та зеленою фарбою, пензель (Берман)

Рукавичка (Делорж)

Кепка, скрипка (Шерлок Холмс)

Розкішні черепахові гребінці (Делла)

Перстень, який він одягнув сплячій дівчині на палець (Грей)

Кошик з іграшковими корабличками (Ассоль)

8. «Три запитання», які команди ставлять одна одній (1 бал за правильну відповідь)

1. Бен чи Деві був льотчиком? (Бен)
2. Тигри чи леви вийшли на арену в баладі «Рукавичка»? (І тигри, і лев)
3. Джонсі чи Сью мріяла намалювати Неаполітанську затоку? (Джонсі)
4. Шерлока Холмса чи доктора Ватсона називають класичним детективним дуєтом? (Обох)
5. Ройлотт чи Ватсон були лікарями? (Обидва)
6. Леді Ровена була вихованкою чи донькою Седрика Сакса? (Вихованкою)

9. «Назви прізвище митця» (1 бал за правильну відповідь)

1. Російський поет, якого називали «сонцем російської поезії» (О. Пушкін)
2. Письменник, який спочатку був помічником аптекаря (О. Генрі)
3. Письменник, псевдонім якого утворився від його прізвища (О. Грін)
4. Жителі Лондона назвали його вбивцею, хоча він вбив лише літературного героя (А. Конан Дойл)

10. «Літературознавчі терміни» (1 бал за правильну відповідь)

1. Антитеза – (протиставлення)
2. Опис природи – (пейзаж)
3. Балада – це (жанр ліро-епічної поезії фантастичного, історико-героїчного або соціально-побутового змісту з драматичним сюжетом)
4. Історичний роман – (побудований на історичному сюжеті твір)
5. Стислий народний вислів без повчання (приказка)
6. Літературний твір, призначений для постановки на сцені (п'єса)
7. Художнє означення – (епітет)
8. Епітети, метафори, повтори – (художні засоби)

11. «Так – ні» (1 бал за правильну відповідь)

- Бріан де Буагільбер і Айвенго – друзі. (ні)
Берман був художником-невдахою. (так)
Робін Гуд був благородним розбійником. (так)

Шотландці знали таємницю вересового трунку. (ні)

Шерлок Холмс мешкав на Бейкер-стріт, 221-Б. (так)

Делла, героїня новели О. Генрі «Дари волхвів», збрала на різдвяний подарунок для Джіма 3 долари (ні)

12. Назва, жанр, автор (1 бал за правильну відповідь)

1. «Чуєш, ти чекай мене, Над усе чекай» (К. Симонов, вірш «Чекай мене»)
2. І лицар Делорж поспішає і враз Збігає вниз безстрашно І кроком твердим Ступає між звіром тим (Шиллер, балада «Рукавичка»)
3. «Усі ми дурні, якщо погоджуємося служити норманам і терпіти їхні насмішки...» (В. Скотт, історичний роман «Айвенго»)
4. «Молода леді вдягнута в усе чорне із густою вуаллю на обличчі.» (А. Конан Дойл, оповідання «Пістрява стрічка»)

13. Впізнай героя за певними ознаками (конкурс капітанів) – 3 бали

– В рідний дім він повернувся як прочанин. Батько прогнав його з дому через кохання до вихованки. Після поранення його виходила дівчина-єврейка. (Айвенго)

– В англійському місті Ноттінгем на його честь встановлено пам'ятник. Він герой середньовічних англійських балад. (Робін Гуд)

Підсумок гри

Ось і непомітно проминув час, наш урок завершується. Ми з вам поринули ще раз у світ літератури, у світ мистецтва, проте, я гадаю, це не остання зустріч. Вірю, що книги стануть гарними учителями і порадиниками у вашому житті, у певний час допоможуть розв'язати складні проблеми, зробити правильний вибір. Раджу вам не забувати тих уроків доброти, які дарували вам герої творів та їхні автори. (Нагородження переможців турніру)

**«Страви-делікатеси»
з мого вчительського «меню»**

Скільки людей, стільки й смаків! Скільки вчителів, стільки й «педагогічних смаколиків»! Щороку «меню» вчителя поповнюється новими «страв-делікатесами». Якись запозичуєш у колег, якись рецепти підказують учні, над якимись мудруєш сама, а якись з'являються на «столі» прямо-таки експромтом і стають найулюбленішими, переходять разом із школярами з класу в клас.

Тож запрошую до своєї «кухні»!

Мабуть, найулюбленіший «смаколик» моїх учнів – це малювання. У 5 класі малюємо під час читання або коли переказуємо зміст твору. Це й карта Лукомор'я, й портрет вченого кота. Це шлях Герди у пошуках Кая, штучний і справжній соловей. Це нагороди-подарунки для улюблених казкових героїв.

Можна запозичити пензлик у Маляна, щоб створити картини таких речей, яких так бракує у наш час.

У 6 класі створюємо малюнки-схеми за міфами, прикрашаємо різдвяний стіл родини Кретчитів, вимальовуємо шлях героя оповідання Дж. Лондона «Жага до життя», відтворюємо хайку Мацуо Басьо... У 7 класі з'являється мапа подорожі Іллі Муромця від села Карачаєва до Києва, у 8 – ілюстрації біблійних оповідей, міжпланетні подорожі Маленького принца, у 9 – план-карта Ліліпутії...

Також мої учні полюбляють складати сенкани, акровірші, рецепти, формули, асоціативне сонечко, характеризувати літературних героїв за літерами їхніх імен й від імені предметів, що їм належать.

Ще один «смаколик» – «Коло побажань». Це створення власних побажань літературним героям від себе або від імені героїв інших творів.

Є в моєму «меню» й «смаколики», якими я «пригощаю» школярів під час вивчення конкретних тем. Під час вивчення «Полліанни» Е. Портер разом із п'ятикласниками «смакуємо» гру «Радість»: діти плещуть у долоні, якщо ситуація, що їм пропонується, дійсно приносить радість. Наприклад: «Ура! Я встиг перевести першокласника через дорогу на червоне світло!» (тиша); «Ура! Сьогодні я швидко зробила уроки й допомогла матері помити посуд» (аплодисменти).

«Смаколик» «Чарівне дзеркало» допоможе визначити позитивні й негативні риси характеру персонажів, а «Ляси-вихиляси» «вживаємо» як фізкультурхвилинку під час вивчення «Аліси у Країні Див».

«Незвичайний розклад» пропоную, коли говоримо про Геракла: відомо, хто був його вчителями, а яким учнем був майбутній славетний герой?

«Жива газета» смакує після вивчення «Айвенго» В. Скотта, «Пурпурових вітрил» О. Гріна, «Маленького принца» Антуана де Сент-Екзюпері, «Мандрів Лемюеля Гуллівера» та інших пригодницьких творів. Учні від імені літературних персонажів готують короткі виступи щодо подій твору, головного героя.

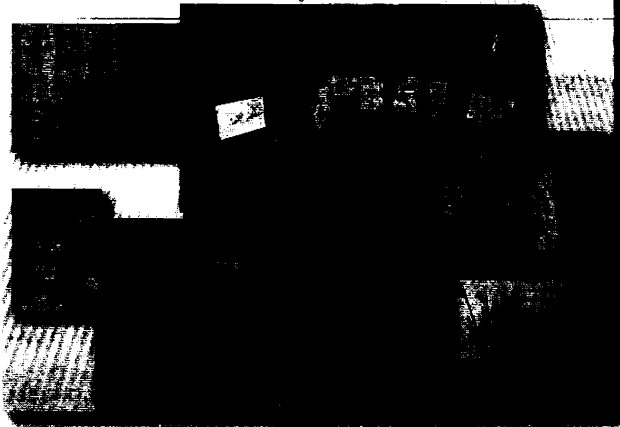
Вивчення біографії письменників зазвичай прикрашає «смаколик» «Думка в дарунок»: учні одержують крилаті вислови й записують епіграфом ті, які їм до смаку.

Під час проведення Тижня зарубіжної літератури обов'язковою прикрасою кожного уроку стають «Поетичні хвилинки»: протягом тижня кожен охочий може ознайомити присутніх з улюбленими віршами. Доречними будуть й інтернет-ролики!

Окрема сторінка мого «смаколикового меню» – це мережа Інтернету. «Замок Шарля Перро», «Алея Р. Дала», «Верона», «Маєток В. Скотта», «Музей Шерлока Холмса»... Це дивовижно! А можна ще й самому спробувати стати мешканцем будь-якої країни!

Тож наші уроки цікаві й смачні.

МАЛЮЄМО РАЗОМ, МАЛЮЄМО ВСЕ!

РЕЦЕПТ ЩАСТЯ

Змішати любов, дружбу, татову мудрість, мамину доброту, милосердя, сміливість, силу, вірність. Випікати-загартувувати. Прикрасити усмішкою. Пригощати друзів!

Крихановська Альоне

Візьміть шіпку маминої любові, ніжності, додайте яскравого сонечка, дружби і любові, радості та мудрості, доброти й усмішки. Все добре вимішати, прикрасити сьивом веселки. Щастя гарантоване!

Реднікова Діане

До дружби, терпіння, любові, доброти, ніжності додати краплинки сліз. Вимішувати так, щоб сліози горя перетворилися на сліози радості, потім вживати.

Герасимчук Ангеліне

ФОРМУЛА

Секрет успіху Шерлока Холмса

Риси характеру + Знання та захоплення

спостережливість	хімія
турботливість	фізика
прагнення незвичайного	медичина
справедливість	зоологія
винахідливість	психологія
благородство	музика...
мужність	

Гострий розум + духовна чистота + фізична досконалість = успіх

“НАВКОЛО СВІТУ ЗА 45 ХВИЛИН”

В. Г. Короленко «Сліпий музикант». Петро Попельський і Евеліна

Мета: продовжити роботу з аналізу змісту повісті, зупинитись на аналізі сюжетної лінії «Петро та Евеліна»; вчити учнів стежити за авторською думкою у творі; формувати навички проблемного аналізу та власної інтерпретації художнього тексту; розвивати навички виразного читання, логічне мислення, спостережливість, творчі здібності, зв'язне мовлення; сприяти вихованню почуття доброзичливості, чесності, стійкості, моральності в душах школярів.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу та формування на його основі знань, вмінь та навичок.

Форма проведення: урок-дія.

Обладнання: текст повісті В. Г. Короленка «Сліпий музикант», фрагменти художнього фільму; додаткові друковані матеріали до міні-проекту та групової технології «раціонально-ігрова інтрига».

Девіз: Відчути – пережити – створити.

Хід уроку

I. Організаційний момент уроку. Мотивація діяльності

Слово учителя. Сьогодні ми продовжуємо працювати зі змістом повісті Володимира Короленка «Сліпий музикант». Це незвичайна книга, вона могла вирости із серця письменника, який вболівав за долю людини. А зараз я звертаюся до вас: простягніть мені ваші долоньки, на одну я покладу вам яскраве сонечко з теплими промінцями, а на другу – зелену травичку, що проростає навесні; складіть долоньки і прикладіть до свого серденька. Нехай сонечко зігріє ваші серця, а травичка кольору надії буяє, а ви ніколи не втратите пильності, завжди будете бачити тих, хто потребує вашої допомоги, підтримаєте їх.

II. Оголошення теми та мети уроку

Робота з девізом уроку.

III. Актуалізація опорних знань, вмінь, навичок на основі особистих вражень

1. Що вам відомо про Петрика Попельського? Хто він? Який він?

«Я знаю ... я сприймаю це ...»

IV. Формування нових знань на основі діяльності учнів

1. *Робота з текстом:*

– Знайдіть у тексті і прочитайте відповідь на запитання: чого бракувало Петруся?

(Отже, день хлопчика був заповнений, не можна було поскаржитися, що в нього замало вражень. Здавалося, він жив повним життям, наскільки це можна для дитини. Здавалося також, що він не усвідомлює й своєї сліпоти.)

А проте якийсь дивний недитячий смуток все ж таки проступав у його характері. Максим пояснював це браком дитячого товариства й намагався це надолужити.)

– Хто така Евеліна? (Ровесниця Петруся, що підросла у сусідньому маєтку. Вона дивувала рідних своїх «дорослим» характером).

2. *Перегляд фрагменту художнього фільму «Сліпий музикант» «Перша зустріч Петруся та Евеліни».*

3. *Інтерактивна вправа «Сонечко».*

Якими зустрілися два маленькі сонечка?

4. Виразне читання в особах, обговорення

– Як ви думаєте, чому хлопчик різними способами ухиляється від знайомства з дівчинкою? («Йому не доводилося ще ніколи говорити з кимось про свою сліпоту, і простодушний тон дівчинки... відгукнувся в ньому знову тупим болем».)

– А як почувається в цю мить дівчинка? Чим вона відрізняється від хлопчика? (Вона рішуча, наполеглива, хоче познайомитися, заприятелювати з ним.)

Що було далі? (переказ епізоду «Сльози дитей»)

Чому плачуть Петрусь та Евеліна? Чи однакові їхні сльози?

5. *Використання групової технології шляхом створення раціонально-ігрової інтриги.*

Об'єднання учнів у 4 групи: «Віра», «Надія», «Любов», «Радість».

Завдання: уявіть, що в цю трагічну для дітей мить Петрика й Евеліну вирішили підтримати герої різних літературних творів, вивчених раніше; напишіть пораду-побажання від імені запропонованого героя, а назва групи буде ключовим словом, що виражає головну думку послання.

(Пропонуються імена героїв: «Віра» – Дік Сенд (Ж. Верн «П'ятнадцятирічний капітан»), «Надія» – Скрудж (Ч. Діккенс «Різдвяна пісня у прозі»), «Любов» – Вакула (М. Гоголь «Ніч перед Різдвом»), «Радість» – Полліанна (Е. Портер «Полліанна»)

6. Як розвивалася дружба Петруся та Евеліни з роками?

Згодом молоді люди зустрічаються щодня. Турботлива увага Евеліни допомагала й підтримувала Петра. Їхня дружба збагатила обох, а з часом переросла у кохання. Петро кохає Евеліну, але не зізнається у цьому, боячись зіпсувати майбутнє дівчини. Тоді Евеліна здійснює «тихий подвиг любові» – вона перша говорить про своє почуття й рішення створити сім'ю. Це її вибір. Вона залишається тією ж рішучою, наполегливою дівчинкою.

7. *«Обери позицію»:* вибір Евеліни – це її жертва в ім'я майбутнього Петра чи вияв щирої й самовідданої любові?

8. *Міні-проект «Рецепт гарного настрою».*

Музика, звуки, смак, запах можуть змінювати настрої людини. Спробуйте запропонувати свій рецепт гарного ранкового настрою подружжя Попельських.

9. *«Ігрова інтрига»:*

Дівчатка, уявіть себе Евеліною, а ви, хлопчики, – Петром. Вам є що сказати присутнім про своє життя!

V. Підсумок уроку

«Продовжити речення»: Сьогодні на уроці я зрозумів ...

Домашнє завдання: дібрати цитатний матеріал до характеристики Максима Яценка.

Ольга Денисюк,
вчитель зарубіжної літератури
Судилківської ЗОШ І-ІІІ ст.
Хмельницької обл.

Мої улюблені педагогічні смаколики

Педагогічні «родзинки» уроку... Смаколики. З роками та досвідом їх стає все більше у кожного вчителя. Чимало їх назбиралось і у мене. Але час летить, і те, що було доцільним учням років 5 тому, тепер не таке актуальне. Тож треба шукати нове. І знову ж таки: один клас виконує нові завдання залюбки, інший – неохочий до експериментів. В. Сухомлинський свого часу сказав: «Однією з найсерйозніших хиб нашої шкільної практики є те, що, навчаючи дітей, працює переважно вчитель». Тож завжди намагаюся готувати якісь несподіванки, завдання, спрямовані на розвиток фантазії, щоб викликати здивування, так організувати урок, щоб працювали учні, щоб допомогти їм відкрити в собі такі здібності, про які вони раніше не здогадувались. Допомагає, зокрема, Інтернет, де можна знайти нові, цікаві ідеї.

Ось вони, мої смаколики, під гаслом: Інтернет-ідеї – на урок!

Інфографіка. Її активно використовують в абсолютно різних сферах, починаючи від науки і статистики демографічних даних і закінчуючи журналістикою та освітою. Загалом це досить універсальний засіб для поширення інформації. Знайшла світліни відомих людей із заголовком «Особливі прикмети» та «15 особливих прикмет генія». Сподобалось. За цим зразком даю індивідуальні завдання учням. Кожен обирає свій варіант: презентацію, фото з підписом чи так, як показав учитель. На уроці учень звітує про результат. І якщо біографію можуть і не слухати, то така робота зацікавлює всіх. Інтернет-ресурс, де я брала зразки для роботи:

<https://es.pinterest.com/pin/583638432930331429/?ip=true>

Реклама. Без неї не обійтись і на уроці. Чудовий зразок реклами для дітей знайшла на сайті «Бібліограф – блог інформаційно-бібліографічного відділу Львівської обласної бібліотеки для дітей».

<http://bibliografivv.blogspot.com/2015/02/5.html>

«Смаколики з... книжки?: 5 "літературних" десертів». Вирішила і своїм учням запропонувати такі «десерти», а потім і завдання: самим підготувати рекламу. І зацікавила: «готували» хто з фотографіями – хто з відео, а хто приніс описану в книжці та приготовлену вдома їжу чи фрукти-овочі. Переможцем ставав той, чия книжка після реклами прочитали! Таких виявилось багато.

А ця родзинку-книжку, яка стала улюбленою, подарувала мені Анна-Марія Богосвятська. Сучасний урок треба «готувати» за рецептами її посібника «Як зробити смачний, ароматний, кольоровий урок літератури». Уроки, підготовлені за рекомендаціями Анни-Марії Богосвятської, стануть набагато цікавішими, привабливішими для учнів. На сайті вчителя зарубіжної літератури Сороки І.І. теж є деякі з цих рецептів.

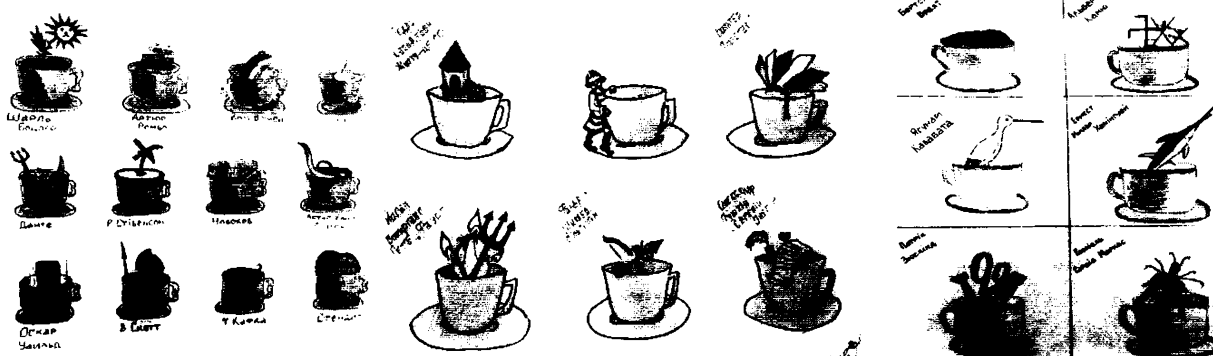
<https://koliganka.jimdo.com/вчительські-смаколики/>

ЛИТЕРАТУРНИЙ КОФЕ

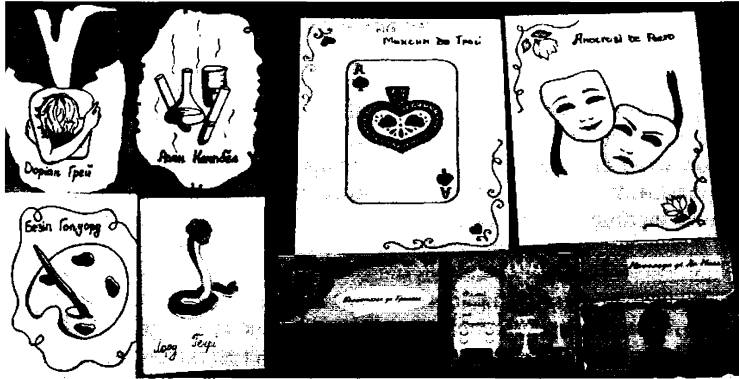
«Філіжанка кави» – це цікавинка останніх двох років. Чи задумувались ви над тим, який вигляд має філіжанка кави письменника? У кожного – своя. <http://mihpetrov.livejournal.com/354708.html>

Ця картинка настільки зацікавила моїх учнів, що малювали «каву» усі від 6 до 11 класу. Ми навіть виставку робіт влаштували! Тепер на підсумковий урок з теми хтось з учнів обов'язково приносить «філіжанку кави письменника», а вже інші обговорюють, відобразив малюнок твір та автора чи ні. Ось зразки.

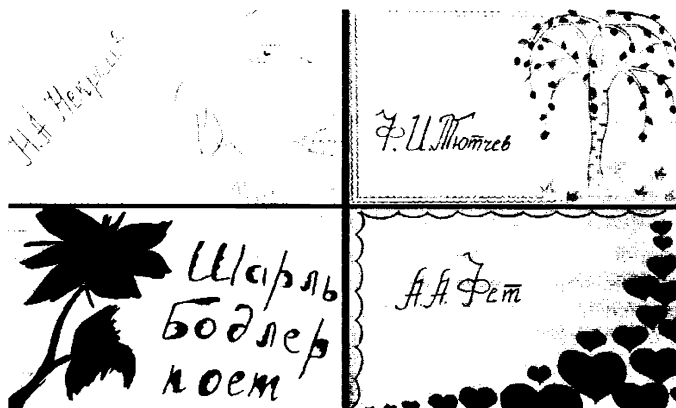

Візитівки. Сьогодні вони є майже у кожного. А який вигляд може мати візитівка письменника чи героя твору? Це проект, який обирають творчі учні. І він виявляється доволі не простим, але цікавим. Хто не вміє малювати, виконує завдання за допомогою комп'ютера – теж оригінально виходить. Головне – пояснити, чому саме таким є малюнок, як він відображає духовний світ героя чи життя і творчість автора твору.

Це візитівки героїв роману «Портрет Доріана Грея», а такими учні бачать візитівки героїв творів Бальзака та Стендаля.

А це візитівки поетів.

«Квіти улюбленому письменнику» – цей проект я проводжу з учнями, починаючи з 8 класу. В старших класах завдання ускладнюється. (Ідея Бессонової О.С.) Завдання таке: дібрати портрет письменника, коротко написати відомості про нього, дібрати влучну цитату з твору та подарувати митцеві квітку. Усі роботи потім оформлюємо в альбоми, збірки, які презентуємо як подарунки батькам, гостям школи, самі час від часу перечитуємо на уроках. Ось зразки робіт.

Омар Хайям. Перський поет XI-XII століть, відомий учений: філософ, математик, астроном. Представник жанру рубаї. Вірші Хайям записував на полях своїх наукових праць. Привабливість та популярність філософських рубаї у тому, що поет закликає до життя, незважаючи на відчай, краще радіти кожній миті, яку нам дарує доля, використовувати кожен день для вдосконалення й піднесення власної душі, рятуючи її від тлінності.

Красивым быть – не значит им родиться,
Ведь красоте мы можем научиться.
Когда красив душою Человек –
Какая внешность может с ней сравниться?

Омару Хайяму я дарую гілочку шипшини. Спочатку це неяскраві, та дуже красиві квіти, потім – корисні людям плоди. Такою була його поезія. А колючки нагадують про тернистий шлях поета. (Артеменко Аліна, 8 кл.)

Вільям Шекспір – один з найвідоміших англійських драматургів світу, поет, актор, автор комедій, трагедій, поем, багатьох сонетів про кохання, дружбу, розлуку, тугу. Відомими трагедіями Шекспіра є «Ромео і Джульєтта», «Гамлет», «Антоній і Клеопатра».

Троянд багато зустрічав я всюди,
Та на її обличчі не стрічав,
І дише так вона, як дишать люди, –
А не конвалії між диких трав...

Я дарую Шекспірові чудову, квітку пахучу, тендітну троянду – це символ любові, адже він писав саме про це. (Кожуленко Альона)

Ще однією знахідкою став квест, я використовую для домашніх завдань елементи квесту. Наприклад, вибіркові зразки завдань для фотоквесту. 11 клас.

Фотографувати:

1. ...символ драми Ібсена.
2. ...Грегора Замзу після перевтілення.
3. ...символ чарівника Чіполлі.
4. ...Елізу до перетворення на леді.
5. ...представника професії Чехова і

Булгакова.

6. ...річ, якою пожбури в батько в Грегора.

Спочатку учні із задоволенням бралися за таку роботу, але потім зрозуміли, що треба добре знати деталі тексту, героїв, біографію автора тощо. Фотографії з Інтернету заборонено скачувати, потрібні світліни реальних людей чи речей. Результати роботи виконавці демонструють усьому класу.

Ще один проект (варіант): фотоквест «Літературне селфі». Треба зробити фото з об'єктом, зашифрованим у завданні: з улюбленою книжкою, в образі улюбленого чи казкового героя, в сценках, які описані в творах: Анна Кареніна з сином, Гамлет з привидами, Ромео і Джульєтта на побаченні тощо. Після завершення проекту в школі влаштовується фотовиставка, де визначаються кращі роботи (за кількістю «лайків»).

Полюбляють учні (особливо дівчата) готувати альбоми з віршами про кохання, наприклад: «Весняні ноти кохання», «История любви Пушкина в стихах», «Храм кохання».

Саме такі завдання, на мою думку, роблять уроки «цікавими, веселковими, неповторними».

Наталія Вихрист,
учитель-методист Кузнецівської ЗОШ І-ІІІ ст.
імені Героя АТО Матвієнка А.В.

Робота з пошуковою таблицею в системі формування читацької та мовленнєвої культури

Фаховий успіх... Що це означає для мене? Кожен учитель його розуміє по-своєму. Для когось це звання, нагороди, почесні. А для мене фаховий успіх – вдало проведений урок. Такий урок, де разом із знаннями більшість учнів класу отримує ще те, що в майбутньому їм буде необхідне. А це, на мою думку, відбувається тоді, коли учитель проводить урок з використанням інтерактивних форм і методів навчання, тобто сучасний урок. На такому уроці учитель не займає домінуюче становище в класі. Його голос є рівноправним. Він не дає готові формули і відповіді, а лише допомагає знайти свій шлях.

Шкільний предмет «Зарубіжна література» має надзвичайно великі розвивальні та виховні можливості. Саме на уроках зарубіжної літератури учні розвивають творчу уяву, фантазію, усне та писемне зв'язне мовлення, творчі літературні здібності, оволодівають різноманітними видами та жанрами мовленнєвих висловлювань, у тому числі й творчими. Навчити дітей висловлюватися свої думки, відстоювати свою точку зору – ось моє завдання як учителя літератури. У цьому їм допоможе також спілкування з книгами. Тому часто повторюю своїм учням слова відомого французького письменника Гі де Мопассана, який так сказав про книги: «Розрадіть мене, втіште мене, дайте мені помріяти, розжальте мене, дайте мені змогу здригнуватися, дайте мені можливість поплакати, дайте мені привід для роздумів».

На кожному уроці я доводжу дітям, що, читаючи книги, ми переживаємо різні почуття: зацікавлення, захоплення, смуток, радість. Книги дають привід для роздумів, мрій, глибоких переживань. Це той «коштовний вантаж», який, за словами Френсіса Бекона, книги несуть від покоління до покоління.

Завжди бажаю своїм учням, щоб книги стали для них вірними супутниками в житті, а їх «коштовний вантаж» буде надбанням кожного.

Наталія Рябошапка,
вчитель зарубіжної літератури, російської мови, художньої культури
Миколаївської ЗОШ І-ІІ ст. №64

Формування читацької та мовленнєвої культури є одним із завдань вивчення зарубіжної літератури у 5 класі, для вирішення якого я використовую різні шляхи. Одним із таких шляхів є робота з пошуковою таблицею.

Пошуковою таблиця називається тому, що за нею здійснюється пошук слів, словосполучень, речень за вказаними координатами. Слова вписані в таблицю під відповідним номером на визначеному кольоровому тлі (по горизонталі), під предметним малюнком чи геометричною фігурою (по вертикалі). Працювати з таблицею можна на різних етапах уроку.

Змістовим наповненням таблиці є слова одного твору, що читається. Завдання, спрямовані на розвиток точності зорового сприймання, уваги, розуміння значення слів, активізацію мислення, відчуття емоційного забарвлення слова, розвиток вміння і навички зв'язного мовлення (усного і писемного).

Для прикладу пропоную таблицю за казкою Г.К.Андерсена «Снігова королева»

Таблиця 1. Г.К. Андерсен «Снігова королева»			
Серце	Крижинка	Сонце	
1. Герда 2. Троянда 3. Гарячий 4. Чаклунка	1. Скалка 2. Троль 3. Зло 4. Угода	1. Ворон 2. Не злякалася 3. Влада 4. Гаряче	білий
1. Серце 2. Добитися 3. Дружити 4. Маленька розбійниця	1. Антитеза 2. Снігова королева 3. Палац королеви 4. Злий	1. Кай 2. Щирі людські стосунки 3. Добрий 4. Крижане	жовтий
1. Хоробра 2. Лапландка 3. Перемогла 4. Допомагати	1. Дзеркало 2. Долає 3. Фінка 4. Холодний	1. Скарб 2. Добро 3. Сльози 4. Ворона	зелений

1. Слова на білому тлі прочитати тихо, повільно. На жовтому – голосніше, повільно. На зеленому – голосно, швидко.

2. Знайти в таблиці слова, які не зрозуміли, прочитати їх визначення у тлумачному словнику.

3. Знайти в таблиці імена героїв казки.

4. Знайти перше слово на жовтому тлі. Дати його визначення. Знайти приклади в таблиці.

5. До чого закликає казка? Знайти ключові слова.

6. Знайти в таблиці слова, які характеризують Герду.

7. Завдяки чому Герда перемогла Снігову королеву? Знайдіть відповіді в таблиці.

Педагогічні смаколики від Світлани Дячок

Учитель, як і кулінар, у свою книгу рецептів вписує ті, за якими були приготовлені найсмачніші страви. Урок, як обідній стіл, на якому презентовані найрізноманітніші смаколики, а вміння вчителя-кухаря не лише приготувати, а й подати страву! Як і кожна добра газдиня, ми, вчителі-словесники, теж маємо свою книгу рецептів приготування смачних уроків. І нехай у новому навчальному році ми пропрацювали лише два місяці, та святковий стіл було б чим накрити!

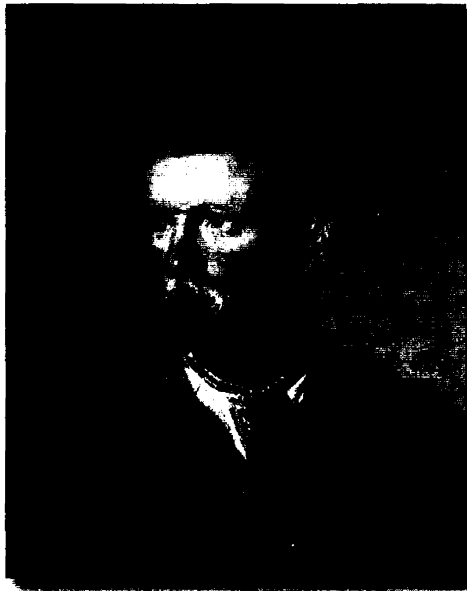
Так, для п'ятикласників я б приготувала японські та китайські суші. Складниками перших були б герої, звичаї та традиції, які змальовані у японських народних казках («Японська народна казка «Іссумбосі, або Хлопчик-Мізинчик». Відображення любові до праці, кмітливості й сміливості, ставлення до природи в образі Іссумбосі» та «ПЧ. «Момотаро, або Хлопчик-Персик. Національний колорит японських казок»), а китайські розмалювала б пензликом Маляна («Китайська народна казка «Пензлик Маляна». Поетизація мистецтва й уславлення образу митця у казці»). Такі завдання дають можливість перевірити, наскільки добре п'ятикласники володіють навичками дослідницької роботи та як у них розвинута уява. Традиційно після вивчення казки «Пензлик Маляна» даю творче завдання: «Що б ви намалювали, якби мали чарівний пензлик?» Приємно, що на малюнках учні зображають медикаменти, потрібні воїнам АТО, продукти харчування для бездомних тварин, відпочинок на лоні природи з усіма членами сім'ї та друзями, голубів миру...

На першому уроці у п'ятому класі («Світова література – духовна скарбниця людства. Роль книги в сучасному житті») на прикладі тарілки із салатом пояснюю, як важливо читати твори зарубіжної літератури. Звичайно, що якщо вилучити один інгредієнт (картоплю чи цибулю із олів'є), то їсти можна, але насолоджуватися справжнім класичним смаком салату – важко. Тож так само й будь-який текст: скорочено прочитаємо, можливо, і зміст вловимо, але чи отримаємо насолоду від спілкування з книжкою?!

Встигли ми посмакувати перемогою. Робота учениці 5 класу Турчак Юлії відзначена на зльоті юних натуралістів (номінація «Народознавство та краєзнавство») на місцевому рівні, і дівчинка їде захищати честь школи та району в Тернопіль. Учениця досліджувала образи птахів у фольклорі. Так, її зацікавив образ журавля у казці «Пензлик Маляна», фазана – «Момотаро, або Хлопчик-Персик». Наприклад, фазан у китайців пов'язаний із громом. Це символ удачі, краси. А в японців – символ захисту та материнської любові. Тож саме для Хлопчика-Персика (Момотаро), героя японської казки, він стає надійним та добрим другом.

Щоби систематизувати знання шестикласників із вивчення міфів народів світу, пропоную виписати ключові слова до кожного вивченого міфу. Ці слова – головні складники (інгредієнти) кінцевого продукту (страви)! Після вивчення міфів єгипетського народу у зошитах учнів буде запис: 1 варіант міфу. Водяний хаос (Нун) – Сонце – боги створили небо, землю, тварин та рослин. 2 варіант міфу. Безмежний океан – пагорб – квітка лотоса – бог Ра – Всесвіт освітився і ожив. 3 варіант міфу. Водяний хаос – пагорб – птах – яйце – Сонце (Єгипетські міфи). Давньоіндійський міф про створення світу матиме таку схему: Темрява первісного хаосу – вода – вогонь – Золоте Яйце – Прабатько Брахма – розбив яйце = Небо, Земля, повітряний простір (Індійські міфи. Творення).

Читати балади про англійця Робіна Гуда із Шервудського лісу йдемо у наш – колиндянський (Англійські балади про Робіна Гуда. «Як Робін Гуд став розбійником»). Уявляємо, як герой із друзями живе в лісі, готує засідки на багатіїв, роздумуємо про місця перебування Робіна Гуда, вправляємося зі стрільби з лука, даючи відповіді на запитання... Цікавими є презентаційні роботи про наших месників Устима Кармалюка та Олексу Довбуша («РЗМ. Робін Гуд, Олекса Довбуш, Устим Кармалюк – народні месники»). У ході роботи учні заповнюють таблицю.

План	Робін Гуд	Олекса Довбуш	Устим Кармалюк
Країна, героєм якої став	Англія	Україна	Україна
Місця, де діяв	Шервудський ліс	Українські Карпати	Поділля
Інша назва	Локслі	Опришок	Останній гайдамака, український Робін Гуд
Роки діяльності	XII ст.	1738-1745	1813-1835

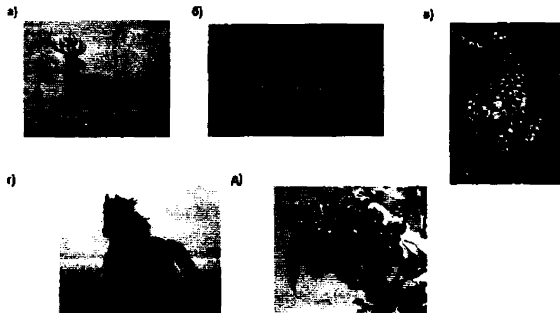
Семикласники-вікіпедисти під час презентації використовують світлини, завантажені ними ж на конкурси «Вікі любить Землю» та «Вікі любить пам'ятки», на яких зображені скали та камінь Довбуша, Кам'янець-Подільська фортеця, зокрема Папська вежа, у якій тричі був ув'язнений подільський герой, пам'ятник Устиму Кармалюку в Летичеві та ін.

Семикласників до уроку розвитку зв'язного мовлення на тему «Складання цитатного плану улюбленої балади» готують заздалегідь. Так, під час вивчення балад «Рукавичка» Ф. Шиллера, «Світязь» Адама Міцкевича, «Вересовий трунок» Р. Стівенсона часто звертаємося до цитатних характеристик героїв та подій твору, розділових знаків у цитатах.

Цікавою є форма перевірки знань учнів. Впроваджуючи елементи STEM-освіти на уроках літератури, пропонуємо такі тестові завдання.

Установіть відповідність між назвою твору і представниками фауни і флори, які трапляються у вивчених творах:

1. «Балада про Робіна Гуда»
2. «Ілля Муромець і Соловей-Розбійник»
3. «Вільшаний король»
4. «Вересовий трунок»

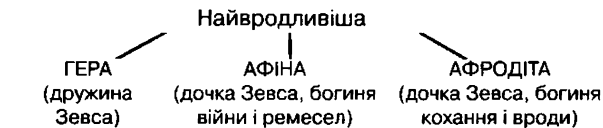
Пояснити у 8 класі причину виникнення Троянської війни мені допомагає яблуко («Давньогрецька міфологія. Основні цикли давньогрецьких міфів. Міфи троянського циклу. Міфологічні символи (яблуко розбрату, троянський кінь, ахіллесова п'ята»). Обираю трьох богинь – Геру, Афіну, Афродіту – та Паріса, якому вручаю фрукт. Малюю уявну картину весілля Пелея і Фетіди, на якому умовно присутні й восьмикласники. На партах у кожного є листівки-побажання із цукерками, які на сучасних весіллях вручають кожному гостеві. Далі розповідаю про Ериду, яка вирішила помститися за те, що її на це весілля не запросили. Завдання хлопця Паріса, організувати конкурс між найкрасивішими жінками, в даному випадку – богинями. Кожна обіцятиме Парісу завидні дарунки: Гера – володарювання усією Азією, Афіна – розум та перемогу у військових поєдинках, Афродіта – кохання найкрасивішої жінки світу. До речі, таку рольову гру проводжу вже декілька років, і всі сучасні «Паріси», навіть без моїх натяків, яблуко вручають саме Афродіті!

А далі – робота зі схемами. Менелай – не якийсь там доходяга. Він – сильний та розумний чоловік, спартанець, який сидіти, склавши руки, коли у нього з-під носа крадуть дружину, не буде. Він збирає своє військо проти троянця Паріса. Так починається війна, на яку так довго чекала матінка-земля Гея.

МІФОЛОГІЧНА ОСНОВА «ІЛІАДИ»

Весілля Пелея і Фетіди Ахілл

ПРОБЛЕМА: ЗЕВС (?!)

РІШЕННЯ: ПАРІС

(син троянського царя Пріама)

ПОДЯКА: ЄЛЕНА

(дружина царя Спарты Менелая)

ГЕКТОР
ПАРІС троянці
ПРІАМ

ОДИСЕЙ
АГАМЕМНОН
ахейці
АХІЛЛ
МЕНЕЛАЙ

ТРОЯНСЬКА ВІЙНА

Облога Трої

10 років

МАТЕРІАЛ ДЛЯ ПОЕМИ

Тема. Гнів Ахілла

Один епізод десятого року війни

Можна запропонувати учням запитання: «Чому саме яблуко було обране плодом-атрибутом гри-сварки на давньогрецькому весіллі?» Цікаві дослідження учнів про яблуко, що стало символом первозданного гріха їдеїв та християн, про користь і шкоду від цих плодів для здоров'я людини, про те, що кожне друге дерево на землі – це яблуня!

Не забуваю під час підсумкового етапу озвучити смаколики-побажання. Ці побажання на зразок: «Нехай ніхто і ніколи не підкидає тобі яблуко розбрату» чи «Нехай у твоєму житті не буде підступних Ерид» мають підняти настрій учнів на цілий день.

Минулоріч почала залучати до редагування Вікіпедії і своїх вихованців. Так, вивчаючи особливості епохи Просвітництва у 9 класі («Просвітництво. Історичні умови та провідні ідеї Просвітництва. Доба перших енциклопедій. Зв'язок із Вікіпедією»), вікіпедистам пропонуємо презентувати індивідуальну роботу щодо покращення сучасної енциклопедії, а також у хронологічній послідовності представити розвиток енциклопедичних знань та вмінь людства.

Вважаю, що вивчення літератури має перегукуватися із пізнанням світу, природи, історії на кожному уроці. Справжній учитель-словесник зуміє розіграти ситуацію чи придумати логічний перехід від одного етапу уроку до другого через тематичне та влучне проблемне запитання, рольову гру... Це і є смакування педагогічною стравою, а на десерт – «НІ!» домашнім завданням. Усе тут і зараз. Цьогоріч відмовилася давати учням домашні завдання. Виняток становлять творчі усні вправи. Поки що усе встигаємо зробити на уроці, смакуємо разом, аналізуємо та досліджуємо, читаємо-перечитуємо усе впродовж 45 хвилин! Звичайно, цьому передують клопітка вчительська підготовка до кожного уроку! Але на те ми й педагоги: «Обібралися грибами, тож лізьмо в борщі!»

Світлана Дячок,

вчитель-методист зарубіжної літератури
Колиндянської ЗОШ І-ІІІ ст. Тернопільської обл.

Ключики до дитячих сердець

Де немає простору для прояву здібностей, там немає і здібностей.

Л. Фейєрбах

Порив до творчості може так само легко згаснути, як і виник, якщо залишити його без їжі.

К. Паустовський

Кожна дитина – особистість унікальна та неповторна, від народження наділена Творцем мудрістю, фантазією й талантами. І первинне завдання кожного педагога – повсякчас плекати та живити дитячий вогник творчості, креативності, обдарованості. Вважаю, що саме уроки зарубіжної літератури – це дивовижний світ гри, казки, вигадки, на яких відбувається формування моральних цінностей, внутрішнього світу дитини. Пропоную декілька власних «педагогічних смаколиків», ключиків, за допомогою яких намагаюся відчинити двері творчих, радісних дитячих сердець.

1. Для розвитку мотивації до читання на вступних уроках пропоную дітям створити (а також використовую власні) **постери книжок, рекламні слогани**. Учні знаходять в мережі ілюстрації до твору або малюють обкладинку і доповнюють рекламними слоганами. (слайд 2)

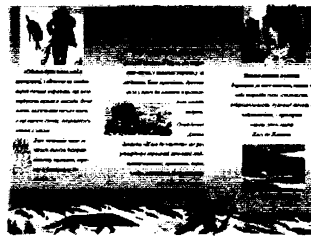
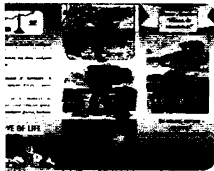
Рекламні постери

▲ Не пропусти
Прочитай свій мовчун!

2. Після прочитання твору, на підсумкових уроках разом з дітьми створюємо **буклети до твору, ілюстрації**, пишемо **листи** головним героям (уявно спілкуємося з ними), **письменникам**, розробляємо **листівки**. Така робота дає можливість узагальнити вивчене, змодельовати ситуацію зустрічі з героями, розвиває творче мислення, фантазію, уяву. (слайди 3-4)

Буклети, листи, листівки

Буклет до твору
Джека Лондона
«Жага до життя»

3. Надзвичайно цікавими завданнями для учнів є **кросенс**. Це стандартне поле з дев'яти квадратиків, в яких розташовані зображення. Дев'ять зображень розміщені таким чином, що кожна картинка має зв'язок з попередньою і наступною, а центральна об'єднує за змістом відразу декілька. На уроках практикуємо розгадування, створення кросенсу під час вивчення нового матеріалу, закріплення та узагальнення вивченого, як творче домашнє завдання.

(слайди 5-7)

Рецепт ідеальної цукерки

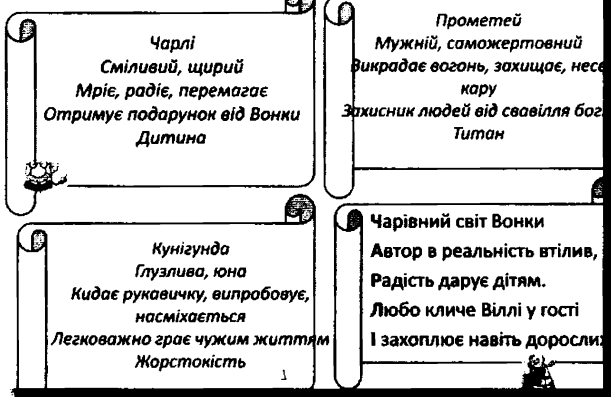
мак	запах	колір	вигляд	дотик
м'який, алочний, руктовий	шоколадний, карамельний, ванільний	коричневий, білий, рожевий, кольори веселки	кульки, квадрати, сердечко,	м'який. тане у руках

4. Для розвитку фантазії та уяви пропоную дібрати кольорові, смакові, звукові **палітри** до слів, образів, творів, створити власні **рецепти** страв, які куштують герої, чи рецепти філософських понять. (слайди 8-9)

5. Щоб перевірити, наскільки діти володіють змістом твору, на етапі актуалізації опорних знань використовую такі завдання: вправи

«Незакінчене речення», «Віднови послідовність подій», ігри «Так / Ні». (слайди 10-12). Останню гру доцільно проводити з використанням зелених(так)/ червоних(ні) карток. Дітям також подобається вправа «Кошик запитань». До твору чи певного епізоду вчитель готує систему запитань, записує на окремих аркушах та кладе в кошик (коробку, мішечок), діти по черзі дістають із кошика завдання та дають відповіді, обговорюють. Вважаю, що доцільно використовувати для перевірки знань на початку чи в кінці уроку.

Сенкани, акровірші

6. З метою активізації творчого мислення та мотивації пропоную дітям літературні **ребуси, кросворди**. На етапі узагальнення знань, під час підсумку уроку учні складають **акровірші, сенкани** до творів, образів головних героїв. Цікавим видом роботи на етапі підсумку також є виготовлення **хмари тегів**. Учні записують слова-асоціації до твору, перелічують героїв, тобто усе те, що запам'яталось з теми. (слайди 13-15).

7. Одним з улюблених уроків для дітей є **уроки-подорожі**. Учні сидять за партами і водночас подорожують, користуючись вказівками та порадами вчителя. Пропоную дітям мандрувати до рідної країни письменника, шоколадними столицями світу, літературними епохами.

Позитивний момент уроку в тому, що учні відчувають себе мандрівниками, дослідниками, науковцями. Такі уроки сприяють розвитку фантазії, мови, мислення, інтересу. Для відчуття реальності «мандрівки» виготовляю квитки на потяг, корабель, літак, використовую комп'ютерні презентації. (слайди 16).

8. На етапі роботи з літературним твором практикую **переказ епізодів за ілюстрацією**. Малюнок допомагає учням пригадати, що ж відбувалося у творі, та стисло розповісти. Допомагає також гра «**Чорна скринька**». У попередньо приготовлену коробку, кошик вчитель складає предмети, які трапляються у творі. Учні дістають ці предмети та пригадують, кому з літературних героїв належать ці речі. (слайди 17-18).

9. Аналізуючи літературний твір, характеризуючи персонажів, також часто застосовую **ментальні карти, асоціації, групування**. У дітей розвинуте образне мислення, тому саме за допомогою таких форм роботи вводяться в дію всі частини мозку, емоції, образне, логічне мислення. Учень мислить не реченнями, а за допомогою картинок, кольорів. (слайди 19-20).

10. Для мовленнєвого розвитку учнів проводимо **диспути**, пишемо **послання** до майбутніх поколінь, завершуємо твори, вигадуємо власні кінцівки, граємо в **ігри літературних героїв** («Гра в радість» Полліанни, «Гра в принцесу» Сари Кру). Ігри дають можливість спробувати себе у ролі героїв, розвивають позитивне мислення. Диспути допомагають вміло відстоювати свою думку, формулювати її, тактовно доводити. (слайди 21-23).

11. Для налаштування на урок використовую методи біоадекватної технології. Починаю уроки з прослуховування уривків класичних музичних творів, звуків природи. Звуки скрипки – до уроку вивчення твору «Сліпий музикант» В. Короленка, шум моря – до уроку «П'ятнадцятилітній капітан» Жуль Верна, звуки дзвіночків – Г. Гейне «Задзвени із глибини», уривок з твору П. Чайковського «Танець феї Драже» перед подорожжю у фантастичну країну та вивченням твору «Міо, мій Міо» А. Ліндгрена. Також задати тон уроку допомагають аромати. Під час вивчення японської культури запалюємо ароматичні палички із запахом зеленого чаю, жасмину, ірису. Читаючи твори про Різдво («Різдвяна пісня у прозі» Ч. Дікенса, «Ніч перед Різдвом» М. Гоголя) наповнюю клас святковим настроєм – ароматом мандарин, кориці, меду, шоколаду. Звертаємо увагу на запахи у творах, разом з героями оповідання А. Чехова «Товстий і тонкий» вдихаємо пахощі кавової гущі, флердоранжевої олії. Часто на уроки приходжу із певними «символами»: рукавичкою, скринькою зі скарбами, трояндою, кораблем; листком плюща, зіркою. Обговорюємо з дітьми, чому саме такий предмет є відображенням нашого уроку, передаємо його з рук у руки.

Хмари тегів

Юлія Желізко,
вчитель зарубіжної літератури
Тернопільської ЗОШ I-III ступенів №24

Від особистості письменника – до особистості учня

Для чого вивчаємо біографію письменника? Просто щоб знати? Чи для того, щоб зрозуміти основи, суть його творчості? Цього, звичайно, замало!

Відповідно до головного спрямування сучасної освіти – вироблення компетенцій учня, навчання його жити і виживати в світі – вивчення біографії письменників має послужити виробленню власних життєвих орієнтирів.

Проживши чуже життя, починаєш краще розуміти своє.

Примушувати вчити чи просто переконувати учня у важливості чи потрібності того чи того матеріалу – це марна трата часу, зусиль як учня, так і вчителя. Слід зацікавити! Для цього є багато різноманітних методів та прийомів, які я використовую у своїй практиці.

1. Формула успіху

Визначте формулу успіху творчості М. В. Гоголя. Складники успіху та їх обґрунтування

1. Талант
2. Любов до батьківщини (прославив Україну в своїх творах)
3. Освіта (Полтавське повітове училище і Ніжинська гімназія вищих наук)
4. Вміння зорієнтуватися у складних ситуаціях (скупив усі примірники поеми і спалив)
5. Настирливість, наполегливість (попри невдачі і негаразди продовжує писати)
6. Вміння поставити ціль і досягти її (поставив перед собою завдання відкрити цільний і повноправний народний світ України як цілого материка на карті всесвіту, з Диканькою як своєрідним його центром... Збірка «Вечори на хуторі поблизу Диканьки»)
7. Підтримка рідних (мама надсилала гроші і матеріали усної народної творчості)
8. Терпіння (служив переписувачем у департаменті державного господарства, терпів приниження, зневагу, матеріальну скруту)
9. Працелюбність (вдень працював на службі, а ввечері і уночі творив шедеври)

Запозич від Гоголя три найголовніших, на твою думку, чинники успішності людини.

2. Тестування письменника на предмет...

(вчимо учнів не тільки шукати інформацію, а й сортувати її)

Прочитайте біографію М. Булгакова, відберіть потрібну інформацію і протестуйте письменника на предмет: 1 група – «гідності», 2 група – «патріотизму», 3 група – «містики».

1 група. Гідність

Знайомимось із життєвим і творчим шляхом М. О. Булгакова, починаючи із розуміння змісту його

цитати: «**Головне – не втратити почуття власної гідності.**»

Завдання: прочитайте біографію М. Булгакова і протестуйте на предмет гідності, чи не втратив він її за своє нелегке життя. Знайдіть якомога більше доказів.

Словникова робота. Гідність – це усвідомлення і переживання особистістю самої себе у сукупності духовно-моральних характеристик, що викликають повагу оточення.

Гідність – це те, що я маю у собі, це те, що я поважаю у собі, це те, що я ціную у собі, це мій скарб. Він може бути родинний і власний (набутий). Гідність – це мати право власності на свій скарб і свободу ним розпоряджатися.

1. Після закінчення медичного факультету Київського університету М. Булгаков працював у шпиталях Червоного Хреста і добровільно поїхав на Південно-Західний фронт (тривала Перша світова війна) – гідний вчинок.

2. В Києві у 1919 році пережив багаточисельну зміну урядів, але залишався самодостатнім громадянином із власною гідністю.

3. У московському літературно-журналістському середовищі киянин Михайло Булгаков зачарував усю редакцію вишуканістю манер. І сліпучо-свіжий комірець, і галантне поводження з дамами, і довгопола хутряна шуба, і знаменитий булгаковський монокуляр, – усе це свідчило про загострене почуття власної гідності.

4. Любов Білозерська, друга дружина письменника, згадувала: «Ми часто запізнювалися і завжди поспішали. Іноді бігли за транспортом. Проте Михайло Опанасович завжди промовляв: «Головне – не втрачати почуття власної гідності!» Це було життєве кредо письменника, і він не зрадив йому навіть під час знаменитої телефонної розмови з «вождем народів» Сталінінм.

5. В умовах тотального переслідування і нищення інтелігенції писати сатиру на радянську бюрократію («Дияволіада»), кинути виклик головній для революції ідеї соціальної рівності, відкрито критикувати більшовицьку політику «червоного терору» («Собаче серце»), гостро критикувати тоталітаризм у непримиренному конфлікті «митець і влада» («Майстер і Маргарита») – гідна подиву об'єктивність у зображенні радянських реалій.

6. Вміння завжди залишатися самим собою, ніколи не плазувати і не здаватися – викликало захоплення навіть у Сталіна: «Булгаков добряче бере! Проти шерсті бере! Це мені до вподоби!» – Сміливо і гідно!

7. Попри суцільну критику в пресі (298 негативних і лише 3 позитивних рецензії) – не занепадав духом, а продовжував творити.

8. Прощальні слова митця були такі: «Я хотів слухати народів», і вони є доказом того, що митець високо цінував людську гідність і зберігав її до самої смерті.

Висновок. Булгаков став прикладом людини із високим почуттям власної гідності.

2 група. Патріотизм

Булгакова вважають російським прозаїком і драматургом, але він виходець із України. Чи залишився митець патріотом своєї Вітчизни? Прочитайте біографію письменника і знайдіть докази його патріотизму

1. Цитата Булгакова: «Які зірки в Україні! Уже майже сім років живу в Москві, а все-таки тягне мене на батьківщину. Серце щемить, хочеться іноді нестерпно на поїзд... І туди. Знову побачити урвища, занесені снігом, Дніпро... Немає у світі міста, кращого за Київ!..»

Народився в Україні, закінчив у Києві Олександрівську чоловічу гімназію, а згодом медичний факультет Київського університету.

2. Духовним учителем Булгакова в літературі був М. В. Гоголь. Сторінки їхніх книжок дихають тим самим почуттям любові до рідної землі.

3. М. Булгаков завжди писав слово «Місто» з великої літери, коли йшлося про його рідний Київ.

4. Зображуючи трагедію громадянської війни в романі «Біла гвардія», він описує Київ із щирим теплом. Письменник розповів про затишну атмосферу будинку, «де дихають жаром розмальовані кахлі» і живуть люди, які щиро й віддано люблять одне одного...

3 група. Містика

Містика в житті і творчості М. Булгакова

1. Батько М. Булгакова Опанас Іванович був знаним фахівцем із демонології.

2. Булгаков, як і його Учитель Гоголь, спалили рукописи своїх книг у Москві.

3. Наявність мертвих душ у творах Булгакова і Гоголя.

4. Наявність «чортовиння» у творах письменників: Воланд і його почет у «Майстрі і Маргариті» і чорт у «Вечорах на хуторі біля Диканьки»...

5. Епіграф до роману «Майстер і Маргарита» взято із «Фауста» Гете: «Я – частина тої сили, що робить лиш добро, бажаючи лиш злого»

6. «Голгофа» – камінь з могили Гоголя став надгробним пам'ятником М Булгакова, який колись написав Миколі Васильовичу: «Учителю, укрий мене полою своєї чавунної шинелі». Так воно і сталося...

3. «Вигуки»

Розкажи біографію письменника, використовуючи вигуки на початку речення.

Захоплення: *Ого! Ах!* Оскар Уайльд – «король життя», «принц парадокс».

Ах! Цікаве дитинство: пізнавальні подорожі з батьками, бурхливі зібрання шанувальників словесності в салоні матері, навчання в одній з найкращих шкіл країни.

Радість: *О!* гарне навчання в школі, закінчення з відзнакою дублінського коледжу Трійці, постійне здобуття на конкурсах стипендій на подальше навчання.

Майстер красномовства! «Якщо коли-небудь була людина, яка говорила як боги – то це Оскар Уайльд», – казали про нього.

Здивування: *Ой! А – а – а!* Оскар – палкий прихильник дендизму, став законодавцем моди.

Розчарування: *Ет!* Успіх головної книжки його життя – «Портрет Доріана Грея» – спочатку був невеликим.

Роздратування: *Тьху!* Судовий процес над Уайльдом щодо дружби з Альфредом Дугласом.

Гнів: *Фу!* – вирок – два роки тюрми, голод, знущання і приниження...

Сум: *Пхе! Ой леле! Ой лишенько!* втрата всього: слави, сім'ї, майна, здоров'я...

Страх: *Боже мій!* – гіркий «парадокс» – син провідного лікаря-отолога Великої Британії помер від хвороби вуха.

4. «Хочу – не хочу»

Що із біографії письменника ти б хотів, щоб було у твоєму житті, а що – ні!

Ознайомлення із основними відомостями біографії Сервантеса.

Запозичаю у своє життя
1. Нехай у кожного із нас буде такий вчитель, котрий зуміє пробудити талант (У 1561 році в Мадриді під впливом свого вчителя Сервантес починає писати вірші)
2. Хочу мати хорошу родину та надійних друзів, як у Сервантеса, адже вони не покинули його у біді, а зібрали гроші і викупили з полону
3. Завжди, за будь-яких обставин залишатися чесним (Сервантес був чесним збирачем податків, не зважав на титули й посади)
4. Нехай мої сили і натхнення ніколи не покидають мене (саме у севільській в'язниці 50-річний Сервантес написав перші розділи роману «Премудрий ідальго Дон Кіхот з Ламанчі»)
Захоплююсь Сервантесом
Не пускати у своє життя
1. Не хочу, щоб моє дитинство пройшло в поневіряннях через бідність, як у Мігеля
2. Не хочу для поліпшення матеріального становища займатись нелюбленою справою (Сервантес у 1569 році йде на військову службу)
3. Нехай доля відвертає мене від воєн (брав участь у війні з Туреччиною)
4. Боже, вбережи мене від поранень (Мігель зазнав у бою два вогнепальні поранення – в груди і в ліву руку, яку паралізувало до кінця життя)
5. Боюся потрапити в полон чи бути проданим у рабство (повертаючись з війська додому, Сервантес потрапляє в полон до піратів, які продають його в рабство, де він пробув аж 5 років)
6. Погано в пошуках заробітків виконувати якусь роботу (письменник збирає податки, об'їжджаючи на шкарі села Іспанії)
7. Нехай на моєму життєвому шляху не зустрічаються погані люди (за брехливими звинуваченнями у розтраті дона Мігеля садять до в'язниці)
8. Страшно померти в бідності (письменника ховають на благодійні кошти у монастирі)
Співчуваю Сервантесу

5. «Дієслова»

«З-поміж усіх великих людей Шекспір найзагадковіший. Єдине, що ми знаємо про нього, – це те, що він **жив і страждав**», – так сказав про генія Дж. Джойс. А ми дізнаємось більше і теж назвемо біографічні факти за допомогою дієслів.

Робота в групі: перша група шукає дієслова у біографії Шекспіра, друга – наповнює їх фактами, третя – розмірковує, що стало наслідком певних дій.

– **навчався** – школа, де вивчали грецьку і латину (навчання – радість);

– **розважався** – виступи мандрівних театральних труп (розваги – априорі веселість);

– **одружився** – народження трьох дітей – це велика радість. Смерть сина Гамлета – невимовне горе, страждання;

– **покинув** – рідний дім (розлука – це мука);

– **грав** – ролі на театральних сценах (цим він жив!);

– **будував** – лондонський театр «Глобус» разом з іншими пайовиками (будівництво надихає, підноси́ть);

– **писав, творив** (називають основні твори Шекспіра) – найвищий прояв вистражданої радості;

– **повернувся** – до рідного дому (закономірний вчинок, який дає задоволення!).

Висновок. Усе в Шекспіра було: і радість від життя, і муки від страждання, але він зумів написати геніальні твори.

6. «Речі»

Вивчаємо життя і творчість письменника, використовуючи відповідні предмети. Побачивши їх, доторкнувшись до них, учні краще, запам'ятають навчальний матеріал.

Біографія Г.К. Андерсена. Приношу речі, розкладаю їх у правильній послідовності, а учні за ними мають розказувати про казкаря.

Черевик, мило: батько Андерсена був шевцем, мати – праля. Важко працювали, щоб дати синові освіту.

Феєрверк (малюнок чи макет) – чаклунка напрокувала, що колись на честь Андерсена в Оденсе запалять прекрасний феєрверк. Мама в це вірила, і все збулося.

Лялькові іграшки – це були єдині друзі в дитинстві Ганса, з якими він грався в театр.

Цигарки – не кури́в, а тяжко працював на стютоновій фабриці, щоб заробити на прожиття.

Збірка казок Андерсена – демонструємо творіння казкаря, ділимося враженнями від прочитаного.

Медаль – Міжнародна Золота медаль Андерсена, Мала Нобелівська премія.

Висновок. Завдяки праці, наполегливості мрію вдалося втілити в життя. Андерсен зміг піднятися від бідняка (показуємо черевик і мило) до всесвітньо знаменитого казкаря (показуємо збірку казок і медаль)!

Або

Вивчаючи життя і творчість Оноре де Бальзака, на уроки приношу гроші

– Гроші – це добро чи зло? Яке місце вони займають у житті людини?

– Яким було ставлення до грошей у сім'ї, де ріс Бальзак?

– Гроші призводили до збагачення чи до боргів самого письменника? Чому так?

– Чи не ставали гроші на заваді до щастя в особистому житті Бальзака?

У «Людські комедії» автор показує шкалу життєвих цінностей, які безпосередньо залежать від капіталу, де гроші мають згубну владу, спотворюють стосунки навіть між найближчими людьми. Гобсек має іншу позицію: «Що таке життя, як не машина, яку приводять у рух гроші? Золото – ось духовна сутність усього теперішнього суспільства.» А як розмірковують про це учні, на яких спокусливо дивляться різні купюри?

7. «Найвищий ступінь порівняння прикметників»

Визнач, що, на твою думку, у біографії письменника є найголовніше, найцікавіше, найоригіналіше, найнеочікуваніше, найменш вагоме, найбільш дієве, найкорисніше...

8. «Географи»

Склади контурну карту життєвого шляху письменника (краще тих письменників, які багато подорожували).

9. «Чому?»

Склади кілька запитань з біографії письменника, починаючи словом «чому», і дай на них відповіді.

10. «Філософи»

Прочитай біографію письменника, подумай і згрунтуй інформацію за поданими словами-вказівниками. Обгрунтуй свій вибір. (Учні люблять такий вид роботи, на один і той самий вказівник бувають різні думки, тоді починається цікава дискусія, щоб з'ясувати істину.)

Цікаво

Важливо

Потрібно

Добре

Погано

Смішно

Страшно

Оригінально

Самобутньо

Несподівано

Марія Юрчишина,
вчитель зарубіжної літератури
Кудринської ЗОШ I-III ст.
Тернопільської обл.

Таємниці, сховані у філіжанці кави

Прохолодний зимовий день добігає кінця. На землю спадають сутінки. Сніжинки кружляють у вишуканому танку, створюючи чарівну мелодію дива. У повітрі вже витав запах свята: аромат морозного лісу і бурштинової смоли, ванілі і кардамону, мандарин і кориці. Десь далеко зазвучала ніжна мелодія, звуку якої піднімалися все вище і вище, створюючи ауру цілковитого задоволення. У цей момент була щасливою. Захотілося відчути теплий подих кави, тому з радістю завітала до затишної кав'ярні, де на мене чекали подруги. Приємна зустріч, прекрасний настрій, бесіда про життя, приправлена ароматом смаколиків. І найголовніше – кави – особливий напій, що змінює настрій і долю людину. Адже за горнятком запавної кави ухвалюють важливі рішення, освідчуються в коханні, перегортають сторінки улюбленої книги, обговорюють інноваційні новинки чи діляться педагогічними смаколиками. А їх безліч, у кожного свої, особливі, зі смаком креативності, неординарності, досконалості. За філіжанкою свіжозвареної кави, такої улюбленої, що аж захоплює дух від найменшого ковточка, ми з колежанками ведемо неспішну бесіду про цікавинки вчительської роботи, поповнюючи кошик педагогічних смаколиків. Настала й моя черга поділитися своїм смаколиком – образом, що є складовою біоадекватної технології навчання, в основі якої лежить світоглядний принцип природовідповідності.

Образ – це опорний образ, наповнений вичерпною інформацією в алгоритмічному порядку (за Н.В. Масловою). Він містить одночасно і образ, і зміст навчальної інформації, відіграє роль знака, символу, в якому «схоплено» суть навчального матеріалу. Наші предки не писали філософських трактатів. Вони вміли величезні обсяги знань вкласти в образ, в якому кодувалася технологія розвитку. Образ, відображений у вишивці, дерев'яній різьбі будинку та речах домашнього вжитку, вибитий на каменях, зберігався в культурі народу і вкарбувався в генетичну пам'ять роду. Правильно структурована і представлена інформація уроку, навіть високої складності, сприймається дітьми легко, граючись. Ці образи можуть бути простими і складними, статичними або динамічними, але важливо, щоб образ був зрозумілим, приємним, добрим, а можливо, і смачним. Опорний образ-символ учитель дає рекомендаційно. У кожного учня буде свій образ, своя індивідуальна колірна гама, унікальні деталі, неспо-

дівані творчі ходи. Школярі не отримують наочний посібник у готовому вигляді, а самі його створюють у своїй уяві, відображаючи потім побачену мислеформу на папері і маючи на ній навчальну інформацію.

Головний критерій вибору образу-символу – це можливість проведення простих або складних аналогій, які можна виявити логічно. Вимоги до створення образу: образ повинен бути відомий учневі, викликати позитивні емоції, активувати уяву. Образом допомагає школярам добре і цікаво вчитися. А цікаво – це коли просто і зрозуміло кожному, коли все вдається, коли дитина не відчуває навантажень, а просувається сходинками пізнання легко і з радістю.

Любі колеги, дозвольте представити на ваш розсуд образони, створені мною до уроків літератури у 8 класі.

СВЯЩЕННІ КНИГИ ЛЮДСТВА

Літо промайнуло швидко, залишивши по собі різнобарвні спогади, поступившись місцем ошатній панні осені. А вона причепурилася для зустрічі з нами: одягла найкращу сукню, оздоблену золотом і багрянцем, накинула на плечі шаль, виткану з найтоншого мережива, принесла у кошику різноманітні смаколики. Але, не зважаючи на гостинність красуні Осені, ще так хочеться відчути обійми теплої літньої сонечка, пригорнутися до неба, насолодитися відпочинком! Тому пропоную за допомогою уяви перенестися на берег річки. Вона благодатна, повноводна, стрімка; вода очищує, лікує, приносить дари, їжу, життєву силу, безсмертя. Що ви відчуваєте? (Відповіді учнів) Що ви чуєте? Що бачите? (Відповіді учнів) Придивіться уважніше до води. Яка вона на колір? Підійдіть ближче, приторкніться долонькою до поверхні річки, дозвольте їй приголубити вас, передати свою силу й енергію. Яка водичка на дотик? Тепла чи холодна? Ніжна чи колочка?

Дозвольте річці стати для вас символом пізнання. Але довго на одному березі ви перебувати не в змозі. Вам потрібно рухатися далі. Ваша життєва дорога наповнена різноманітними подіями, злетами і падіннями. Щоб впевнено нею йти, щоб не оступитися, не зламатися, навіть якщо впасти, то зуміти піднятися, потрібно бачити попереду світло, яке покаже правильний шлях. Таким світлом для людства є священні книги, які містять на своїх сторінках моральні цінності, норми поведінки, певні історичні події.

Вони – особливі – книги в найзагальнішому, найвищому розумінні; такі, що з давніх часів живуть у свідомості народів. Вони зберігають таємниці буття і передбачення майбутнього, віряни вважають їх словом самого Бога. Це – скарби мудрості для всіх людей Землі, своєрідні бібліотеки, до яких увійшли численні твори невідомих авторів; джерело ідей та образів для написання безлічі інших книжок. Найвідомішими з них є **Веди** («знання»), **Біблія** («книга»), **Коран** («читання»). Ознайомлення зі священними книгами потребує кожна людина, адже в них – мудрість і сакральна міць Слова, добро і зло, боротьба і покірність, сенс життя і доля, а найголовніше – любов.

Води ріки пізнання принесли нам перший неоціненний скарб – книгу з дивною назвою «Веди». Приторкніться до неї. Відчуваєте, як подушечки ваших пальчиків стали поколювати? Це енергія, знання, якими насичена книга, передаються вам, проникаючи у кожну частинку вашого тіла. Що ви відчуваєте? (Відповіді учнів) **Слово «веди» означає «знання»**. Ця пам'ятка словесності стала підґрунтям мистецтва, релігії та філософії Давньої Індії. А створили її нащадки племен, що вторглися до Індії приблизно в середині **II тисячоліття до н.е.** й називали себе аріями, тобто «благородними», «гідними». Написано Веди давньоіндійською літературною мовою – **санскритом**, яка є одним із джерел європейських мов, зокрема й української. Згідно з віруваннями індуїстів, Веди – це одкровення богів, які були «яснопочуті» святими мудрецами далекого минулого й усно, у поетичній формі, передавалися з покоління в покоління. **До Вед входять чотири збірки:** «Рігведа» – збірка гімнів, «Самаведа» – збірка пісень, «Яджурведа» – збірка жертвних формул, ритуалів, «Атхарваведа» – збірка магичних формул і заклинань. Усі складові священної книги важливі: щоб здобути прихильність богів, їх треба уславити, і зонайліпше в піснях; жертвопринесення з'єднує земний світ зі світом богів; і зрештою треба знати заклинання, що допоможуть уникнути біди, хвороби, смерті.

Наступна книга, що з'явилася на гребені хвилі ріки пізнання, знайома нам з дитинства. Вона пахне старовиною, таємницею, історією і дивом. Обережно вдихніть запах старовини, це ж запах часу! Він повідає вам про створення світу, про перших людей, про заповіді Божі, про моральні орієнтири людської поведінки. Думаю, що ви здогадалися, що перед нами **Біблія – Книга Книг, Святе Письмо, Боже Одкровення**. Вона написана представниками двох релігій – іудаїзму й християнства. Саме слово «біблія» прийшло з давньогрецької мови і **означає «книги»**. Вона містить кілька десятків різних творів, написаних понад сорока авторами, що належали до більш як п'ятдесяти поколінь. Саме так, адже уклада-

ли її від **XII ст. до н.е. до II ст. н.е.** Складається Біблія з двох частин: Старого Заповіту, який вважають священною книгою дві релігії – іудаїзм і християнство, та Нового Заповіту, що визнаний лише християнами. В основі назви «заповіт» – ідея угоди Бога з людьми. У Старому Заповіті йдеться про союз Бога з єврейським народом, у Новому Заповіті – про союз Бога з людством – через Ісуса Христа.

Біблію написано **трьома мовами:** Старий Заповіт – здебільшого давньоєврейською, деякі фрагменти – арамейською (сирійською), Новий Заповіт – грецькою. За легендою, Святе Письмо було перекладено у 280-х роках до н.е., коли хранитель знаменитої Александрійської бібліотеки порадив Птолемею попросити у євреїв їхні священні тексти. Правитель відрядив послів до первосвященника Єрусалима й невдовзі отримав у подарунок сувій Старого Заповіту, написаний золотими літерами. Також прибули 72 тлумачі, що мали перекласти його грецькою. Протягом сімдесяти двох днів учені мужі працювали незалежно один від одного, й зрештою сталося диво – усі їхні варіанти збіглися «літера в літеру». Це пояснили тим, що рукою кожного з перекладачів водив сам Бог.

У Україну Біблія потрапила з Візантії в X столітті. Перше друковане видання церковнослов'янською мовою здійснене 1581 року в Острозі Іваном Федоровим. Перший повний переклад Біблії сучасною українською мовою здійснили Пантелеймон Куліш, Іван Нечуй-Левицький та Іван Пулюй.

Відчуваєте, як вас огорнула спека напівпустелі, а потім вашої шкіри торкнувся прохолодний вітерець, що приніс свіжість зелених оазисів Аравійського півострова? Це ріка пізнання винесла на берег ще одну священну книгу – **Коран**, що належить мусульманам. Приторкніться до неї. Що ви відчуваєте? (Відповіді учнів) Які таємниці повідала вам книга? (Відповіді учнів)

Назва священної книги мусульман походить від арабського слова «аль-куран» – **«читання вголос»**. Згідно з ісламом це одкровення, прочитані пророку Муххамеду янголом Джібрілом з небесної Першокниги від імені Аллаха. Відбулося це в VII столітті, зовсім недавно в порівнянні з іншими священними книгами людства: він Нового Заповіту Коран відділяє 600 років, а від Вед – 12 століть. Мухаммад переказував божественні сури єдиновірцям. Деякі слухачі тут же записували висловлювання і прозріння пророка. У теперішньому вигляді Коран має **114 сур**, які поділяються на аяти (вірші). Сури мають особливе розташування: найдовші – на початку, найкоротші – в кінці. Усім сурам, крім однієї, передують так звані басмала: «В ім'я Аллаха Милостивого і Милосердного». Її пишуть на початку кожного документа, в т. ч. листів, і повторюють на початку будь-якої справи. Адже у волі Бога – вся сутність Ісламу. Для Корану характерний виклад змісту у вигляді проповідей, прямої мови і розповіді від третьої особи. Коран – головна книга мусульман, з якою вони не розлучаються від народження. З дитинства вони чують вислови з нього, вчать по ньому читати. Кораном установлено норми, що регулюють усі сфери життя мусульман: молитву, піст, подружнє життя, харчування і вживання напоїв, успадкування майна. Вважається, що Коран не можна ні досліджу-

вати як будь-який текст, ні перекладати іншою мовою. Тому всі мусульмани, незалежно від того, якою мовою вони розмовляють, зобов'язані читати Коран мовою оригіналу, тобто арабською. Коран — твір переважно поетичний, що складається з віршів і римованої, ритмічної прози. Тому читають його особливим чином — вимовляючи наспів.

У священних книгах сформульовано систему моральних цінностей, норми поведінки, відображені певні історичні події, започатковано літературні традиції.

Подякуймо ріці пізнання, що збагатила нас новими знаннями, указала життєвий шлях, і повертаймося до класу.

ДОБА АНТИЧНОСТІ

Наш з вами шлях історичними стежками світової літератури продовжується. Ознайомившись із найдавнішими пам'ятками словесного мистецтва, Ведами, Біблією та Кораном, дізнавшись про погляди стародавньої людини на світ, природу, життя, ми сьогодні розпочнемо мандрівку до епохи, яка започаткувала сучасну цивілізацію, стала колыскою європейської культури та літератури.

Опинімося на мить у найпрекраснішому місці на Землі, де панує спокій, любов, гармонія. Озирається навколо, що ви бачите перед собою? (*Відповіді учнів*) Ми знаходимося в чарівному саду, наповненому співом пташок, запахами лаванди і ванілі, бузку і конвалії, буянням трав, барвистих квітів. Що ви відчуваєте? (*Відповіді учнів*). Вони тягнуться назустріч вам, просять підійти ближче і шепочуть на вушко: «Будь зі мною». Оберіть собі квітку, яка вам до вподоби, хай вона стане для вас символом античності – прихованого дорогоцінного скарбу – досягненнями давньої культури. Перед вами простяглася довга стежина, викладена камінням. Кожен камінь може повідати цікаву історію про богів, які жили на Олімпі, про героїв, що прославили подвигами свої імена, про найчарівнішу жінку на планеті, за руку якої зійшлися на герць найсильніші воїни. А там далі – вишуканий палац. Підійдімо ближче. Ось на сходах з'явилася чарівна панянка, що тримає в руках папірус. Це – Давня Греція. А поряд з нею – мужній воїн, загартований у тривалих походах і боях – це Давній Рим. Разом вони утворюють тандем, що має назву **антична літера-**

тура – література Давньої Греції і Давнього Риму, що створювалася з I тисячоліття до н.е. по 5 століття н.е. Визначальною рисою античної літератури стало усвідомлення цінності людської особистості. Ця риса притаманна не лише літературі, а й усій античній культурі, досягнення якої до сьогодні вражають нашу уяву.

Людина посідає центральне місце у творах античного мистецтва. Особистість була для давніх греків носієм розуму і гармонії. Вони утверджували її цінність, вірили у великі можливості. В античний період існувало таке поняття, як „калагатія”, що в перекладі означає „прекрасний і добрий”. Фізична краса у Греції тісно пов'язувалася з духовною досконалістю та красою. Таким був ідеал людини – громадянина античності. Характерно, що учасники

Олімпійських ігор повинні були мати бездоганну репутацію у фізичному і моральному плані. Давні елліни уявляли світ як поєднання природних, історичних, соціальних, стихійних, божественних сил. Доля людини залежала від волі богів. Але людина не була безвольною. Вона мала певну моральну позицію щодо ударів долі. Елліни боялися смерті, але ще більше вони боялися негероїчного, бездуховного, негармонійного буття. Тому герої віддають перевагу віку короткому, але звияжному.

Греки любили життя в усіх його проявах. Вони вмili кохати, дружити, радіти життєвим благам і, водночас, умili захищати свій народ, свободу. Давні греки намагалися надати життю високого, героїчного і світлого змісту, а це могли зробити лише духовно й фізично розвинені люди.

Етапи розвитку античної літератури:

- **архаїчний**, дописемний період;
- **класичний** – розквіт ліричної поезії;
- **елліністичний**, виникає жанр прозового роману;
- **римський**, римська література зростає на зразках грецької і зазнає її впливу.

Піднімося сходами палацу і ми. Бачите он того середнього зросту чоловіка, що замислено вдивляється в далечінь? На жаль, тільки його уява може повідомити йому, що там, за горизонтом. Бо чоловік сліпий, але наділений даром богині Музи. За право називатися його батьківщиною сперечалися сім давньогрецьких міст. Ім'я його **Гомер**, він славетний автор «Іліади» і «Одіссеї». Ось нам назустріч прямує найушлавленіший римський поет **Публій Вергілій Марон**, що створив героїчну поему «Енеїду», яка прославляла «золоту добу Августа». Не будемо заважати двом славетним поетам створювати шедеври. Прямуймо далі садом античної літератури, в якому бере початок повноводна ріка словесного мистецтва. Майже всі європейські літературні жанри: епос, елегія, ода, гімн, іділія, трагедія, комедія і багато інших — зародилися і сформувалися в античну добу і живуть донині.

Світова література отримала неоціненний спадок: зразки довершених художніх творів в усіх жанрах, які для нових європейських літератур стали справжньою школою і еталоном майстерності. Французький письменник XVII ст., ревно шанувальник античної класики Жан де Лабрюйєр зазначав: «Щоб досягти досконалості в словесності і — хоча це дуже важко — перевершити стародавніх, треба почати з наслідування їх».

Ось на чистих водах ріки мистецтва з'явився корабель, в якому знаходиться хитромудрий Одиссей, що десять років бився під Троєю, а тепер повертається до своєї вірної дружини Пенелопи; чи аргонавти, що вирушили на пошуки золотого руна Колхіди; чи Еней, який рятується з палаючої Трої і незабаром знайде землю, де стане засновником великої Римської імперії. А над ними возвеличується Зевс-громовежерць разом з іншими олімпійськими богами, то допомагаючи людям, то, навпаки, втручаючись у їхні справи. А берегом ріки прямує нездоланий Геракл, або Геркулес (так його називали римляни), на плечах — шкура немейського лева, якого герой убив, врятувавши при цьому жителів міста, що потерпали від чудовиська. У Геракла попереду ще 11 подвигів, які йому необхідно здійснити, щоб звільнитися від влади мікенського царя Еврісея.

Здається, у саду античності щось змінилось. Пташки голосніше защебетали, хвилі стали обгнати одна одну, квіти причепурилися, сонечко засвітило ясніше. Це вийшла на прогулянку найпрекрасніша жінка — Елена троянська, дружина спартанського царя Менелая, яку викрав закоханий у неї троянський царевич Паріс. І спалахнула десятилітня війна між ахейцями і троянцями.

Незважаючи на те, що антична література проіснувала понад тисячу років, змінювалася вона надзвичайно мало. Основні її риси: широке використання міфологічної тематики в художніх творах, панування поетичної форми в літературі та незмінна система жанрів.

Подякуймо саду античної літератури за ту насолоду, яку ми отримали, знаходячись там. Які почуття опанували вами? (Відповіді учнів). Отримавши знання, повертаймося до класу.

Теплий осінній день налаштовує на ліричний лад. Дмхнув легенький вітерець — і листочки дерев закружляли у повільному вальсі. Їх танок заворожує, зачаровує, що неможливо поворухнутися і відвести очей. Снують павутиння молоденькі павучки, які раз у житті вирушають у мандрівку. Сріблясті шовковисті нитки плывуть над річками й озерами, чіпляються за дерева, кущі, гойдаються на гілках, травах, осідають на прозору дзеркальну поверхню води. У гарні сонячні дні особливо багато цих сріблястих струн. Прислухайтесь до себе. Що ви зараз відчуваєте? (Відповіді учнів) А яка мелодія звучить у вашому серці? (Відповіді учнів) Так, вона ніжна, хвилююча, трішки сумна, своїм чарівним звучанням торкається струн нашої душі. Бо виконує її справжній віртуоз. Думаю, варто з ним познайомитися. Тому попросимо допомоги у павутинок, які легко мандрують світом, і за мить опинимося у надзвичайно прекрасному храмі з сотнями білосніжних колон. Зараз ми стоїмо на перших сходинках, які ведуть до величних зал. Що ви бачите? (Відповіді учнів) Аж ось, пустотливо граючись, переганяючи одна одну, ваших ніжок торкнулися хвилі теплого Егейського моря. Що ви відчуваєте? (Відповіді учнів) Погляньте, на гребені хвиль, там щось виблискує на сонці. То бог Посейдон надіслав вам подарунок. Підійдіть ближче, візьміть його, який він на дотик? Що отримав кожен з вас? (Відповіді учнів). Нехай цей дарунок з глибин морських буде для вас на сьогодні символом пізнання.

Підіймемося сходами вище і потрапимо в середину храму. Бачите, там, за колонами, майнула тінь юнака. Ось він наближається до нас. Він дуже вродливий, у руках тримає ліру і задумливо перебирає на ній струни. Це легендарний співак Орфей, який майстерною грою на лірі може утихомирювати гнів людей, приручати тварин, оживляти предмети. Під час подорожі до Колхіди його спів допомагав Ясону й аргонавтам у скрутних ситуаціях. А спустившись у царство мертвих, щоб визволити кохану дружину, Орфей зачарував своїм мистецтвом самого Аїда. Міфи зберегли для нас також історію про поета Аріона. Він прибув до двору одного із семи мудреців, щоб навчити жителів Коринфа священних пісень на честь Діоніса. Аріона відпустили на батьківщину, щедро нагородивши. Однак жадібні матроси вирішили викинути поета в море. Перед смертю

Аріон заспівав, і сталося диво: з морських вод з'явився дельфін, який урятував його. Таку силу, на думку давніх греків, мала справжня поезія.

Ось так і з'явилася лірика — рід літератури, у якому відображено думки, настрої, почуття людини, душевний стан автора. Грецьке «лірикос» означає «той, що співає під звуки ліри», «музичний», «хвилюючий». За міфами, ліру винайшов

ЛІРИКА ДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ

посланець богів Гермес, використавши для струн панцир черепахи. Під акомпанемент ліри поет виконував свої вірші. Ви бачите, сонце стало світити яскравіше, пташки заспівали голосніше, а хвильки, навпаки, припинили свою пустотливу гру і сором'язливо притихли. Це до нас з висоти небес спускаються три ошатні панни у вишуканих сукнях. Це музи, покровительки лірики. Горда **Полігіння** – муза **гімнів**, урочистих пісень на честь богів. Пристрасна **Ерато** – муза **любовної поезії**. І верховна муза – ніжна й водночас непокорена муза **Евтерпа**, граційна **покровителька лірики**. Натхнення й задумливість вирізняють цю прекрасну панну. Евтерпу завжди зображували з подвійною флейтою в руці. Можливо, тому, що під час сприйняття ліричної поезії необхідно відчутти власну спорідненість з поетом, злитися на якийсь час з ним та його ліричним героєм в єдиному почутті, як дві флейти в руках Евтерпи. Слово «музи» грецькою мовою означає «мислячі», їх вважали здатними лікувати людські серця. Чуєте, які прекрасні звуки лунають у тиші храму? Це бог **Аполлон** – покровитель співців та поетів, «повелитель муз», або Феб, «світлоносний», «Сонцесейний». Зверніть увагу на вираз обличчя Аполлона. Яким він представ перед вами? (**Обличчя його вродливе і натхненне**). Він чудовий співець і віртуозно грає на кіфарі. Його улюблене місце – передгір'я Піерії під Олімпом. З тих благословених місць насилали вони на людей чарівне безумство поезії.

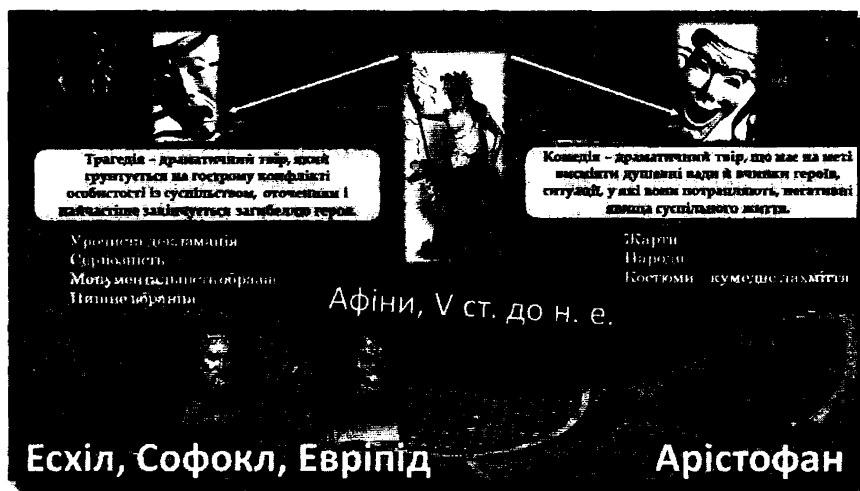
Предметом зображення у ліриці є духовне життя людини, світ її ідей, почуттів. Лірика не виникла на голому місці, її джерелом був фольклор. До нашого часу дійшло небагато ліричних віршів античної доби, але й за ними можна скласти уявлення про різноманітність тем і віршованих розмірів давньогрецької поезії. Умовно лірику Елади поділяють на два основних різновиди: пісенну, призначену для виконання в супроводі музичних інструментів, та декламаційну.

Пісенна лірика була хоровою і сольною. До хорових пісень належали гімни, присвячені богам. Ці твори мали усталену будову, розпочиналися зверненням, що містило певні епітети – визначальні характеристики небожителя. Наприклад, Аполлона називали «золотоволосим і срібнолуким», Афіну – «синьоокою і далекозорою». Теми хорових пісень стосувалися й земного життя. Надзвичайно поширеними й різноманітними були пісні «На випадок», які також виконували сольоно: на честь переможців співали оди, під час військових походів – ембагерії, бенкетуючи – сколії. Декламаційними видами лірики є елегія і ямб, що поступово втратили зв'язок з музичним акомпанементом і перетворилися на суто літературні жанри.

Неперевершеною майстринею пісенної лірики була Сапфо, а талановитим майстром декламаційної – Тіртей. Найвищого розквіту лірика досягла у VII-IV століттях до н.е.

Подякуймо храму поезії за ті знання, які ми отримали, і з почуттям задоволення повертаймося до класу.

ДАВНЬОГРЕЦЬКИЙ ТЕАТР

Чи любите ви свята? Що в них вас приваблює? (**Відповіді учнів**) Пропоную вирушити в невеличке селище, що затишно розташувалося на південному узбережжі острова, який омивається теплими водами Середземного моря. Що ви бачите перед собою? (**Відповіді учнів**) Дійсно, час тут ніби зупинився. На схилі пагорба терасами піднімаються невисокі будинки, сади і невеликі ділянки, засаджені сільськогосподарськими культурами. Вулички тут химерно згинаються, петляють по схилах. З кожної відкриваються неймовірні панорами околиць. А море так і манить до себе. Вода в ньому чиста, прозора і нагадує своїм кольором бірюзу. Ви чуєте? Здається, в повітрі забриніли звуки якоїсь дивної незнайомої мелодії? Вона звучить все голосніше і голосніше. Ще мить – і ми побачимо, що тут відбувається. Звивистими і тісними вуличками прямують назустріч нам жителі селища, вони танцюють і співають, на їхніх обличчях – маски. Усі вони радісні, веселі. А який настрій у вас? (**Відповіді учнів**) Селяни урочисто несуть старовинну скульптуру бога Діоніса і прямують до театру. Восени, після збору врожаю, і навесні, коли розквітала природа і відкривали бочки з молодим вином, по всій Греції влаштували пишні свята. То були яскраві велелюдні дійства, що відображали міфи про смерть і відродження бога Діоніса. Спочатку Діоніса віншували як божество весни, сонця і плодonoсної землі, життєдайних сил природи. Згодом, коли греки почали займатися виноградарством, він став богом виноробства, пізніше – богом поезії і театру.

Людині властиве наслідування. Дитина у грі наслідує те, що бачить в житті. Первісна людина в ритуальних дійствах і танцях зображує сцени полювання чи інші елементи свого нескладного побуту. З наслідування й народився давньогрецький театр, у якому замість оповіді про подію відтворювалася сама подія, інакше кажучи, оповідь подавалася у формі самого життя, тобто через дію.

Зверніть увагу, греки вже дісталися до підковоподібного майданчика театру, де встановили скульптуру бога. Народні гуляння на честь Діоніса, Діонісії,

Чи мріяли ви коли-небудь опинитися в середньовічному замку? Чи хотіли б поспілкуватися з королем Артуром і його лицарями Круглого столу? (Відповіді учнів) Чи існували вони насправді, чи це просто красиві легенди, народжені в смутні, темні часи, щоб хоч якось прикрасити морок свого існування?

Спробуймо за допомогою своєї уяви перенестися на півтори тисячі років назад, у V століття, у той час, коли розпочалася страшна катастрофа – велична Римська імперія впала під навалю варварських племен (476 рік). Зараз ми знаходимося на вимощеній камінням дорозі, створеній римлянами на віки. Кожен камінь може повідати нам про те, як майже всі античні міста були зруйновані, а ті, що залишилися, перетворилися на укріплені фортеці варварських королів. Як занепали всі ремесла і торгівля – господарські потреби завойовників зводилися до примітивного обробку землі. Мешканці зруйнованих міст, щоб вижити, бралися до сільськогосподарської праці. Навіть на площах і вулицях колишнього розкішного Риму сіяли хліб та випасали худобу. Та найбільшого удару зазнала антична культура, бо вона не викликала інтересу у завойовників. Безцінні твори були знищені, бо для варварів не представляли ніякої цінності. Люди шляхетного походження, які в Римській імперії становили найосвіченіший прошарок населення, в Середньовічній Європі перетворилися на ватагу солдафонів. Вони визнавали для себе гідним заняттям лише війну, а гідною розвагою – турніри і полювання.

Обабіч дороги, якою ми йдемо, ростуть предковічні дерева, а попереду, огорнений туманом, видніється середньовічний замок, масивна і ґрунтовна споруда з круглими баштами. Що ви зараз відчуваєте? (Відповіді учнів) Бачите, на башті розвивається стяг, і на ньому видніється надпис – «Середні віки» – історичний період від кінця V століття (падіння Римської імперії) до XV століття (доби Великих географічних відкриттів). Підійдімо ближче до замку, нехай він стане для нас символом Середньовіччя. Оточений фортечною стіною й ровом, він здається неприступним. Оглянемо його зсередини. Що ви бачите? Які запахи огортають вас? (Відповіді учнів) Поряд з житловими приміщеннями в замку були вежі, звідки можна було стежити за наближенням ворога. Опалювалося приміщення каміном. У замку був парадний зал, де відбувалися церемонії, збори, бенкети, поетичні турніри й судові позови. У підземеллі знаходилася в'язниця. З часом архітектура замку змінилася, оборонний характер споруди втратився, він перетворився на палац. У період розквіту рицарського роману й куртуазної лірики осередком культури був замок, а центром духовного життя – собор. Християнські храми споруджуються наприкінці першого тисячоліття. Вони

будувалися спочатку в романському, згодом у готичному стилях.

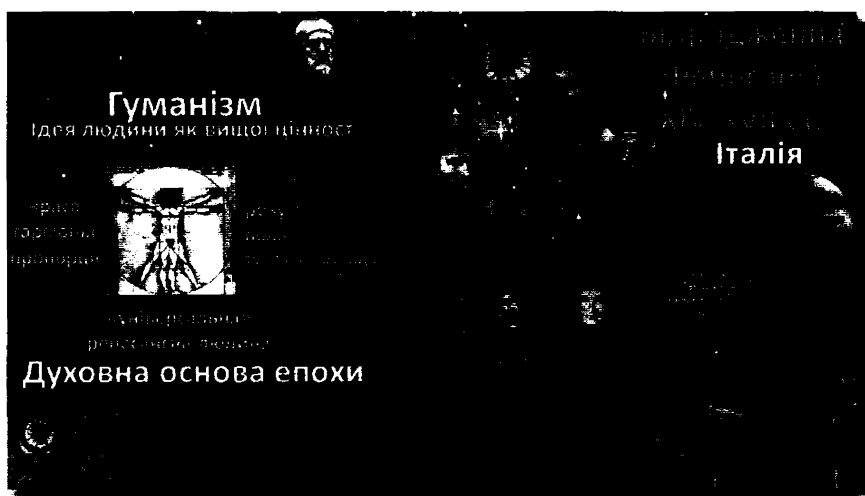
Визначальну роль у житті тогочасних людей відігравала релігія, а саме християнство. Священники та ченці виявилися найосвіченішим прошарком населення. Вони відмовилися від античного захоплення людиною і не вірили в її досконалість. Адже духовні предки людини, згідно зі Старим Заповітом, були вигнані Богом з раю, а згідно з Новим Заповітом – принизили і розіп'яли на хресті свого Спасителя. Тому церква проповідувала необхідність каяття та спокути гріхів від народження і до самої смерті.

Подивіться на ту високу башту замку, обвиту плющем. В одному з вікон видніється змарніле обличчя вродливої панянки. Її ім'я – Література. Їй нелегко було виживати в ті суворі часи. Вона розвивалася під впливом жорстокого поділу суспільства на стани. На межі X-XI століть єпископ французького міста Лана Адельберон сформулював це так: «Одні моляться, інші воюють, треті працюють...» Кожний стан був носієм відповідного типу культури, тому й література чітко поділялася на церковно-релігійну та світську (лицарська та міська). Лицарська література поділялася на лірику і роман, міська охоплювала байку, сатиричне оповідання, алегоричний епос про тварин. До релігійної літератури належали такі жанри: історичні хроніки, життя святих, проповіді, богословські твори.

Варто підкреслити, що література Середньовіччя не є «невдачею» чи «перервою» в історії світової літератури, а являє собою невід'ємний етап розвитку. Безумовно, вона пережила найскладніший застійний період. Однак працею і талантом багатьох народів, які увійшли в орбіту культурного розвитку і створили основи національних літератур сучасних європейських держав, кризу було подолано.

Що нового ви дізналися з цієї подорожі? Які думки з'явилися у вас? (Відповіді учнів) Подякуймо середньовічним майстрам слова за те, що в ті суворі темні часи змогли вижити і нести людям прекрасне. З почуттям цілковитого задоволення від мандрівки в часі повертаймося до класу.

ДОБА ВІДРОДЖЕННЯ

Уявімо, що ми знаходимося в затишному куточку світу, де почуваємо себе надзвичайно щасливими. Тихий літній вечір огорнув нас повністю своїм теплом, даруючи хвилини радості. Зоряне небо над головою зачаровувало своєю довершеною красою, дарувало спокій і впевненість, будило прагнення досягти неможливого. Маленькі яскраві вогники спалахували в ритмі чарівних видінь. Здавалося, вони кружляють у таємничому танку, створюючи вишуканий візерунок старовинного мережива, від якого неможливо відвести очей. Що ви відчуваєте? (*Відповіді учнів*) Десь далеко зазвучала прекрасна мелодія, наповнюючи душу радістю. Яка музика звучить саме для вас? (*Відповіді учнів*) Нічний невидимий аромат огорнув повністю. У ньому змішані запахи матіол, цих маленьких зірочок, запах роси, яка діамантовими розсипами вкриває рослини, запах стомленого за день вітру. А які запахи чуєте ви? (*Відповіді учнів*) На серці стало приємно, затишно, гарно. А погляд усе рвався угору, до зірок, що перетворювали ніч на магію. Оточені ореолами мерехтливого світла, вони були такими далекими, такими недосяжними, що, здавалося, наснилися мені. Але ні! Вони є, вони справжні, вони існують, хоча доторкнутися до них неможливо, хіба що в своїй уяві.

Відшукайте внутрішнім поглядом у нічній блакиті чудовий міст, що немов вибудований із великих сяючих зірок. Цей зоряний міст буде для нас образом **епохи Відродження**, а кожна зірка на ньому символізуватиме геніїв-митців. Адже епоха Відродження була справжнім зоряним часом, коли народжувались не просто талановиті в різних сферах люди, а титани духу, яким було все під силу.

Епоха Відродження, або Ренесанс — це час розквіту культури країн Європи, який охоплює **XIV—XVI століття** і знаменує собою перехід від середньовіччя до Нового часу. У цей період в європейських країнах розвивається світова торгівля і книгодрукування, здійснюються великі географічні відкриття. Люди все більше починають вірити в свої сили й усе менше бояться середньовічних заборон. Слабшає вплив церкви на життя суспільства. Відроджується інтерес до античних часів, коли головна увага приділялася особистості людини і можливостям її удосконалення. У мистецтві й науці проголошуються віра в силу і розум людини, оспівуються її краса, сміливі думки й відважні справи. Таких поетів, художників, скульпторів, учених сучасники стали називати гуманістами (латинське слово *humanus* означає «людський»).

Подивимось, що є опорами нашого зоряного мосту Відродження – які причини появи нової культури. Цими опорами є розвиток міст і міського населення, винахід друкарства, поява світських шкіл, виникнення інтелігенції, розвиток природничих наук і технічних знань, великі географічні відкриття, що суттєво розширили уявлення європейців про природу та будову Землі. Виникнення мікроскопа й телескопа допомогло Галілео Галілею побачити будову Сонячної системи, а Миколі Копернику довести, що Земля й інші планети обертаються навколо Сонця.

Батьківщиною Відродження стала **Італія**. Саме звідси пролунали перші заклики повернутися до

культурних надбань античності. Учені-гуманісти вважали, що завдання відродження античності полягає насамперед у вивченні мов, літератури, мистецтва й філософії давніх класиків. З усіх відкриттів Відродження найголовнішим було «відкриття людини». Що це означає? Хіба людину потрібно було якось по-особливому відкривати? Так, у середні віки вплив в усіх сферах суспільства належав церкві. У центрі середньовічної культури був Бог, що знаходився поза межами людського життя й був недоступний для пізнання. Гуманісти також не були атеїстами, але вони возвеличили роль вільної, розкріпаченої людини на землі, віру в її розум і безмежні творчі можливості. Культура Відродження утверджувала «божу» людину, тобто подібну до Бога. Християнство, яке перенесло центр уваги на духовні цінності, привчило бачити у внутрішньому світі людини більшу глибину, ніж ту, що знала античність. Жодна культура до цього часу не підносила людину так високо. Ось чому після гуманістичного «відкриття людини» в Італії настав небачений розквіт літератури і мистецтва. **Епоха Відродження поділяється на періоди:**

– **Раннє Відродження** – XIV – XV ст.

– **Високе Відродження** – кінець XV ст. – перша половина XVI ст.

– **Пізнє Відродження** – друга половина XVI ст. – перші десятиліття XVII ст.

Найбільш яскраві зірки в нашому зоряному мості немов оточені сяючим мерехтливим ореолом і випромінюють стільки світла, що нагадують маленькі сонця. Вони мають власні імена: Петрарка, Данте, Джотто, Боккаччо, Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Рафаель, Тіціан та ін., які створили неперевершені за красою і гармонією мистецькі твори. Твори видатних поетів і письменників епохи Відродження — Франческо Петрарки і Боккаччо (Італія), Вільяма Шекспіра (Англія), Франсуа Рабле (Франція), Мігеля Сервантеса (Іспанія), Еразма Роттердамського (Німеччина) та ін. — стали вічними літературними пам'ятками, що утверджують вищі людські цінності і тому досі хвилюють читачів усіх країн і народів.

Відчуйте таїнство зоряної ночі. Тиша, спокій, гармонія. Між небом і землею світиться повітря. Епоха Ренесансу оспівує гармонію. Людина епохи Відродження відчуває єдність з природою. Природа тепер розглядається як гармонійний світ божественної благодаті. Освічена людина зрозуміла, що дійсність може бути цікавою сама по собі: явища природи не тільки лякають, а й викликають захват; лісові й польові пейзажі милують око, а квіти – не лише корм для худоби. Для гуманістів відкрилося нове розуміння навколишньої дійсності – вона теж може нести естетичну насолоду. Ренесанс запропонував уявлення про гармонійно організований світ з людиною у центрі. Влучною ілюстрацією цієї ідеї став філософський малюнок Леонардо да Вінчі «Вітрувіанська людина». На малюнку зображено оголеного чоловіка, тіло якого вписане в коло (символ духовної сфери) і квадрат (матеріальний символ). Зробивши акцент на гармонійних пропорціях людини, да Вінчі, як справжній гуманіст, помістив її в центр Всесвіту.

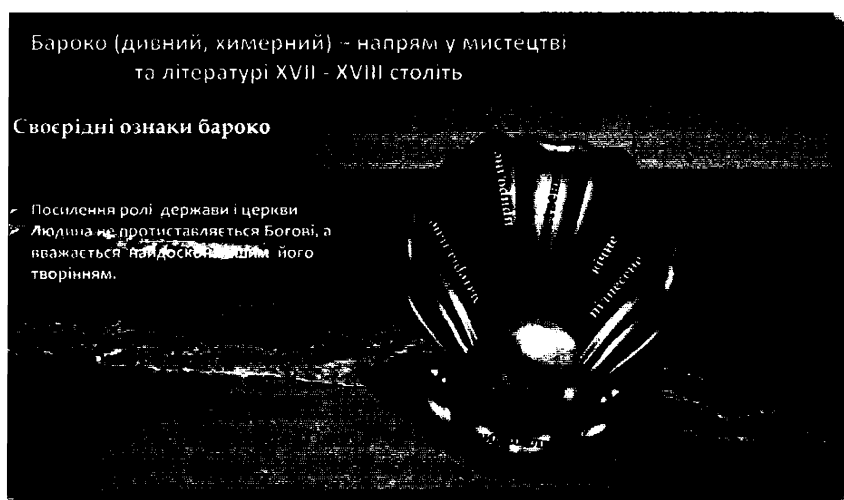
Гуманізм став вираженням нового світоспри-

яття, нового розуміння сутності людини, яке розвивало ідеї права людини на земні радощі й інтелектуальний розвиток, на задоволення чуттєвих і духовних запитів, на земну, прижиттєву славу. Троголосивши людину вільною, гуманісти боролися з усім тим, що цю волю обмежувало, за духовне розкріпачення особистості.

Немає нічого вищого за зоряне небо, на яке дивимось із захопленням і трепетом перед незбагненністю Всесвіту. Так і епоха Відродження – це зоряна вершина, яка сформувала нову духовність, створила багато шедеврів мистецтва, виплекала прекрасні ідеали.

Подякуймо яскравим зіркам за ті знання, які ми утримали, і з радістю в серці повертаймося до ласу.

БАРОКО

Бароко (дивний, химерний) – напрям у мистецтві та літературі XVII - XVIII століть

Своєрідні ознаки бароко

- Посилення ролі держави і церкви
- Людина не протиставляється Богові, а вважається найдосконалишим його творінням.

Як би гарно було б продовжити свій відпочинок! Опинитися у райському куточку, де немає ні зошитів, ні підручників, ні домашніх завдань! Спробуймо зараз з вами це зробити. Заплющіть, будь ласка, очі, сядьте зручніше і подумки уявіть себе там, де ви почуваетесь дуже затишно, комфортно, де немає жодних проблем, де ви щасливі. До вашого обличчя ніжно торкається легенький вітерець, пустотливо грається вашим волоссям і шепоче на вушко компліменти. Що саме? (Відповіді учнів) Ваша душа наповнюється радістю, сонцем, щастям. Попереду ви бачите стежину і йдете нею. Скрізь ростуть чудові квіти, які простягають до вас пелюстки, ніби промовляючи: «Доторкнись до мене, візьми з собою. Я стану для тебе символом успіху.» Приторкніться до квітки, відчуйте її неповторний аромат, який нагадає вам найщасливіші моменти вашого життя. Які саме? (Відповіді учнів) А там далі на вас чекає море. Море... Воно ніколи не буває одноманітним, нецікавим, бо щодня, навіть щохвилини різне. Таємниче, мінливе, неосяжне – воно хвилює душу, не залишає байдужим серце. Одного дня воно тихе й спокійне, наче велике дзеркало, іншого – холодне й прозоре. Сонячні промінчики, пронизуючи солону воду, сягають дна, лагідно торкаються золотавого піску та яскравих сяючих мушель, гладеньких камінців та зеленуватих водоростей, ловлять маленьких спритних рибок, що зграйками весело бавляться біля

берега. Ви відчуваєте, як ваше тіло наповнюється енергією моря, сонця, неба! Тепер вам все під силу.

Ви чуєте, як весело бешкетують хвилячки, граючись, переганяють одна одну: хто з них швидше домчить до берега. Придивіться до них: на своїх гребенях вони несуть щось дуже яскраве, прекрасне, від чого неможливо відвести очей. Це ж перлинки! Який незвичайний подарунок море зробило вам! Візьміть їх до рук (учитель роздає учням перлинки). Які вони на дотик? Шорсткі чи гладенькі? Теплі чи холодні? Потримайте їх у долонях, відчуйте мелодію моря. Нехай ця перлинка стане для вас символом дивної, вишуканої, химерної **доби бароко**, що прийшла на зміну епосі Відродження.

XVII століття – це новий етап в усвідомленні людиною свого місця у Всесвіті. Після доби Відродження настав час розчарувань і розгубленості. Ідеал богорівної високодуховної людини доби Відродження був зруйнований, як і гуманістичний оптимізм, зазнав краху. Європу охопив песимізм. Протягом усього XVII століття Європа переживала небувалі потрясіння: спустошлива релігійна Тридцятилітня війна в Німеччині; жахлива економічна криза в Іспанії; постійні інтриги та повстання у Франції; громадянська війна і революції в Англії; зростання релігійної нетерпимості. Ці та багато інших подій катастрофічного характеру сприяли утвердженню песимістичного світогляду, розчаруванню в людині – істоті жадібній, жорстокій, здатній убивати собі подібних, прирікати

інших на голод. У філософії та мистецтві панівними стають ідеї беззахисності людини перед природними стихіями, ударами долі, старістю, смертю. Єдине, що залишається людині, – бути стійкою, готовою пожертвувати всім, що має цінного в житті. Ці ідеї відобразилися в **бароко – художньому напрямі у мистецтві XVII століття. Характерними ознаками бароко в літературі є контрастність, динамізм, поєднання реальності та ілюзії, емоційна напруженість, складні метафори, символи, алегорії.**

У перекладі з італійської слово «**бароко**» означає «**дивний, химерний**», а з португальської – «**перлина неправильної форми**». Первісно словом бароко називали один із архітектурних стилів, який характеризувався вишуканою декоративністю і пишністю. Пізніше ця назва поширилася на інші види мистецтва.

У літературі бароко чимало рис, пов'язаних з літературними традиціями минулого. Письменники і поети XVII століття використовували античну міфологію як джерело сюжетів і образів; із середньовічної культури запозичили традиційні біблійні образи, надихалися ідеалами лицарських романів; послуговувалися системою ліричних та епічних жанрів доби Відродження, звертались до канонів петраркізму в любовній ліриці. Водночас художній світ барокової літератури глибоко оригінальний, самобутній, прин-

ципово відмінний як від ідеалів Відродження, так і Просвітництва. Бароковим творам притаманні крайня складність, поєднання трагічного з комічним, піднесеного з вульгарним, жакливого з кумедним, вигадливі метафори і порівняння. Звідси й назва напрому: бароко — перлина неправильної форми. При цьому, якщо демократичні письменники відображали у своїх творах глибокі протиріччя самого життя, то твори письменників аристократичного крила оспівували галантну любов, дрібні епізоди зі світського життя, вживаючи химерні метафори, алегорії, вдаючись до «гри слів». У цілому література бароко ілюструє чудові художні відкриття. Це, насамперед, патетичне відображення глибокого розчарування, викликаного кризою ренесансних ідеалів, зображення сили людського духу, здатності людини долати перешкоди, зберігати стійкість в найстрашніших життєвих випробуваннях. Особливо яскраво усе це звучить у поезії, яка в цей час переживає бурхливий розквіт у всіх країнах Європи. Сімнадцяте століття висунуло таких видатних поетів, як Луїс де Гонгора, Франсиско де Кеvedо, Джон Донн, Джон Мілтон, Жан де Лафонтен, Нікола Буало та ін.

Своєрідні ознаки бароко:

- Людина не протиставляється Богові, а вважається найдосконалішим його творінням.
- Поєднання релігійних і світських мотивів, образів.
- Настрої песимізму, скепсису, розчарування.

– Трагічна напруженість і трагічне світосприйняття.

– Прагнення вразити читача пишним, барвистим стилем.

Ще раз візьміть до рук свою перлинку – символ бароко. Доберіть до слова епітети. Яке воно є? (*Матеріальне, швидкоплинне, реальне, природне, божественне, духовне, вічне, піднесене*).

Подякуйте морю за те, що наситило вас життєдайною енергією і знаннями. Повертаймося до нашого затишного класу.

Література

1. Богосвятська А.І., Всесвіт на ім'я «урок». Перспективи біоадекватної технології в сучасній школі. – Електронний журнал «Філологічний Олімп» № 1, 2016.
2. Богосвятська А.І., Зарубіжна література для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням філології: підруч. для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / А.-М.І. Богосвятська, Л.Л. Ковальова. – Львів: Світ, 2016. – 310 с.
3. Волощук В.Є. Зарубіжна література: підруч. для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Євгенія Волощук, Олена Слободянюк. – Київ: Генеза, 2016. – 288 с.
4. Мілянська Н.Р. Зарубіжна література: підруч. для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Н.Р. Мілянська. – Тернопіль: Астон, 2016. – 318 с.
5. Сімакова Л.А., Снегірьова В.В. Зарубіжна література: підруч. для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл.

Інна Сорока,
вчитель зарубіжної літератури
Сумської ЗОШ І-ІІІ ст. № 5

Гештальт-завдання на уроках зарубіжної літератури

Я роблю свою справу, а ти – свою.

Я в цьому світі живу не для того, щоб відповідати твоїм сподіванням.

Утім, і ти зовсім не для того, щоб відповідати моїм. Ти – це ти, а я – це я, і якщо вже нам пощастило зустріти одне одного, то це прекрасно. А якщо ні – з цим нічого не вдієш.

Ф.Перлз «Гештальт-молитва»

У школі я викладаю зарубіжну літературу і працюю практичним психологом. Вивчаючи художні твори, ми характеризуємо героїв, аналізуємо їх вчинки, поведінку, внутрішній стан, висловлюємо власну думку про прочитане, складаємо психологічний портрет. При цьому активно використовуємо елементи гештальту, для інших предметів (українська література, історія, біологія, хімія та ін.), а також у приватній практиці.

Гештальт-терапія (від німецького Gestalt – образ, форма, структура) – форма психотерапії, розроблена в рамках гештальт-психології Фредеріком Перлзом. Це напрям психотерапії, мета якого – розширити усвідомлення людиною здатності бути самою собою і за допомогою цього краще розуміти себе, досягти більшої внутрішньо-особистісної цілісності і прагнення жити повним

життям, поліпшення контакту із зовнішнім світом, оточуючим.

У психології під гештальтом розуміють специфічну організацію частин, яка складає єдине ціле.

Гештальт-психологія як напрям психологічної думки, виникла на початку ХХ століття. Експерименти гештальт-психологів показали, що людське сприйняття не детерміновано механічним підсумовуванням зовнішніх подразників, а має свою власну організацію. У своєму сприйнятті організм вибирає те, що йому важливо і цікаво. Наприклад, жага спонукає людину вважати склянку води на столі, заставленому стравами, як значущий об'єкт, але коли жага буде втамована, найімовірніше, його увагу приверне щось інше. Сприйняття влаштовано таким чином, що значуща фігура вступає на перший план, чи буде це образ коханої людини, чи відчуття голоду, біль. Всі інші об'єкти в цей момент зливаються, становлять так званий фон. Для ілюстрації цього феномена є картинка, що містить подвійні зображення. Відкриття гештальт-психологів мали важливі філософські наслідки: людина несе відповідальність за те, що саме вона сприймає і як себе почуває.

Гештальт-психологія вплинула на формування уявлення про організм як єдине ціле. Гештальт-пси-

холог Курт Левін розробляв теорію психологічного поля. Її суть у тому, що поведінка визначається цілісною конфігурацією життєвого простору людини, балансом між потребами організму та об'єктами зовнішнього середовища.

Теоретичні відкриття гештальт-психології впроваджував у практику психотерапії у 40-і роки ХХ століття психоаналітик Фредерік Соломон (Фріц) Перлз.

1. Загальні положення гештальт-психології

Теорія гештальт-терапії ґрунтується на таких твердженнях.

Людина являє собою цілісну соціобіопсихологічну істоту. Будь-який поділ її на складові частини, наприклад, психіку і тіло, є штучним.

Людина і навколишнє середовище являють собою єдиний гештальт. Середовище впливає на організм, а організм перетворює на середовище. Стосовно психології міжособистісних відносин це означає, що, з одного боку, на нас впливає поведінка оточуючих, з іншого, якщо ми змінюємо свою поведінку, то й оточення має змінитися.

Контакт – базове поняття гештальт-терапії. Організм не може існувати в безповітряному просторі, так само, як і в просторі, позбавленому води, рослин і живих істот. Людська істота не може розвинутися у середовищі, позбавленому інших людей. Всі основні потреби можуть задовольнятися тільки в контакті з навколишнім середовищем. Контакт визначає взаємодію як з живими, так і з неживими предметами. Бачити дерево і світанок, чути шум водоспаду або гірську луна – це теж контакт. Контакт може бути і зі спогадами чи образами майбутнього, які відчуваєш сильно і яскраво.

Особистісно орієнтована освіта передбачає здійснення особистісного підходу до учня. Серед моделей особистісно орієнтованої педагогіки І.С.Якиманська виокремлює і психологічну, тобто визнання відмінностей у пізнавальних здібностях учнів, які в реальному освітньому процесі проявляються в здібності до навчання. Метою особистісно орієнтованого навчання є процес психолого-педагогічної допомоги дитині в становленні її суб'єктивності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвому самовизначенні. Особистісно орієнтований підхід поєднує виховання й освіту у єдиний процес допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту, розвитку дитини, підготовки її до життя.

Ще один важливий аспект особистісно орієнтованого навчання – це проведення занять з урахуванням індивідуально-психічних особливостей учнів. На сучасному уроці вчитель обов'язково враховує те, що кожен учень має свій, індивідуальний стиль навчання (візуальний, слуховий, кінестетичний). Тому, якщо вчитель на уроці пропонує учням бесіду, лекцію або розповідь, виграють лише ті учні, які мають слуховий стиль навчання. Для візуалів обов'язково потрібна наочність (графіки, схеми, ілюстрації до твору, картини, фільми, презентації тощо). Важливо дати їм можливість попрацювати з друкованими текстами. А ось забезпечити ефективно навчання кінестетиків – завдання для вчителя не з легких. У західноєвропейських школах для дітей, які навчаються у русі, пропонують тренажери (наприклад, учень читає і при цьому крутить

педаль). У наших школах лише окремі вчителі початкових класів, враховуючи потреби дітей-кінестетиків, обладнують спеціальні парти, за якими учні протягом уроку можуть попрацювати стоячи. Учитель-словесник, який зацікавлений у тому, щоб створити умови для ефективної роботи на уроці учнів із кінестетичним стилем навчання, готує для них спеціальні завдання (інсценування уривків твору, зображення якогось епізоду пантомімою, виготовлення наочності до уроку тощо).

Учительські методики на сучасному уроці мають бути пристосовані також і до школярів з ліво- або правопівкульним інтелектом, а також до дітей з різним типом нервової системи.

Отже, врахування індивідуальних психічних особливостей школярів під час організації та проведення навчально-виховного процесу – важливий показник майстерності вчителя.

Педагогічно-психологічна технологія «Створення ситуації успіху»

Ситуація успіху – це суб'єктивний психологічний стан задоволення результатом своєї фізичної або розумової праці чи морального напруження; це те, що може організувати вчитель для успішного навчання учня і досягнення ним радості від виконаної справи.

Серед основних вимог до сучасного уроку, за О. Г. Куцінко, є і психологічні, а саме:

- урахування психологічних особливостей кожного учня;
- створення сприятливого психологічного клімату і позитивного настрою вчителя і учнів;
- дотримання педагогічної етики і такту;
- дотримання розумної вимогливості й доброзичливого ставлення вчителя до учнів.

Запрошую вас до участі у створенні такої ситуації. Зіграйте роль учня, який невпевнений у своїх силах. До речі, це може бути не завжди слабкий учень, а просто невпевнений у собі або тривожний. Отож, уявімо декілька ситуацій:

- написання контрольної роботи ;
- виконання завдань тестів;
- написання твору;
- виразне читання напам'ять поезії ;
- виступ на шкільному заході;
- власний варіант ситуації.

Завдання:

Об'єднуйтеся у пари учень-вчитель, виберіть ситуацію, розподіліть ролі та знайдіть слова, які допомогли б учневі повірити у себе, у свій успіх.

В умовах особистісно орієнтованого навчання аналіз уроків проводиться за різними аспектами, серед яких психологічний – вивчення дотримання психологічних вимог до уроку (забезпечення розвивального типу пізнавальної діяльності учнів.)

Психологічний аналіз уроку

1. Загальна психологічна спрямованість уроку:
 - ❖ мотивація діяльності вчителя й учнів на уроці;
 - ❖ інтерес учителя й учнів до уроку (до змісту, методів та форм; наприклад, можна використати

діаграму, яку створюють діти, вибираючи ті форми роботи, які найбільше сподобалися на уроці),

2. Реалізація ідей розвивального навчання:

- ❖ робота щодо формування активності, самостійності й творчості;
- ❖ використання засобів для переходу від навчання до самонавчання.

3. Організація пізнавальної діяльності на уроці:

- ❖ наявність настанови на сприймання, запам'ятовування й роздуми;
- ❖ цілісне та свідоме осмислення, сприйняття навчального матеріалу (постановка мети, спрямування усвідомленості в одному напрямку, застосування цілісного підходу, наочності, образності тощо);
- ❖ способи організації уваги;
- ❖ прийоми розвитку пам'яті;
- ❖ засоби розвитку мислення з використанням порівнянь, зіставлень, аналізу, синтезу, класифікації, систематизації тощо;
- ❖ методика роботи з аргументами, поняттями; способи розвитку творчої уяви.

4. Формування вмінь і навичок дітей:

- ❖ прийоми формування загальнонавчальних умінь і навичок;
- ❖ прийоми формування спеціальних умінь і навичок; види вправ і їх сприяння тренуванню вмінь і навичок; роль указівок, інструкцій, алгоритмів, зразків під час формування вмінь і навичок;
- ❖ раціональне використання часу на уроці.

5. Розвиток емоційно-вольової сфери учнів:

- ❖ характер емоцій, що переважали на уроці; вияви найвищої активності;
- ❖ засоби корекції емоцій, використані вчителем;
- ❖ урахування індивідуальних особливостей і стану учнів;
- ❖ способи активації вольової сфери учнів;
- ❖ увага до учнів з агресивним і депресивним станом.

6. Психологічна саморегуляція вчителя на уроці: творче самопочуття вчителя на уроці;

- ❖ контакт учителя з учнями;
- ❖ реакція вчителя на аналіз уроку.

7. Висновки і пропозиції:

- ❖ сприяння уроку психічному розвитку учнів;
- ❖ особливо вдалі моменти уроку щодо розвитку психіки учнів;
- ❖ аспекти роботи з формування здорової психіки учнів на уроці, на які необхідно звернути особливу увагу.

Учитель, як правило, до кожного уроку намагається підготувати якомога більше інформації.

Чомусь ми вважаємо, що поінформувати учнів – найголовніше завдання вчителя. Тому й у меті уроку перша позиція знання: навчити учнів, дати знання, формувати знання.

А тепер пригадайте, яку мету ставить перед собою героїня фільму «Іронія долі» – вчителька Надя: «Я хочу навчити своїх учнів мислити. Щоб про все у них була власна думка». То що ж головніше – «дати знання» чи «навчити мислити»? Перед школою стоїть завдання виховати мислячу людину, здатну критично оцінювати події, явища, приймати самостійні виважені рішення, мати творче і

критичне мислення. Особливо це використовується при створенні відеоролика. Під час знімання діти творчо осмислюють поведінку та характер ролі, намагаються передати відповідний душевний стан. Під час перегляду медіа-проекту у формі відеоролика або вивчення параграфу чи тексту доцільно використати таку форму роботи, як «Стоп-кадр!» або «Стоп-текст!», коли учитель або психолог говорить відповідну фразу і питає в учнів, як могли б скластися події, якби рішення чи вчинок були іншими. Наведу приклад.

Перегляд уривка медіа-проекту у формі відеоролика «Уроки терпеливості Григорія Сковороди»

Як би склалося подальше життя Григорія Сковороди – українського мандрованого філософа, якби він не сказав, що його учень мислить, як свиняча голова?

На моє глибоке переконання, уроки дають унікальні можливості для розвитку критичного мислення школярів. Для цього вчителю-словеснику важливо відмовитися від практики «нав'язування» дітям чужих або власних думок щодо того чи того твору, трактування художнього образу тощо. Якщо вчитель прагне, щоб його учні думали і висловлювали власні позиції на уроці літератури, а не лише запам'ятовували усталені істини, він має досконало володіти технологіями розвитку критичного мислення школярів.

Якщо раніше головний герой твору був лише позитивним, то тепер його розглядають і з негативного боку, не ідеалізуючи.

Вправа «Займи позицію»

Робін Гуд – герой чи розбійник?	
Народний герой	Розбійник
Любив природу – ліс	Світилися очі, коли чув розповіді про життя розбійників
Мирно проходив повз компанії лісників	Вбив людину – лісника
Гарний стрілець із лука	Стає отаманом у розбійників
Корону віддає Маріан, а не доньці шерифа	Грабує, хоча й багачів
Гроші віддає бідним	
Висновок: образ Робін Гуда – неоднозначний, хоча для англійського народу він – герой	

Чи можна робити добро, здійснюючи погані вчинки?

Під час індивідуальної консультації запропонуйте дитині скласти таку таблицю про свої позитивні і негативні вчинки, нехай зробить висновок про себе.

Елементи гештальт-психології використовуємо під час вивчення образів або історичних особистостей: спочатку з'ясуємо перше враження, а потім аналізуємо вчинки, додаємо невідому раніше інформацію (однокласники дійсно володіють неповною інформацією про життєві обставини, захоплення, вчинки тих, хто поряд) і лише потім складаємо

повну характеристику. Особливо це слід робити, коли виникає конфліктна ситуація, щоб пояснити її учасникам вчинки. Наведу приклад.

Пропоную переглянути епізод фільму режисера Олександра Роу «Вечори на хуторі біля Диканьки» за мотивами повісті М.В.Гоголя, в якому дається неповна характеристика героїв. (Перегляд початку фільму.)

До речі, не всі герої змінюються, доповнити їх характери нічим, і зараз ви у цьому переконаєтесь. Уявіть, що ми з вами вивчили весь твір, що б ви могли доповнити до характеристик героїв?

Попереднє сприймання характеру особистості і внесення до нього додаткової інформації

Образ	Попередня характеристика	Доповнення до характеристики образу після спостережень
Козак Чуб	Багатий, ледачий	Гарний батько, але любить випити, жаліє Вакулу
Оксана	Вередлива	Принижує, але вміє і вибачитися за свій вчинок, товариська, насмішувата, любляча
Вакула	Силач	Гарно малює, добрий коваль, сміливий, вміє до свої мети
Солоха	Добра баба	Відьма, знається із чортом, обманює і принижує чоловіків
Чорт	Самий звичайний	Додати нічого

Спілкуючись з дитиною, особливо у разі конфліктної ситуації, слід розпитати, чи добре вона зрозуміла вчинок того, хто образив, чи зможе його пояснити?

А чи були у вашому житті ситуації, коли людина виявилася зовсім не такою, якою здавалася на перший погляд? Поділіться досвідом.

Елементом гештальт-терапії, яка активно використовується під час навчально-виховного процесу, є включення до програми із зарубіжної літератури такого жанру, як морально-психологічний роман, бо саме він цікавий використанням елементів гештальт-терапії. Увага письменника зосереджується на важливих моральних проблемах і внутрішньому світі людини з використанням різних засобів та прийомів психологічного аналізу («діалектика душі» героїв), зображенням ставлення дійових осіб до світу зовнішнього, взаємодії з ним.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТВОРИ

Серед найвідоміших творів цього жанру – роман Ф.М.Достоевського «Злочин і кара». Письменник точно передає психологічний стан злочинця, поведінку слідчого. В Японії у юридичних навчальних закладах роман вивчають 90 годин, щоб майбутні правознавці розумілися на психологічних тонкощах убивці, слідчого.

Заряд оптимізму дає вивчення повісті Ернеста Хемінгуея «Старий і море», де людина, знаходячись,

у важкій життєвій ситуації, підтримує себе розмовою із рибою, морем, пташкою, приємними спогадами про своє життя. Її слід порадити прочитати тим, хто перебуває у скрутному становищі, щоб отримати заряд енергії. А як ви підтримуєте себе у складних життєвих ситуаціях?

Мотивом песимізму пройнята новела Франца Кафки «Перевтілення». Грегор Замза одного ранку прокинувся і побачив, що він «обернувся на страхітливу комаху». І родина, яку він забезпечував, не виявила ніякої підтримки. Постає запитання: благодійність Грегора Замзи – це піклування про сім'ю чи самознищення?

А чи можете ви пригадати ситуації, коли ваша добра справа знищувала вас як особистість? Наведіть приклад.

Представники гештальт-підходу (М. Вертгеймер, К. Дункер, К. Левін, В. Кьолер) збагатили психологію такими поняттями, як "проблемна ситуація", "інсайт" Дослідження К. Левіна довели, що не тільки ситуація, яка існує в теперішній момент, а й її передбачення, предмети, що існують у свідомості людини, можуть визначати її діяльність. На уроках української і зарубіжної літератури, історії можна використати таку форму роботи, як читання із зупинками, що допомагає учням уважно дослухатися до тексту, робити прогнози, ставати ніби співавтором твору.

Читання із зупинками

Рюноске Акутагава «Павутинка»
(переклад І. П. Дзюба)

Одного дня самотній Будда зічев'я походжав берегом озера Лотосів. Білосніжні, як перли, квіти на воді із своїх золотистих тичинок ненастанно ширили навкруги невимовно приємні пахощі. У раю був ранок. Будда пройшов понад озером, потім став і крізь листя лотосів, що вкривали поверхню води, подивився вниз.

На вашу думку, що міг побачити Будда внизу?

Під озером було пекло, а тому крізь прозору, як кришталь, товщу води, наче в стереоскопі, ясно прозирала ріка Сандзунокава й Шпиляста гора. Погляд Будди привернув чоловік на ім'я Кандата, що разом з іншими грішниками, яких аж кишіло, мучився в пеклі. Той Кандата, великий лиходій, за життя вбивав людей, підпалював їхні оселі й учинив чимало інших злочинів.

Чи міг Кандата робити добро? Якщо так, то яке саме і скільки разів?

А добро зробив лише один раз... Споглядаючи пекло, Будда згадав, як Кандата врятував життя павукові, й вирішив віддячити йому за добро – при нагоді допомогти вибратися з пекла.

Який спосіб міг використати Будда, щоб допомогти грішнику вибратися з пекла?

На щастя, поблизу над зеленим, як малахіт, листям лотосу райський павук плів свою чарівну сріблясту нитку. Будда взяв павутинку і повз сніжно-білих, як перлина, квітів швидко спустив її далеко-далеко вниз, до самого пекла.

II

Там, на дні пекла, у Кривавому озері борсався Кандата.

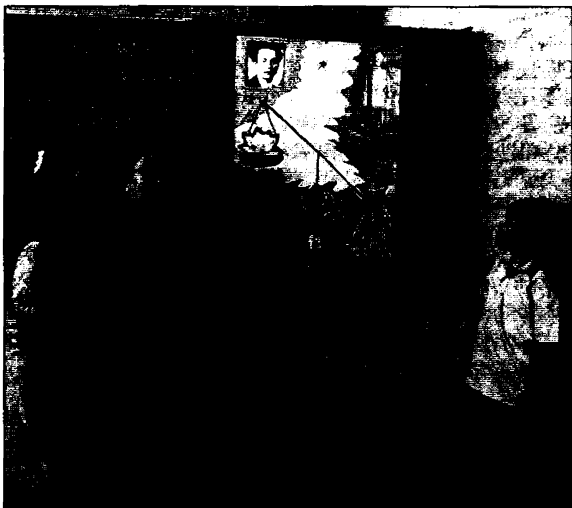
Опишіть пейзаж пекла. А тепер давайте послухаємо, чи збігається він із описом Рюноске Акутагави?

Хоч куди глянь, всюди темна кромішня, і тільки коли-не-коли в тій темряві зблисне вістря Шпилястої гори. Чи може бути щось страхотливіше? Навколо тихо, як у могилі, лише іноді чути тихі зітхання грішників – виснажені пекельними муками, вони навіть не можуть плакати вголос. Тож і Кандата, задихаючись у Кривавому озері, звивався, корчився, як жаба перед смертю.

Та якась ненароком він звів очі вгору: з далекого неба над Кривавим озером у п'ятмі, немов боячись людського ока, повисла блискуча сріблиста павутинка.

Чи зрозуміє Кандата, що павутинка – це шлях спасіння і скористається нею?

Отак розмірковуючи, Кандата мерщій учепився обома руками за павутинку і відчайдушно почав дертися вгору... а догори піднятися було нелегко – рай і пекло відділяла не одна тисяча рі. Зіп'явшись трохи, Кандата втомився і навіть не міг був рукою ворухнути. Що ж тут удієш? Вирішивши перепочити, Кандата повис на павутинці й зиркнув униз...

Що побачив Кандата унизу?

Та нараз він схаменувся – слідом за ним, як мурашня, по павутинці вгору п'ялася сила-силенна грішників... Треба негайно щось придумати, інакше павутинка увірветься.

Що придумав зробити Кандата, щоб павутинка не порвалася?

І Кандата щосили закричав: «Гей, грішники! Це моя павутинка. Хто вам дозволив чіплятися за неї? Ану, спускайтеся вниз!»

Чи послухалися грішники Кандату? Що, на вашу думку, відбулося далі?

Але тої ж миті павутинка зненацька розірвалася

саме над Кандатою і він, закрутившись дзигою, швидко зник у темряві. В імлістому просторі, виблискуючи, лише висіла тоненька райська павутинка.

III

Стоячи на березі озера Лотосів, Будда від початку до кінця стежив за цією сценою.

Яке враження на Будду справив вчинок грішника?

А як Кандата каменем упав у Криваве озеро, обличчя Будди посмутніло і він пустився йти далі. Мабуть, жалюгідним здався йому Кандата, який намагався тільки сам вилізти з пекла, але був заслужено покараний за своє черстве серце і знову опинився в безодні.

Чим закінчилася новела? Прочитайте останнє речення твору.

А лотосу до всього байдуже. Його білий, як перлина, цвіт похитував вінчиками коло ніг Будди, а золотисті тичинки сповнювали повітря невимовно приємними пахощами. У раю бралосся до полудня.

Ігрові технології

Поняття «ігрові педагогічні технології» охоплює досить велику групу методів і прийомів організації педагогічного процесу у формі різних дидактичних ігор і є ще однією формою використання гештальт-психології. На відміну від ігор, взагалі дидактична гра має істотну ознаку – чітко поставлену мету навчання й відповідні їй педагогічні результати. Ігрова форма занять створюється на уроках за допомогою ігрових прийомів і ситуацій, що виступають як засіб спонукання, стимулювання до навчальної діяльності.

Ознакою сучасного уроку літератури є активне використання вчителем ігрових моделей навчання на нетрадиційних уроках. Так, ознайомити дітей з життєвим та творчим шляхом письменника допомагають такі нетрадиційні уроки: урок-портрет, урок – літературна вітальня, урок – мистецький салон, урок-екскурсія, урок-виставка та інші. В основі цих уроків – рольова гра. Учні виконують ролі «біографів», «літературознавців», «експертів», «дослідників», «художників», «генераторів ідей», «декламаторів», «читців», «бібліотекарів», «екскурсоводів» тощо.

Отже, використання ігрових технологій – важливий аспект сучасного уроку літератури, оскільки гра – надзвичайно ефективний засіб активізації пізнавальної діяльності учнів.

Особливий відгук у душах не тільки дітей, а й дорослих знайшла гра в радість дівчинки-сироти Полліанни, героїні однойменного роману Елеонор Портер. Ось де справді на повну силу використовується принцип гештальту.

Запрошую вас зіграти у таку гру і знайти вихід із скрутною ситуації:

- ❖ У вас не виходить розв'язання задачі;
- ❖ Вас образив однокласник;
- ❖ На концерті ви збилися під час виконання пісні;
- ❖ Батьки вилаяли вас за погану оцінку;
- ❖ Придумайте власний варіант ситуації.

Попрацюємо над образами твору. Щоб відчути реальність літературних героїв, проведемо рольову гру **«Розповідь від імені героя твору»**. Спробуйте розказати про побачене і почуте на прикладі твору Акутагави «Павутинка» від імені Будди, Кандати, Лотоса.

(Учні виходять до дошки і своїми словами передають побачене від імені літературних героїв.)

Будда. Був прекрасний ранок, я прогулювався раєм, кризь товщу води побачив, як мучиться грішник Кандата. Вирішив йому допомогти, пригадав, як чоловік не розтоптав павучка, і кинув Кандаті павутинку. Мені було добре видно, як Кандата довго повз угору по павутинці, та потім глянув вниз і злісно закричав, щоб інші грішники не лізли слідом за ним. У цю хвилину павутинка обірвалася над Кандатою, і він полетів вниз. На душі у мене стало сумно, а грішник здався таким жалюгідним.

Кандата. За життя я не зробив жодної доброї справи, тож мучився у пеклі разом із іншими грішниками. Раптом я побачив що до мене з раю хтось спустив павутинку. Не роздумуючи, я вчепився в неї руками і поповз вгору. Згодом, коли я втомився, вирішив поглянути вниз, побачив, що тисячі грішників повзуть по моїй павутинці. Спочатку я злякався, що вона обірветься, і почав кричати на грішників. На превеликий жаль, павутинка порвалася у ту ж хвилину.

Лотос. Я – прекрасна квітка, якій випала честь рости у райському саду. Того ранку сам Будда прийшов, щоб помилуватися мною. Але його погляд відволікло щось, що він побачив кризь товщу води. Будда довго дивився, а потім його обличчя враз стало сумним і він пішов геть.

Вчитель. Чи вдалося вашим однокласникам передати відчуття і переживання літературних героїв?

Порадьте дитині зіграти роль того, чий вчинок її особливо вразив як у позитивному, так і в негативному плані.

Вчитель. Після відчуття реальності героїв новели у вас, напевно, виникло бажання поспілкуватися з ними? Ви думаєте, що це неможливо, а ось і ні. Робота з таблицею РОФТ допоможе вам поспілкуватися не лише з героями, а й з автором новели.

Створення таблиці «РОФТ»

Роль	Отримувач	Форма	Тема
Читач	Акутагава	Телефонний дзвінок	Дякую за прекрасний твір
Будда	Кандата	SMS	Вчися дбати про інших
Лотос	Будда	MMS	
Кандата	Грішники	Крик	Злізьте із павутинки!

Вчитель. Що дало вам заповнення таблиці «РОФТ»?

(Очікувана відповідь. Відчути настрій кожного персонажа, читача твору, дізнатися про їхні думки щодо інших, відчуття їх реальної присутності.)

Запропонуйте учневі заповнити таку таблицю, записавши в ній імена тих, хто вплинув на нього.

Гештальт-психологія здійснила вплив на психологію в різних її проявах. Так, у гештальт-теорії обґрунтовано залежність процесу запам'ятовування від особливостей організації матеріалу. Якщо матеріал не має чіткої структури, то індивід прагне розбити його на елементи або об'єднати так, щоб він краще запам'ятовувався. Наведу приклад такого запам'ятовування із використанням принципу ейдетики. В кінці уроку із зарубіжної літератури з вивчення новели японського письменника Рюноске Акутагави «Павутинка» рефлексію провела з допомогою ейдосконспекту.

Коментування ейдосконспекту

Рюноске Акутагава – талановитий письменник жанру новели. Найвідоміший його твір – «Павутинка». Головний герой твору – Будда, другорядний – Кандата. Темою новели є зображення того, як Будда хотів допомогти врятуватися грішникові Кандаті. Головна думка твору – треба робити добро і допомагати іншим. Схожий сюжет у байці «Про цибулинку» (роман Ф.М. Достоєвського «Брати Карамазови»).

Такий конспект можна запропонувати створити за подією, яка справила на учня особливе враження, або конфліктною ситуацією. Слід звертати увагу на кольористику ейдосконспекту, що буде свідчити про настрій дитини, обговорити, чому саме такі образи використано і що вони означають.

Під час психологічного консультування добре використовувати і таку форму роботи, як «намисто» Дитині, яка важко запам'ятовує теоретичний матеріал, слід поради розподілити його на маленькі частинки і розмістити їх у потрібній послідовності, це допоможе запам'ятати послідовність хімічної реакції, фізичного досліду, географічної подорожі, історичної події, сюжету твору. Використовувати таку форму краще у роботі з групою. Учнівський колектив починає переживати за учня, який не знає цього матеріалу, сприймає його як частинку цілого – намистинку, підказує, де йому треба розміститися, і дитина відчуває увагу і турботу про себе. Пропоную таку вправу провести на прикладі повісті М.В.Гоголя «Ніч перед Різдом».

Отже, під час навчально-виховного процесу практичний психолог або вчитель активно використовує елементи гештальт-психології і гештальт-терапії, і це є запорукою доброзичливого спілкування і оптимістичного світосприйняття учня, всебічного вивчення літературного твору.

Використані джерела

1. Куцінко О.Г. Професійний довідник учителя літератури. – Х.: Вид. група «Основа», 2012.
2. Волощук Є., Слободанюк О. Зарубіжна література: підруч. Для 7-го кл. загальноосвіт. навч. закл. – Київ: Генеза, 2015.
3. А.І.Богосвятська «Як зробити смачний, ароматний, кольоровий урок літератури». Львів, 2015.
4. Хроменко І. А. «Сучасні підходи до організації сучасного уроку світової літератури» - Зарубіжна література в школах України. – № 5, 2011.

Валентина Полякова,
вчитель зарубіжної літератури
Червонопартизанської ЗОШ I-III ст.
Херсонської обл.

Формування громадянина України на уроках зарубіжної літератури

(на прикладі літературних творів, що вивчаються у 8 класі)

*Живе лише той, хто не для одного себе живе.
Жити тільки для себе – не означає жити.*

Менандр

*Поэтом можешь ты не быть,
Но гражданином быть обязан.*

Н. А. Некрасов

Багато років ми вивчаємо твори світової літератури і звикли до того, що кожна тема містить інформацію, яка пов'язана з Україною. Ми розповідаємо учням про перекладачів відомих творів, про зображення того чи іншого історичного відрізка часу у творах українських письменників, а також про переосмислення давніх художніх образів в українській літературі. Це має і навчально-пізнавальне, і культурологічне, і естетичне, і, безумовно, виховне значення, адже українська література, маючи свою самобутність і особливий колорит, зазнала впливу багатьох літератур і посіла належне місце у всесвітньому літературному процесі. Для формування в учнів поваги до своєї історії, культури, літератури школа має навчити кожну дитину любити батьківщину і пишатися тим, що вона живе в Україні, адже це є складовою громадянської компетентності.

Громадянська компетентність – здатність людини захищати права, інтереси та потреби громадянина української держави і демократичного суспільства.

Але потрібно зазначити також і те, що іноді сама доба, яка є тлом художнього твору, і особистість автора можуть допомогти нам реалізувати найважливішу виховну мету – формування громадянина і патріота на уроці. Таким прикладом може слугувати література античності, а саме давньогрецька література, адже для греків людина була «мірилом речей». Ми розуміємо, що це не проста фраза, і на уроках літератури потрібно пояснити дітям, що вона означає. Зробити це можна, вивчаючи біографії письменників і їх твори. Давньогрецькі поети були, перш за все, особистостями, борцями і воїнами, справжніми патріотами і громадянами своєї країни, не байдужими до її долі і майбутнього.

Спинімося на творчості декількох з них. Так, наприклад, **Гомер**. Його постать овіяна таємницею, тому що ніхто не знає достеменно, де він народився, чи був він взагалі, чи написав свої безсмертні твори. Але одна тільки поема-епоса «Іліада», яка розповідає про події Троянської війни, могла б уславити його ім'я. І це зрозуміло: попри те, що він зображує найхоробріших воїнів-супротивників – Ахілла і Гектора – Гомер, як письменник-гуманіст, засуджує війну, її жорстокість. Бажання будь-якого воїна – повернутися після битви додому. Автор переживає за кожного із своїх героїв, співчуває їм і змушує

непримиренного Ахілла віддати мертве тіло Гектора його батькові, Пріаму. Гуманістичний пафос твору «бере верх», але при цьому учні розуміють, що кожен із героїв Гомера, не вагаючись, захищає свою землю і ладен віддати життя за батьківщину.

Вивчаючи біографію давньогрецького поета, представника декламаційної лірики **Тіртея**, вірші якого зміцнювали бойовий дух воїнів, виховували в них почуття обов'язку перед батьківщиною, надихали на подвиги, ми показуємо учням цікаве зображення митця – у вигляді спартанського воїна. Це дуже символічно, адже для поета головне – честь, захист батьківщини. Цю думку він відстоює у своїй поезії «Добре вмирати тому...», яка є шедевром громадянської лірики. Пам'ятаючи про те, що у Давній Греції поет і ліричний герой – поняття тотожні, ми висвітлюємо позицію Тіртея – громадянина і патріота: він сам воїн, тому його слова звучать впевнено і твердо:

*Добре вмирати тому, хто, боронячи рідну країну,
Поміж хоробрих бійців падає в перших рядах.*

Аналіз вірша дає можливість провести коротеньку дискусію: «Чи згодні ви з думкою Тіртея?». Висловлювання учнів будуть різними, і це дуже добре, тому що допоможе нам перейти до вивчення творчості Архілоха, якого часто порівнюють з Тіртеєм.

Життя і творчість **Архілоха** є показовими в контексті сьогоденних подій в Україні, тому вивчення творів саме цього поета важливе і актуальне. Він теж воїн, як і Тіртея, але воїн-найманець, тому пафос його віршів інший. Учні одразу відчують різницю між ліричними героями творів Тіртея і Архілоха. Архілоха вважають « новою людиною » свого часу, тому що він не « стійкий олов'яний солдатик », і ніщо людське йому не чуже. У нього є недоліки, але поет не перестає бути цікавим для нас. Він намагається відстояти думку, що людське життя цінніше за все, а спис можна придбати і новий. Це поет-філософ, який стверджує, що людина має бути непохитною в усіх життєвих випробуваннях, стримано сприймати радість і нещастя, з гідністю – всі зміни у своєму житті. Аналізуючи вірші Архілоха, спонукаємо учнів до роздумів: яка позиція правильна? Замислившись над питанням, учні зрозуміють, що не все так просто, і однозначної відповіді не існує. Тут можна провести паралель із нинішніми подіями в Україні, пригадати різне ставлення до вчинків командирів, які воюють на Сході: яке рішення прийняти – стояти до останнього чи врятувати життя солдат? Той, хто залишив поле бою, – зрадник чи герой? Учні можуть зіткнутися з непростими питаннями:

Що таке патріотизм?

Чи існує міра, якою можна виміряти патріотизм кожного з нас?

Чи є я патріотом?

Чи здатен я воювати до останнього? А віддати життя за батьківщину?

Скільки коштує людське життя?

Не менш цікавими будуть і твори інших поетів – представників вокальної лірики, тому що вони певною мірою складають антитезу поетам-декламаторам. Мова йде про **Саффо**, **Анакреонта** й **Алкея**. Ці автори більше пишуть про кохання, радощі життя, але вивчення їхньої творчості дасть можливість вчителю показати учням «вічний конфлікт» громадянської й інтимної лірики. Поет-громадянин вважає за необхідне писати про подвиги в ім'я батьківщини, а Анакреонт говорить:

Дай мені Гомера ліру

Без струни, що зве до бою...

І кожен з названих поетів відстоює своє право на висловлення думки, на власну позицію. Але в усі часи поети, що вважали себе громадянами, порушували найважливіші теми сучасного життя і не хотіли розуміти так званих «запізнілих» ліриків, які пишуть про кохання у той час, коли йде війна і страждає народ. Як тут не згадати Федора Достоєвського, який говорив про те, що колись, в іншу добу, поетам «чистого мистецтва» можуть поставити пам'ятник за ту високохудожню поезію, яка виходить з-під їхнього пера, але у час страждань таких поетів могли б спалити на площі посеред міста і вважали б такий вчинок справедливим.

Серед названих давньогрецьких ліриків є ще одна цікава постать, найяскравіший представник давньогрецької монодичної лірики – **Алкей**. Можна запропонувати учням інформаційну картку з біографією і прикладами творів поета, щоб вони впевнилися в тому, що кожна особистість, яку ми вивчаємо, неповторна, особлива і має свою яскраву життєву історію. Глибокі громадянські почуття Алкея вилилися у філософські поезії, які не можна назвати несвоєчасними. Особливо, коли мова йде про засудження пристрасного кохання, через яке проливається кров. Мається на увазі вірш «Провина Єлени», через кохання якої до Паріса розпочалася Троянська війна:

... з вини Єлени в боях фрїгійці

Кров'ю стікали.

Таким чином, коло замикається: з Гомера ми починали розмову, закінчуємо Алкеєм, який по своєму переосмислює історію Давньої Греції, Троянської війни.

Протагор сказав: «Людина є мірилом всіх речей». Що він мав на увазі? Людину, яка вона є, з усіма її недоліками? Чи прагнення людини до чогось кращого, що ми називаємо ідеалом? Чи людина як особливе створіння, яка постійно вдосконалюється, розвивається, відчуваючи свою неповторність у Всесвіті?..

В усі часи людина прагнула жити у злагоді та гармонії з природою, суспільством, самою собою. Про це писали давні поети, про це мріємо і ми, жителі XXI століття. Але кожен розуміє також і те, що людина, щоб бути щасливою, має усвідомлювати себе часткою своєї країни.

Уроки літератури, безумовно, відіграють важливу роль у становленні дитини як громадянина і патріота, адже кожний автор, створюючи художню картину світу, намагається достукатися до наших сердець, через своїх героїв з допомогою їхніх вчинків, щоб читач вибудовував свою модель поведінки відповідно до ситуації, але, головне, залишався людиною.

Використані джерела

1. Н. О. Клочко, Н. Б. Дубова. Формування громадянської компетентності у студентів технічних університетів. <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2006/bxt/06knostu.php>

2. Смаріна Т. М. Формування громадянської компетентності учнів у процесі навчання правознавства. – http://www.br.com.ua/referats/dysertacii_ta_autoreferaty/116093.htm

3. А. В. Хорошилова. Усі уроки світової літератури – К. : Основа – 2008. – 368 с. -

http://svitliteraturu.ucoz.ua/board/usi_uroki_svitovoji_literaturi/8_klas_usi_uroki_svit_lit_khoroshilova_a_v/1-1-0-207

4. Світова література. Усі уроки в 8 класі. – <http://www.teacherjournal.com.ua/shkola/zarubizhna-literatura/7815-svtova-literatura-us-uroki-u-8-klas.html>

5. Л. А. Чередник. Зарубіжна література. 8 клас. Авторські уроки. – <http://knigi.b111.org/find/?book>

Олена Ірклій,

учитель-методист зарубіжної літератури
Миколаївської гімназії № 2

ДОДАТОК

Позакласне читання. Поезія Алкея

Виконайте вправу «Читання з позначками», позначаючи тільки ті факти біографії поета, які характеризують його як особистість.

АЛКЕЙ (кінець VII — початок VI ст. до н. е.) — давньогрецький поет-лірик. Рідне місто Алкея — Мітілена — пройшло характерний для тих часів шлях боротьби демосу з аристократією. Боротьба з тиранією на боці аристократії закінчилася для Алкея вигнанням, під час якого він став воїном-найманцем, брав участь у боях у Фракії та Єгипті. Після амністії поет повернувся і навіть замирився і потоваришував із вождем мітіленського демосу, мудрим тираном Піттаком, з яким до того довгий час боров-

ся. До нас дійшло кілька віршів Алкея часів громадянської війни, у яких поет закликав до повстання і боротьби з демосом і Піттаком (т. зв. «Пісні заколоту»). Ще раніше нестриманість і завзятість Алкея виявилися у боротьбі з невинним тираном Мірсилом, і коли той несподівано помер, бурхливі почуття радості поета вилилися в знаменитих поетичних рядках:

Пити, почнемо пити! І сп'яніймо всі,
Хоч і не хочеш, пий! Бо вже здох Мірсил!
(Пер. Н. Пашенко)

У низці віршів Алкей намагається дискредитувати Піттака, називаючи його «ворогом міста», «виродком вітчизни». У «Посланні Піттаку» поет дорікає йому за те, що той не повернув його з

вигнання і повисилав багатьох корисних місту людей. Проте в цих політичних віршах Алкея не можна знайти такої злісної ненависті до демосу та його вождів, як у Феогніда, у нього, ймовірно, відчувається скорбота людини, яка бачить несправедливість і страждає, не маючи змоги чимось зарадити. У кількох фрагментах віршів Алкея з'являється образ корабля, що потрапив у бурю. Один із них вражає своєю поетичністю та глибиною змісту і сприймається як алегорія, хоча поет її так і не розкриває. В описі драматичної епопеї корабля-держави, що от-от має загинути від страшних хвиль-потрясінь і що його намагаються врятувати відважні моряки, відчувається пристрасне почуття поета. Реалістично і дуже стисло відтворює Алкей відчайдушну боротьбу корабля за своє існування:

Не розумію звади поміж вітрів,
Шаліють хвилі, линуть сюди й туди...
А ми в розбурхану негоду
В чорнім судні серед хвиль кружляєм,
Жорстоко гнані нападом бурі злим.
Сягають хвилі аж до підніжжя щогл,
Вітрило наше розірвалось,
Тільки лахміття по вітру має.
Але найвище посеред хвиль лихих
Іще грізніший вал підіймається,
Біду віщує нездоланну,
Перш ніж боги пристань пошлють нам...
(Пер. Г. Кочура)

Порівняння корабля з державою виявилось надзвичайно вдалим, особливо в періоди потрясінь. Цей образ перейшов у римську та новітню літературу. Вірш закінчується сумними думками поета про неминучість катастрофи, він висловлює бажання «забути все» і побоювання щодо власної долі. Найчастіше Алкей постає у своїх творах пристрасним і бунтівливим борцем, котрому не завжди щастить. Зазнавав він поразок і на полі бою. Як і Архілоху, йому довелося рятуватися втечею і кинути свій щит. У зверненні до друга він пише:

Моїм повідай, що Алкей живий!
Та обладунок зник.
Вояк аттичний
Повисив, сміючись, мій щит жаданий
У храмі совоокої богині.
(Пер. Н. Пащенко)

Алкей оспівував чоловічу дружбу, насолоду, яку відчуває, підносячи келих з вином. Звертаючись до друга Меланіппа, поет запрошує його пити й не думати про майбутнє, бо «плач не плач — шлях неминучий, попереду тільки смерть». Почуття безнадійності виникло у віршах Алкея після поразки у боротьбі з тиранією, а можливо, і на початку вигнання, коли майбутнє бачилося позбавленим перспектив. Одійшовши після повернення на Лесбос від усякої політики, Алкей поринув у традиційні для монодичної лірики теми вина та

кохання. Значне місце в ліриці Алкея належить темі кохання. В одному чотиривірші він з гумором звертається до Ерота, називаючи цього юного бога «найстрашнішим з усіх безсмертних». Як правило, до почуття кохання Алкей ставиться досить серйозно і цнотливо. Це засвідчує, зокрема, його звернення до своєї уславленої співвітчизниці Саффо, яку поет, мабуть, ніжно кохав:

Сказати дещо хочу тобі одній,
Але як тільки глянеш на мене ти,
– Уста мої замикає сором,
Перед тобою стою безмовний.
(Тут і далі пер. А. Содомори)

Проте Алкей, очевидно, не виправдовує надто сильні пристрасті, що можуть примусити забути обов'язок чи пролити кров. У вірші, умовно названому «Провина Єлени», він саме в цьому обвинувачує героїню.

Її кохання до Паріса спричинило трагічну долю Трої:

Біль гіркий колись переніс, говорять,
Цар Пріам з дітьми через твій, Єлено,
Злочин, як спалив Іліон священний
Зевс-громовержець.
Не з такою в колі богів весілля
Еакід справляв, а з палат Нерей
В дім Кентавра він заманив любов'ю
Дівчину ніжну. Так колись Пелей на дівочім стані
Пояс розв'язав, і жаданим шлюбом
Поєднались він і дочка найкраща
Бога Нерей. Рік минув —
родився півбог безстрашний,
Син білявий в них, жеребців погонич,
А з вини Єлени в боях фрігійці
Кров'ю стікали.

Ще до Алкея лесбоські поети, використовуючи місцеві народні пісні, ввели в монодичний мелос низку нових поетичних прийомів і розмірів. Алкей продовжив цю традицію і залишив т. зв. «алкеєву строфу» — чотиривірш із складною ритмікою, що пізніше зажив чималого слави. Алкеєм були також написані чудові гімни, присвячені Ероту, Гермесу, Афіні, Гефесту й Аполлону. До нас дійшли невеличкі їх уривки, гімн до Аполлона докладно відомий з прозового переказу. Навіть у ньому вражає тонке й проникливе відчуття поетом природи. Пізніші покоління цінували Алкея як одного з найвидатніших ліриків Еллади.

Гра-подорож у Країну Зарубіжної літератури

Мета: формувати інтерес учнів до зарубіжної літератури; розвивати пізнавальні навички учнів, творчу активність, допитливість, логічне мислення; виховувати любов до читання художніх творів, почуття колективізму.

Девіз: Не просто слухати, а бачити.
Не просто дивитись, а.... чути.
Не просто відповідати, а ... міркувати.
Дружно і плідно працювати.

Учасники гри:

I команда – «Світлячки».

II команда – «Пілігрими».

III команда – «Літературознавці».

Після кожного конкурсу журі оголошує результати.

Хід гри

1. Організаційний момент

Учитель. Доброго дня, шановні учні! Сьогодні ми зібралися, щоб поринути у чарівний світ літератури, у якому постає і вирішується безліч проблем. Цей світ має багато призначень. Так, читанням насолоджуються, а знання літератури є важливою ознакою освіченої, культурної, інтелегентної людини. Водночас художні твори містять своєрідну шкалу духовних і моральних цінностей, накопичених людством упродовж тисячоліть, ознайомлюють нас із життям, побутом, звичаями, світоглядом і культурою різних народів. Ось як багато може Книга!

Як сказав класик української літератури Іван Франко: «Література кожного народу – це найкраще дзеркало його життя».

Сьогодні ми пересвідчимось, хто ж краще засвоїв вивчений матеріал і вміє його творчо використовувати. А тепер – у нову подорож нашою чарівною країною, що зветься «Зарубіжна література»!

У конкурсах беруть участь три команди, які, сподіваюся, гарно підготувалися і продемонструють нам свої знання та творчість.

2. Представлення команд. «Привітання» (учасники завчасно готують назву, девіз, емблему команди, обирають капітана).

Конкурс 1. «Відгадай»

Завдання: команди по черзі відповідають на запитання; за кожну правильну відповідь – 1 бал.

1. Міф у перекладі означає... (розповідь, переказ).

2. Наука, що вивчає міфи, – ... (міфологія).

3. Міфи виникли тому, що... (люди не могли пояснити багато явищ природи, від страху та нерозуміння поклонялися різним богам).

4. Є такі цикли грецьких міфів – ... (про богів, про героїв, про аргонавтів, фіванські, троянські).

5. Є такі види казок... (чарівні, соціально-побутові, про тварин)

6. Відомі німецькі збирачі казок... (брати Грімм).

7. Числа, які найчастіше зустрічаються в казках... (три, шість, дев'ять, дванадцять).

8. У народних казках найчастіше допомагають героям такі чарівні предмети... (шапка-невидимка, чарівна паличка, килим-літак...).

9. Прозова форма – це... (літературний твір або сукупність творів, написаних невіршованою мовою).

Конкурс 2. «Найуважніший читач»

Двом учасникам від команди пропонується назвати героя твору; кожна правильна відповідь – 1 бал.

1. «Очі її сяяли, як зірки, але в них не було ні тепла, ні миру». (*Снігова королева*)

3. «Боягузливий, слабкий і пихатий цар, який найбільше боявся героя». (*Еврісфей*)

4. «Так би зачух і загинув рід смертних людей, якби не став їм на захист і допомогу найблагородніший серед безсмертних...». (*Прометей*)

5. «Ах ти так, капітане! Тоді я тебе посаджу назад у кошик». (*Ассоль*)

6. «У середині квітки сиділа крихітна дівчинка, така гарна, така ніжна. (*Дюймовочка*)

7. «Вона була ніжна й прозора, з очима синіми, як глибоке море, й з великим риб'ячим хвостом» (*Русалонька*)

8. «... Я думала, він неодмінно впаде вночі. Я чула, який був вітер. Сьогодні він упаде, тоді і я помру». (*Джонсі*)

9. «Проте його краса обернулася злом для нього, бо він ріс гордим, жорстоким і егоїстичним». (*Хлопчик-Зірка*)

10. «Я люблю казки і пісні... Але у вас не розповідають казок. У вас не співають пісень». (*Егль*)

11. «Вклонився на чотири сторони Сонечку з княжною Апраксією». (*Ілля Муромець*)

12. «Тепер я вже буду мудріша», – сказала вона подумки і почала з того, що взяла золотого ключика і відчинила дверцята до саду. Далі вона відшукала в кишені шматочок гриба й гризла його доти, доки не зменшилася вдвоє». (*Аліса*)

13. «... У мистецтві чоловік був невдахою. Сорок років тримав він у руках пензель, але й на крок не приблизився до своєї Музи, щоб хоч торкнутися краю її мантиї». (*Берман*)

14. «...хіба вони вміють любити? Треба вміти любити, а цього вони не можуть». (Лонгрен)

15. «...Довге русяве волосся спадало на плечі; сивина ледь пробивалася, дарма, що йому йшов шістдесятій рік». (Седрик Сакс)

Конкурс 3. «Хто швидше?» Анаграми

Учасники гри мають якомога швидше відгадати і записати анаграми.

Врیشі – _____;
оопівадяни – _____;
кзаци – _____;
спіін – _____;
згаадик – _____;
бакйи – _____;
рипслія'в – _____.

Конкурс 4. «Відгадай з трьох спроб» (презентація)

За поданою інформацією назвати прізвище й ім'я письменника; правильна відповідь без підказки – 3б., за допомогою I підказки – 2 б., II – 1 б., III – 0,5 б.

Конкурс 5.

«Назви країну, батьківщину письменника»

Цей конкурс на швидкість: хто першим дасть правильну відповідь, тому зараховується один бал.

Жан де Лафонтен – Франція
Г. К. Андерсен – Данія
А. Чехов – Росія
Мацуо Басьо – Японія
Дж. Р. Кіплінг – Англія
Дж. Байрон – Англія
Марк Твен – США
Ч. Діккенс – Англія
Едгар По – США

И. Гете – Німеччина
Езоп – Давня Греція
Д. Дефо – Англія
Ж. Верн – Франція
Ф. Петрарка – Італія
Гомер – Греція
Вергілій – Рим
І. Крилов – Росія
М. Шолохов – Росія

Сервантес – Іспанія
Г. Гейне – Німеччина
Роберт Бернс – Шотландія
В. Скотт – Шотландія
О. Грін – Росія
В. Шекспір – Англія
О. Пушкін – Росія
А. де Сент-Екзюпері – Франція
Адам Міцкевич – Польща

Конкурс 6. «Ілюстрація»

Команди отримують по 4 малюнки, називають твір і епізод, який вони ілюструють.

Конкурс 7. «Слідопит»

Команди по черзі називають героїв, яким належать певні предмети.

Попелюшка – черевичок
Тролі – дзеркало
Кунігунда – рукавичка
Сопілка – Петрусь
Ассоль – кораблик

Мауглі – «Гаряча квітка»

Малян – пензлик

Кіт – чоботи

Аладдін – чарівна лампа

Пані Метелиця – пухові перини

Баба Яга – ступа

Буратіно – золотий ключик

Червона Шапочка – пиріжки

Дік Сенд – компас, карта Африки

Чарлі – шоколадка

Конкурс 8.

«Знавець літературних термінів»

1. Ліричний вірш з 14 рядків (сонет).
2. Співзвучність закінчень рядків у вірші (рима).
3. Художнє протиставлення подій, характерів (антитеза).
4. Художнє перебільшення (гіпербола).
5. Надмірне зменшення (літота).
6. Невеликий твір, що в алегоричній формі містить моральне повчання (байка).
7. Художнє означення (епітет).
8. Твір, який читаємо тією мовою, якою він був написаний (оригінал).
9. Словесне зображення картини природи (пейзаж).
10. Двоскладова стопа з наголосом на другому складі (ямб).

11. Невеликий прозовий твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом (новела).
12. Усна народна творчість (фольклор).

Конкурс 9. «Театральний»

Завдання: один учасник від команди з допомогою міміки повинен відтворити назву художнього твору, а команда повинна його відгадати; правильна відповідь – 2 бали.

Для I команди – «Пані Метелиця»,

II – «Останній дюйм»,

III – «П'ятнадцятирічний капітан».

Конкурс 10. «Передбачення»

Завдання (для всіх команд): у трьох скриньках знаходяться предмети, описані у вивчених творах; потрібно за допомогою певної інформації назвати предмет; за правильну відповідь – 4 бали.

Для I команди: один із цих предметів – гарна, корисна для людини річ, яка говорить лише правду. Але у руках злющого, «наче сам диявол», троля ця річ стає небезпечною і може призвести до неминучого лиха. Що це за предмет? (*Дзеркало*)

Для II команди: наступний предмет у скриньці – вона жива, з нею можна розмовляти, вона чарує своєю красою і неповторністю, її можна назвати символом казки. Що це? (*Троянда*)

Для III команди: це те, що так необхідне в житті, але не знадобилося одному з героїв твору. Цією річчю був нагороджений один з героїв твору. (*Золото, гроші*)

Конкурс 11.

«Чи пам'ятаю я вступ до поеми

О. Пушкіна «Руслан і Людмила»?

Цей конкурс на швидкість: хто першим дасть правильну відповідь, тому зараховується по одному балу за кожну правильно з'єднану логічну пару – предмет та його ознаку.

дуб		бурий
ланцюг		грізний
кіт		руський
доріжки		смарагдові
страхіття		чудові
берег		зелений
витязі		нечувані
хвилі		невідомі
ватаг		дикий
цар		золотий
вовк		морський
дух		учений

Конкурс 12. «Далі, далі...»

Команди мають дати миттєву відповідь на запитання. Якщо не знає відповіді, говорить: «Далі...». Підраховується кількість заданих за 1 хвилину запитань і кількість правильних відповідей. Кількість поставлених відповідей дорівнює кількості балів.

Запитання для I команди

Звідки родом Ілля Муромець? (*Із Мурома*).

У перекладі з санскриту Веди – це... (*священне знання*).

У якому лісі жила ватага Робін Гуда? (*Шервудському*).

Макет якої тварини допоміг ахейцям здолати Трою? (*Коня*).

Яких тварин розводив Поліфем? (*Кіз, овець*).

Предмет, за допомогою якого Кунігунда хотіла перевірити чи кохає її лицар? (*Рукавичка*).

Хто винен у смерті Олега? (*Кінь*) (*змія*).

Хто був водночас і розбійником, і героєм? (*Робін Гуд*).

Запитання для II команди

Старий Завіт містить ... книг. (*39*)

Автор «Вересового меду». (*Стівенсон*)

Плем'я людей, що мали малий зріст. (*Пикти*).

Лицар з балади «Рукавичка». (*Делорж*).

Від чийого крику люди помирили, квіти осипалися? (*Соловія Розбійника*).

Скільки Євангелій у Біблії? (*4*).

Троянська війна тривала... (*10 років*).

Двобій між Ахіллою і ... (*Гектором*).

Запитання для III команди

Найстарший богатир. (*Ілля Муромець*).

Одноокий циклоп, до якого потрапив Одиссей. (*Поліфем*).

Батько Поліфема. (*Посейдон*).

Скільки супутників Одиссея вирушили до Кіркеї? (*22*).

Друг Ахілла. (*Патрокл*).

Сукупність літератур народів усього світу. (*Всесвітня література*).

Жанр твору Вордсворта «До прекрасного». (*Сонет*).

Вразливе місце у Ахілла. (*П'ята*).

Конкурс 13. «Заморочки із бочки»

У шкатулці картки з номерами запитань. Кожна команда витягає запитання. Якщо вдасться витягти картку з написом «Щ» – «Щасливий випадок», бал додаємо автоматично. За кожну правильну відповідь – 1 бал.

1. Віршовий розмір «Іліади». (*Гекзаметр*).

2. Слово Гомер з грецької означає... (*сліпий*).

3. Епітет, яким наділяє Гомер Одиссея. (*Хитромудрий*).

4. Друг Дон Кіхота. (*Санчо Панса*).

5. Коран – пам'ятка якої релігії? (*Іслам*).

6. Професія пиктів. (*Броварі*).

7. Том Соїєр і Гекльберрі... (*Фінн*).

8. Пан Журден закохався у маркізу... (*Дорімену*).

9. Твір, у якому дівчина рахувала листки на дереві... (*«Останній листок»*).

Конкурс 14. «Музична скринька»

Прослухавши пісню «А моя любов» (Д. Собко), записати твори, в яких йдеться про кохання. За кожен твір – 1 бал. Час – 1 хв.

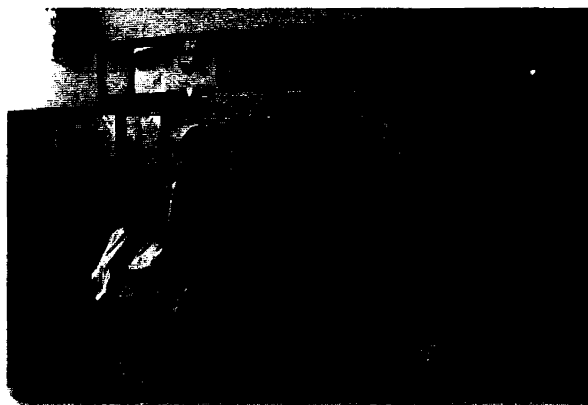
Конкурс 15. «Ти – мені, я – тобі»

Завдання: капітани ставлять по 2 запитання команді супротивника. 1 хвилина на роздуми, можна радитися; кожна відповідь питання – 2 бали.

3. Слово вчителя.

Перед тим, як наше шановне журі оголосить підсумки 15 конкурсів, хочу вам всім, діти, поставити таке запитання «А що для вас означає зарубіжна література?». Кілька хвилин подумайте, відповіді запишіть на папірцях, які ми зробили у вигляді книжечок, і прикріпіть їх на дошку, озвучте свою думку.

4. Зачитування учасниками команд відповідей на запитання.

5. Підсумки гри. Вручення призів.

Наталія Ваврів,
вчитель зарубіжної літератури
Таурівської ЗОШ I-II ст.
Тернопільська обл.